

4—5 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 4 december

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Levin (fp) ang. nedläggning av företag	3
av herr Tistad (fp) ang. ändrad tobaksbeskattning	4
av herr Blomquist (m) om åtgärder mot »sniffning»	6
av herr Lindblad (fp) om studieresor för statliga företagsnämnder	7
av herr Strandberg (m) ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar	9
av herr Schött (m) om enhetliga sjövägmärken	12

Svar på interpellationer:

av herr Wirtén (fp) ang. lokaliseringen till Sannäs av en plutoniumfabrik	14
av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. enskild parts kostnader i rättgång vid fastighetsdomstol	22
av herr Lundström (fp) ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten	25

Vissa reformer inom familjerätten .....

30

Arkitekttävling om riksdagens hus .....

59

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Åkerlund (m) ang. maximibeloppet för frivillig pensionsförsäkring i riksförsäkringsverket	61
av herr Skärman (fp) om reglering av trafiken med snöscooters	61

Fredagen den 5 december

Svar på interpellationer:

av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa	62
---	----

	Sid.
av herr Werner (vpk) ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.	64
av herr Sveningsson (m) ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.	71
Meddelande ang. enkel fråga av herr Carlsson, Eric, (cp) ang. namnbyten på järnvägsstationer	80

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 4 december

Första lagutskottets utlåtande nr 52, ang. ändring i ärvdabalken, m. m.	30
Bevillningsutskottets betänkande nr 64, ang. ändring i ärvdabalken, m. m.	59
Bankoutskottets utlåtande nr 51, ang. arkitekttävling om riksdagens hus	59
Tredje lagutskottets utlåtande nr 60, ang. fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete	60

Torsdagen den 4 december

Kammaren sammanträdde kl. 11.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne november.

Ang. nedläggning av företag

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Levins* (fp) fråga angående nedläggning av företag, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 18 november, och anförde:

Herr talman! Herr Levin har frågat om jag delar LO:s åsikt att företagsnedläggningar bör påskyndas.

LO:s utredningsavdelning har i sin skrift om ekonomiska utsikter hösten 1969 hävdat den uppfattningen, att låglönesatsningen i årets avtalsrörelse innebär ett ökat tryck på lönsamhetssvaga branscher och företag. Det är väsentligt, säger man i detta sammanhang, att se till att nedläggningar kommer till stånd nu i högkonjunkturen, då det finns förutsättningar att placera om arbetskraft, och att de inte genom marginella lönsamhetsförbättringar också i dessa branscher kommer att uppskjutas till nästa lågkonjunktur och då öka de redan besvärliga sysselsättningsproblemen.

Det finns skäl som talar för en sådan uppfattning, som den LO:s utredningsavdelning har gett uttryck för. Jag tycker dock inte att riksdagens frågestund är rätt forum för att närmare diskutera innehållet i olika skrifter.

Herr **LEVIN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret på min fråga som han uppenbarligen anser att jag inte borde ha ställt. Eftersom enligt inrikesministern riksdagen inte är rätt forum för en diskussion av denna fråga skall jag också fatta mig mycket kort.

Jag skulle tro, herr talman, att de tiotusentals människor — företagare, arbetare och tjänstemän — som kanske under många år har verkat inom ett och samma företag och som häromdagen av AMS-chefen fick veta att myndigheterna räknar med en import under 1970-talet av mellan 200 000 och 300 000 utlänningar, i huvudsak jugoslaver och italienare, upplever LO:s rekommendation som någonting smärtsamt för att inte säga bittert.

Den rekordhöga räntan och den genom tiderna kanske hårdaste kreditransoneringen har redan försatt många i stora svårigheter. LO-förslaget att man dessutom aktivt skulle verka för att utplåna svenska företag måste för de berörda komma som en ren chock, även om LO-skriften inte anger några direkta metoder för hur en sådan destruktiv verksamhet skulle bedrivas.

Jag beklagar att inrikesministern åtminstone delvis tycks hysa samma åsikt som LO i förevarande fråga, nämligen att nedläggningen av svenska företag skall påskyndas samtidigt som myndigheterna är beredda att öppna portarna för hundratusentals utlänningar som kommer att förorsaka oss stora kostnader när det gäller att skaffa bostäder, att tillhandahålla social service och att anpassa dem till det svenska samhället över huvud taget.

Ang. ändrad tobaksbeskattning

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag tycker att herr Levin har liksom missat poängen i mitt svar. LO har inte gjort något uttalande, utan herr Levin har läst en sats i en skrift som LO:s utredningsavdelning har gett ut. Det kan ju inte vara rimligt att av regeringen kräva besked om dess inställning till lösryckta meningar i tidskriftsuttalanden av olika slag. Det är fullständigt oriktigt att utgå från det. Det hela har inte heller haft den formen. Herr Levin bör vara medveten om att detta — såvitt jag förstår — inte är ett uttalande som Landsorganisationens beslutande myndighet gjort, vare sig genom sitt representantskap eller genom sitt sekretariat.

Herr **LEVIN** (fp):

Herr talman! När Landsorganisationen på eget förslag ger ut en skrift finns det anledning att anta att dess innehåll är ett uttryck för vad man tänker inom Landsorganisationen. Med hänsyn till det nära sambandet mellan LO och regeringen är det berättigat att ställa frågan om svenska regeringen delar Landsorganisationens uppfattning. Herr Holmqvist, låt mig endast säga att jag anser att det under alla förhållanden är förkastligt att i ett gott samhället som det svenska aktivt stimulera nedläggning av företag och därmed friställa arbetskraft.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. ändrad tobaksbeskattning

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **STRÄNG** erhöll ordet för att besvara herr *Tistads* (fp) fråga angående ändrad tobaksbeskattning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Tistad har frågat mig, när jag ämnar förelägga riksdagen

förslag om ändring av tobaksbeskattningen.

Utformningen av tobaksbeskattningen har varit föremål för olika utredningar under senare år. Förra året avgav tobaksskatteutredningen ett betänkande i frågan, vari bl. a. föreslogs en omläggning av skatten på cigaretter från nu gällande viktbeskattning till en volymbeskattning. Detta förslag tillstyrktes av vissa remissinstanser, men avvisades av andra till förmån för en i princip oförändrad beskattning. Med hänsyn härtill ansåg jag, att en omläggning av tobaksskatten fick anstå tills vidare, och för dagen är jag inte beredd att göra något ytterligare uttalande i frågan.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga.

I början av 1968 skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde en skyndsamt utredning beträffande tobaksbeskattningen i dess helhet. I sitt betänkande skrev bevillningsutskottet: »Utskottet förordar således att tobaksbeskattningen i dess helhet blir föremål för förnyade överväganden och att resultatet härav föreläggs innevarande års höstsession.»

Detta var alltså 1968. Nu närmar sig 1969 sitt slut utan att något förslag lagts fram till riksdagen. Det är anledningen till att jag ställt min fråga till finansministern.

Det ser ut som om tobaksbeskattningen var en hård nöt att knäcka för finansministern.

Våren 1967 anförde bevillningsutskottet att det var önskvärt att tobaksbeskattningen utformades efter i förväg prövade principer om hur skattebelastningen borde fördelas mellan olika varugrupper. Utskottet framhöll att frågan borde bli föremål för prövning snarast möjligt i hela sin vidd. Med anledning därav uppdrog finansministern åt kontrollstyrelsen att göra en ut-

redning. När den utredningen lades fram visade det sig emellertid att den inte tagit upp frågan om fördelning av skatten mellan olika varugrupper.

Förra året uttalade sig bevillningsutskottet — för all del mycket försiktigt — om riktlinjerna för en fortsatt översyn av tobaksbeskattningen i samband med begäran om en utredning. Det borde övervägas, enligt utskottets mening, om man kunde slopa de nuvarande skatteklasserna och genomföra en kontinuerlig beskattning, antingen efter vikt eller efter volym, för att på det sättet komma ifrån tröskelproblemen.

Efter 1968 års beslut tillsatte finansministern en ny utredning, som framlade sitt förslag i november 1968. Det är uppenbart att remissbehandlingen av utredningens förslag har berett finansministern bekymmer. Av allt att döma är det mycket svårt att finna ett skattesystem som tillgodoser alla rättvisekrav och samtidigt är något så när lätt att tillämpa, särskilt som de företag som är verksamma inom tobaksbranschen har lagt upp sin produktion och försäljning med hänsyn till det nuvarande skattesystemet och är känsliga för förändringar som kan vara ogynnsamma för dem. Som bekant dominerar tobaksbranschen av det statliga företaget.

Jag säger inte detta som någon kritik, och det innebär inte någon antydning om att tobaksbolagets intressen på något obehörigt sätt skulle ha spelat in. Men det är fullkomligt självklart att beskattningen, när det gäller en vara med så hög skattebelastning det här är fråga om, högst väsentligt påverkar branschens intressen. Med tanke på det statliga företaget stora marknadsandel är det angeläget att staten utövar sin beskattningsmakt på detta känsliga område på sådant sätt att beskattningens konkurrensneutralitet inte kan ifrågasättas.

Finansministern kan ha goda skäl att skjuta upp frågan, men kvar står det

Ang. ändrad tobaksbeskattning

faktum att bevillningsutskottet begärt ett förslag till 1968 års höstriksdag och att finansministern — ännu ett år senare när 1969 års höstriksdag står inför sitt slut — inte vill uttala sig om när riksdagen kan vänta det begärda förslaget.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det är kanske ett missförstånd från frågeställarens sida om han tror att det inte blivit något förslag därför att frågan skulle vara speciellt svårknäckt. Om jag aldrig ställdes inför besvärligare skattefrågor än den här, skulle jag känna det som en befrielse i tillvaron. Men det förhåller sig litet annorlunda med det problem vi nu diskuterar.

Marknaden fick en typ av cigaretter som den svenska producenten var något irriterad över, och jag tror att detta bl. a. var anledningen till diskussionen om en omläggning av skatten från vikt- till volymbeskattning.

Vi gjorde en utredning om detta vilken remissbehandlades i vanlig ordning, men betydelsefulla administrativa myndigheter gjorde så pass allvarliga erinringar att vi fick anledning att bli litet mera betänksamma. Samtidigt kunde vi avläsa en påtaglig förändring av konsumtionsvanorna beträffande olika typer av cigaretter, och detta medförde att vi bedömde vår första inställning till den här skattefrågan som avsevärt mindre viktig än när vi började intressera oss för den.

Nu föreligger inte samma starka önskemål om en förändring som tidigare, vilket har varit förklaringen till att jag ansett att jag i detta läge inte skulle hasta fram med ett förslag till riksdagen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag finner det litet förvånande att finansministern nu säger att det inte är några svårigheter för-

Om åtgärder mot »sniffning»

enade med att utforma beskattningen men att det i dag inte föreligger samma intresse för en ändrad beskattning på grund av — såvitt jag förstår — att Tobaksbolaget numera inte är utsatt för samma konkurrens som vid det tidigare tillfället. Kvar står dock att riksdagen har uttalat en önskan om att få ett förslag i detta ärende, och jag tycker att hänsynen till riksdagen borde leda till att finansministern på något sätt redovisade detta för riksdagen och inte bara tiger ihjäl frågan.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Om finansministern i detta fall kommer fram till slutsatsen att frågan inte har samma vikt och betydelse i dag som den hade när den aktualiserades, kan man naturligtvis omvittna detta för riksdagen i en eller annan form. Jag anser dock att detta vittnesbörd har avgivits i dag som ett svar på herr Tistads fråga. Jag har inte funnit någon anledning att ändra på skattereglerna. Det var mitt svar till herr Tistad, och det var också ett besked till kammaren — om herr Tistad kanske vill gå med på att kalla det för det.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder mot »sniffning»

Statsrådet fru ODHNOFF erhöll ordet för att besvara herr *Blomquists* (m) fråga om åtgärder mot »sniffning», vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 25 november, och anförde:

Herr talman! Herr *Blomquist* har frågat om jag övervägt några initiativ i anledning av den s. k. sniffningen av olika lösningsmedel, som i några fall den senaste tiden lett till unga människors död.

När sniffningen fick spridning i vårt land i slutet på 1950-talet, var det mest thinner som användes. Med anledning

härav infördes år 1961 ett förbud att till den som inte fyllt 18 år sälja thinner eller förtunning, som innehåller vissa angivna beståndsdelar.

Olika flyktiga lösningsämnen, som används i berusningssyfte, har en vidsträckt praktisk användning både på arbetsplatser och i hemmen. Med hänsyn härtill har det hittills inte ansetts praktiskt genomförbart att införa ytterligare restriktioner i fråga om försäljningen i detaljhandelsledet. Försäljning till missbrukare har man i stället sökt slävla genom frivilliga åtgärder från handelns sida. Sålunda har Sveriges Färghandlares riksförbund uppmanat sina medlemmar att iaktta största möjliga försiktighet vid försäljning av trikloretylen, så att detta ämne inte säljs till personer som kan misstänkas för att vilja använda varan i berusningssyfte. Vidare har rekommenderats att trikloretylen och trihaltiga fläckurtagningsmedel inte skall säljas genom självbetjäning utan endast genom manuell expediering.

De lämpligaste åtgärderna för att förhindra sniffning hos ungdom är i många avseenden samma åtgärder som krävs för att förebygga andra ungdomsproblem. Här kan mycket vinnas genom ett intensivt samarbete mellan olika berörda myndigheter och med ungdomens egna organisationer. För att stimulera till ett sådant samarbete utfärdade Kungl. Maj:t under slutet av år 1968 ett cirkulär till socialstyrelsen och skolöverstyrelsen m. fl. myndigheter om intensifierat samarbete mellan barn- och ungdomsvården samt skolan och ungdomsorganisationerna för att främja en gynnsam utveckling och goda uppväxtförhållanden i övrigt för barn och ungdom.

Råd och anvisningar rörande samarbetet mellan dessa och andra organ håller f. n. på att utarbetas gemensamt av socialstyrelsen och skolöverstyrelsen. Sniffningsproblemet kommer därvid att ägnas särskild uppmärksamhet.

Sniffningsmissbruket är föremål för

Om studieresor för statliga företagsnämnder

behandling också inom narkomanvårdskommittén. Kommittén väntas lägga fram förslag till samlade åtgärder mot missbruk av vissa rusgivande och beroendeframkallande medel i sitt nästa betänkande, vilket beräknas vara färdigt inom kort. I avvaktan härpå har jag inte funnit anledning att nu vidta några ytterligare särskilda åtgärder.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! Statsrådet förstår varför jag har ställt frågan, förstår att här finns en oro hos de berörda myndigheterna och framför allt hos många föräldrar. De tragiska händelser som har inträffat skrämmer. Därför är jag tacksam för det utförliga svaret och dess innehåll.

Det är riktigt, som fru Odhnoff antyder, att vi inte på en gång kan finna de radikala medel som får sniffningen att försvinna. Den hör utan tvivel ihop med det stora problemkomplex som omfattar olika former av missanpassning, narkotikabruk och barn- och ungdomskriminalitet. Här har vi bara att fortsätta att bygga ett samhälle som ger allt mindre anledning till att sådana problem uppkommer. Men även om vi inte kan komma åt roten till det onda omedelbart, måste vi göra allt för att stoppa och förebygga sniffningen. Det är vi skyldiga ungdomarna och deras föräldrar i första hand.

Vi har, som statsrådet sade i sitt svar, sedan 1950-talet haft sniffningsepidemier bland yngre tonåringar, och de har kommit periodvis. För de flesta ungdomar är det fråga om ett tillfälligt missbruk, men somliga blir beroende av medlet och fortsätter under längre tid. Som bekant innebär sniffning att man inandas ånga från lättflyktiga lösningsmedel med ruseffekt på det centrala nervsystemet.

Det var också riktigt som påpekades i svaret att thinnernsiffningen för en del är sedan stoppades, men vi vet att viss thinnernsiffning hela tiden har fö-

rekommit. Den senaste tiden har triklöretylen och solution som innehåller triklöretylen blivit populära som sniffningsmedel i vissa delar av landet.

Jag är tacksam för vad statsrådet säger om de råd och anvisningar som vi har att vänta och för att dessa råd och anvisningar kommer att bli utfärdade gemensamt av socialstyrelsen och skolöverstyrelsen. Jag tycker att det är mycket värdefullt att på detta sätt ha manifesterat ett klart samarbete mellan dessa båda styrelser.

Upplysningen om att narkomanvårdskommittén arbetar med sniffningsbruket är också mycket värdefull. Såsom jag ser det är en kontinuerlig upplysning i denna fråga A och O — upplysning till föräldrar och barn via skolstyrelserna, via de sociala nämnderna, via hälsovårdsnämnden. Jag vill tillägga att jag hoppas att socialstyrelsen fortsätter med de kontakter som den redan har med branschorganisationerna. Det är mycket viktigt. De har visat sig mycket förstående. Vi har också på det lokala planet mycket goda erfarenheter av tillmötesgående från affärsmännens sida. Man måste fortsätta med ett samarbete på just denna punkt. Om man kan komma vidare, t. ex. med en sådan upplysning på alla förpackningar att det klart framgår att innehållet är livsfarligt att inandas, så vore det något att sträva efter.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om studieresor för statliga företagsnämnder

Herr statsrådet **LÖFBERG** erhöll ordet för att besvara herr *Lindblads* (fp) fråga om studieresor för statliga företagsnämnder, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 18 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Lindblad har frågat mig om jag vill medverka till så-

Om studieresor för statliga företagsnämnder

dana bestämmelser att statliga företagsnämnder stimuleras till studieresor som kan ge ledamöter och suppleanter ökad kunskap om resp. verks eller företags förhållanden.

Jag förutsätter att frågan avser företagsnämnderna inom statsförvaltningen.

Allmänt vill jag framhålla att företagsnämndernas verksamhet har fått ökad betydelse genom de vidgade arbetsuppgifter och befogenheter som givits nämnderna genom de nya bestämmelserna i kungörelsen (1968:104) om företagsnämnder m. m. inom statsförvaltningen. Utbildningen av nämndledamöter är för närvarande intensiv. För att göra samarbetet mellan myndigheterna och de anställda ännu effektivare har inrättats ett centralt samarbetsråd för personalfrågor m. m. inom statsförvaltningen. Nämndverksamheten torde även stimuleras av den pågående debatten i frågor om företagsdemokrati och av den försöksverksamhet som initierats av delegationen för förvaltningsdemokrati. Jag anser mig kunna konstatera att aktiviteten inom företagsnämnderna under senare tid ökats på ett glädjande sätt.

Enligt företagsnämndskungörelsen skall nämnd hålla ordinarie sammanträde minst en gång varje kalenderkvartal. I kungörelsen regleras vidare den ersättning som utgår till nämndledamot och suppleant som inträder i ledamots ställe. Bestämmelserna, som tillkommit efter överläggningar med de statsanställdas huvudorganisationer, innebär rätt till lön utan löneavdrag, dagarvode enligt kommittékungörelsen (1946:394) samt i förekommande fall resekostnadsersättning och traktamente som vid tjänsteresa.

Vad särskilt gäller den av herr Lindblad upptagna frågan vill jag anföra följande.

Var sammanträde skall äga rum anges inte i kungörelsen. Ingenting hindrar därför nämnd att sammanträda på annan plats än myndighetens centralort, om detta anses ändamålsenligt för

nämndens verksamhet. Särskilt vid verk med regional eller lokal förvaltning kan det vara lämpligt att förlägga sammanträde till verkets skilda arbetsplatser för att därigenom bereda nämnden vidgad kännedom om förhållandena inom verket.

Enligt min mening öppnar således de gällande bestämmelserna möjlighet till studieresor i det syfte som herr Lindblad avser.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet för ett som jag tycker positivt besked om studieresor för företagsnämnderna, särskilt hans uttalande att det kan vara lämpligt för verk med regional eller lokal förvaltning att förlägga sina sammanträden till verkets skilda arbetsplatser.

Bakgrunden till min fråga är att en verkschef resonerade på det sättet och ordnade en studieresa. Denna granskades av JO som fann dels att suppleanterna inte borde ha varit med på resan, dels att resan inte var motiverad. På den kritiken reagerade särskilt de fackliga organisationerna. Försvarstjänstemannen fann för sin del JO:s utslag oacceptabelt, i synnerhet som det kan bli prejudicerande. Det innebär, ansåg tidningen, »att ekonomiska bagateller får företräde framför faktisk företagsdemokrati. I så fall blir nämndavtalet inte värt det papper det står skrivet på. Vilken chef törs i fortsättningen ta något initiativ, om han riskerar att få en knäpp på näsan av JO? Utslaget kan sabotera hela samarbetstanken.»

Jag finner statsrådets klargörande vara sådant att det inte längre bör råda någon tvekan för vare sig organisationer eller chefer i detta avseende.

Av de statliga företagsnämndernas regler framgår att suppleanter inte kan få ersättning i samband med studieresor. Möjligen kan man hävda att om det gäller en studieresa i samband med att man håller ett sammanträde, så är

Ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar

det kanske ett större argument för att låta suppleanterna delta än vid ett sammanträde i hemorten. Det viktiga är emellertid att vi har fått ett klagorand, och jag ber än en gång att få tacka statsrådet för det.

Herr statsrådet **LÖFBERG**:

Herr talman! Herr Lindblad och jag är ju i stort sett överens, och det skulle kanske inte finnas anledning för mig att tillägga något. Men eftersom herr Lindblad påpekade problemet med ersättning till suppleanterna vid studieresor så kanske ändå ytterligare ett tillrättaliggande på den punkten kan vara på sin plats.

Jag håller med herr Lindblad om att det också kan vara önskvärt att suppleanterna i företagsnämnderna i möjligaste mån följer nämndverksamheten och sätter sig in i verkets förhållanden. Men det behöver inte betyda att suppleanterna är närvarande vid alla sammanträden eller deltar i alla studieresor. Suppleant bör enligt nämndsreglerna vara personlig ersättare. Det är väl då naturligt att en ordinarie ledamot informerar sin suppleant om åtminstone viktiga delar av verksamheten i nämnden och låter honom ta del av den dokumentation som deltagarna i en studieresa har fått.

Man kan inte heller bortse från de svårigheter som kan finnas inom en myndighet att samtidigt vara av med ett så stort antal anställda som det skulle bli fråga om. Vid den studieresa som herr Lindblad återopade hade alla suppleanter följt med. Det är klart att sådant i och för sig kan vara önskvärt, men de nuvarande nämndsreglerna ger inte underlag för ersättning i sådana sammanhang. Vissa praktiska svårigheter kan också vara förenade med att alla suppleanter alltid skall delta i nämndens sammanträden på främmande ort. Nämnderna kan ju ofta ha 14—18 suppleanter.

Vi är alldeles överens om att man

på olika vägar ytterligare skall söka stimulera nämndverksamheten. Den är ett viktigt inslag i utvecklingen mot en fördjupad företagsdemokrati. Enligt min mening är de statsanställda ganska väl gynnade när det gäller att få ersättning för kostnader i samband med studieresor och den studieverksamhet som måste vara ett underlag för företagsnämndernas arbete i stort.

Herr **LINDBLAD** (fp):

Herr talman! Jag tror inte heller att det är någon stor meningsskillnad i och för sig. Om man vill vara litet drastisk kan man säga att när vi i det här huset sammanträder och fattar beslut är det inte så nödvändigt att suppleanterna är med, men när vi gör studieresor finns det en klar tendens till att ganska många suppleanter får följa med. Det är inte alldeles orimligt, ty studieresan ger en bakgrund, en information som är bra att ha i framtiden när det gäller att fatta beslut. När en suppleant någon gång kallas in att fatta beslut är det bra för honom att veta hur exempelvis vederhörande verks anläggning uppe i Norrbotten eller nere i Skåne ser ut. Detta argument talar för att det kanske är mer angeläget att låta suppleanter följa med då det gäller studieverksamhet än när det gäller att fatta beslut i ett antal förelagda frågor.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NORLING** erhöll ordet för att besvara herr *Strandbergs* (m) fråga angående statens järnvägars framställning om taxehöjningar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 18 november, och anförde:

Ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar

Herr talman! Herr Strandberg har frågat mig om jag är beredd följa den hemställan som i början av november riktats av länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen avseende uppskjutande av ställningstagande till SJ:s framställning om taxehöjningar i avvaktan på den mera motiverade framställningen om åtgärder för att integrera transportpolitiken med regionpolitiken som länsstyrelserna avser förelägga Kungl. Maj:t.

Som bekant har regeringen numera godkänt SJ:s förslag till taxehöjning. Skälen för en sådan har tidigare utvecklats i svaren på ett antal interpellationer och enkla frågor.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Svaret på min enkla fråga är onekligen litet rumpugget, men jag förstår att statsrådet inte kan svara på annat sätt än han nu gjort.

Det är nu klarlagt att regeringen har fastställt de taxehöjningar som SJ tidigare hade föreslagit. Låt mig direkt säga att jag livligt beklagar detta regeringens ställningstagande. Vi hade tillfälle i går att diskutera transportpolitiken, och då framhöll kommunikationsministern att han tänkte sig att en bit in på nästa år ta upp frågan om samordning av trafikpolitiken och lokaliseringspolitiken. Det är klart att man måste hälsa med tillfredsställelse att regeringen änligen sätter i gång och tar itu med den problematik som vi har visat på under ett långt antal år. Dessa problem måste tas upp till lösning. Man kommer emellertid inte ifrån att taxorna är vad de är i dag och att de nya träder i kraft den 1 januari. Självfallet kommer detta att drabba just de landsdelar som har problem med de långa avstånden att brottas med.

Jag kan inte finna annat än att regeringens ställningstagande i denna fråga inte tar rimlig hänsyn till vad länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen

framhållit i skrivelse till kommunikationsdepartementet. I denna skrivelse säger länsstyrelserna att de med största allvar ser på de ständigt stegrade transportkostnadernas verkningar på näringslivet i Norrland. I denna mycket bekymmersamma situation begärde länsstyrelserna att regeringen skulle vänta med de höjningar som då aviserats.

Herr talman! Regeringens löftespolitik om sysselsättning i norra Sverige rimmar verkligen illa med den politik som regeringen i verkligheten för. Statsrådet Norling sade i går att man inom regeringen skall överväga hur man skall kunna samordna transportpolitiken med lokaliseringpolitiken. Varför kan regeringen aldrig någonsin i detta hänseende handla med lika stor skyndsamhet som i en del andra frågor? I går påtalades det till och med att man nästan håller på att sätta demokratins spelregler åt sidan då det gäller att vara mycket snabb. Men här skall man överväga, och tiden går. Herr statsrådet kommer väl ihåg det gamla uttryckssättet: Medan gräset växer dör kon. Det hade varit mycket mera på sin plats och mera hederligt om vi hade fått ett klart besked från statsrådet, att nu skall vi per omgående se till att lösa dessa problem — lösa dem, inte bara överväga dem.

Jag tror att hela befolkningen i norra Sverige — det var från det hållet frågeställningen aktualiserades — känner stor besvikelse över regeringens handlingssätt. Det duger inte längre — och jag talar klarspråk på den punkten — att ständigt få vara med om PR-verksamhet och stora jippon, då regeringen lägger fram Norrlandspaket och liknande och man så småningom kan dissekera dem och konstatera att det var ändå inte så mycket.

Herr statsrådet, jag beklagar att ni har handlat som ni gjort i detta sammanhang. Än en gång vill jag understryka: Handla lika snabbt i denna frågeställning som ni gör i många andra! Det vore mycket önskvärt.

Ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag tänker inte ta upp någon längre diskussion med herr Strandberg om motiven till höjningen av SJ:s taxor, eftersom vi, som jag nämnde i mitt svar, vid flera tillfällen under senare tid har diskuterat dem både i interpellationsform och i form av svar på enkla frågor.

Det går inte, herr Strandberg, att bara genom att höja rösten övertyga om att den trafikpolitik som fastlades 1963 och som åtminstone tills vidare, åtminstone tills riksdagen har bestämt sig för en annan trafikpolitik än den, skall ändras. Det går inte att lägga några dimridåer över det som beslutades om kostnadsansvaret för de olika trafikgrenarna. Det kommer herr Strandberg, såvitt jag förstår, inte att klara.

Jag vill nu, herr talman, för vilken gång i ordningen vet jag inte, för dem som eventuellt inte redan har ledsnat på detta förklara att taxeförslaget var betingat av inträffade kostnadsökningar, främst på lönesidan. Vid den taxehöjning som företogs den 1 juni i år kunde man bara delvis beakta konsekvenserna i kostnadshänseende av de nya löneavtalen för 1969 och 1970. Dessa löneavtal träffades som bekant först senare, och avtalsuppgörelsen har för SJ med dess personalintensiva verksamhet varit mycket kännbar. Den innebär en total ökning av personalkostnaderna med inte mindre än 12 procent.

Nu är det inte — som herr Strandberg också tycks föreställa sig — på det sättet att SJ genom taxehöjningen på enklast tänkbara sätt skulle försöka komma ifrån sina problem. SJ:s förslag bygger på att kostnadsökningen bara delvis skall täckas genom avgiftshöjningar. I övrigt förutses en kombination av åtgärder som innefattar både rationalisering och aktivare marknadsföring.

Det bör vidare nämnas att vid genomförandet av den taxehöjning som nu sker kommer det ändå att kvarstå en betydande brist i förhållande till det

för SJ uppställda avkastningskravet. Bristen kommer under detta budgetår, om man bortser från vissa bokslutsdispositioner, att vara av storleksordningen 100 miljoner kronor, detta sagt för att skingra eventuella föreställningar hos herr Strandberg om ett oresonligt krav på kostnadstäckning från SJ:s sida.

Eftersom herr Strandberg och jag även i går hade ett meningsutbyte i samband med diskussionen om trafikpolitiken, är jag angelägen att konstatera liksom jag gjorde i går — även om jag förstår att herr Strandberg med all rätt kan mena att detta inte hör samman med denna fråga — att vi bör hålla i minnet att när vi börjar år 1970 så inträffar på transportmarknaden följande ting:

Statens järnvägar höjer sina taxor med i genomsnitt 6 procent. Statens järnvägar ombesörjer inte fullt 50 procent av godstransporterna i landet. I samma ögonblick höjer lastbilarna sina tariffer med 8 procent. De ombesörjer mer än 50 procent av godstransportarbetet. Som jag sade i går bör man väl ändå i renlighetens intresse konstatera — åtminstone i marginalen — när man diskuterar vad som händer på statens järnvägars sida att svenska folket efter årsskiftet kommer att få betala för mer än hälften av alla transporter 2 procent mer i fraktkostnader än om det hade gällt en kostnadsökning motsvarande SJ:s. Det är en kostnadsökning som vi alla får betala. Vad tror herr Strandberg att det betyder att över hälften av godstransporterna belastas med ytterligare 2 procent i fraktkostnader? Utan att ha tillgång till några exakta siffror skulle jag föreställa mig att det kan röra sig om hundratals miljoner kronor.

Slutligen vill jag — också denna gång bara marginellt — tillägga att när man hör herr Strandberg så känner man inte igen hans husorgan Svenska Dagbladet, som dagen efter beslutet om SJ:s taxehöjning konstaterade att regeringen åtminstone i det ögonblicket fattade ett

Om enhetliga sjövägmärken

riktigt beslut. I övrigt gör jag inga kommentarer till vad tidningen i fråga har skrivit.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Det var inte här fråga om att höja rösten, herr kommunikationsminister, utan bara om att höja taxorna! Det är det senare vi diskuterar.

Jag är medveten om att vi inom ramen för en enkel fråga inte kan ytterligare diskutera vad 1963 års trafikpolitiska beslut innebär. Så mycket känner jag emellertid till, herr statsråd, att även i detta beslut ingick att man skulle ta hänsyn till de lokaliseringspolitiska aspekterna, inte sant?

När det gäller den nu aktuella höjningen bör vi komma ihåg att den är procentuell. Den slår således hårdast på de långa sträckorna. För någon vecka sedan polemiserade kommunikationsministern och jag mot varandra då jag påtalade detta. Jag frågade om statsrådet inte var villig att med mig diskutera frågan om avståndskostnaderna. Jag fick gå upp ett par gånger i talarstolen för att över huvud taget få något svar på min fråga. Liksom då håller inte heller det resonemang som statsrådet för nu. Han påpekar att den 6-procentiga höjningen från SJ:s sida gäller inte fullt 50 procent av godstransportarbetet och gör i samma andetag gällande att det i alla fall är en höjning som är 2 procent lägre än den som företas på lastbilssidan.

Herr talman! Det brukar vara så att vi här i riksdagen kan syssla med statistiska kalkyler i all oändlighet. Men vi får inte glömma bort att det här inte bara är fråga om en höjning med 6 procent. SJ har under de senaste två åren höjt sina taxor med totalt inte mindre än 20 procent. Från vilken tidpunkt skall vi börja våra statistiska jämförelser? Den frågan har man nog enligt min mening inte någon som helst glädje av i detta sammanhang. Försöker

statsrådet ta upp en diskussion om en differens på 2 procent, svarar jag precis som jag gjorde i går, när statsrådet förklarade sig villig att samla representanter för regeringen, liksom SJ-generalen och även företrädare för lastbilsägarna för resonemang i syfte att lösa avståndskostnadsfrågan. Då svarade jag: Gärna! Gör det, men kom ihåg vilket besked ni kommer att få! Ni kommer att få höra att den regering som nu har gått med på SJ:s taxehöjningar inte skall klanka på andra trafikgrenar för att de genomfört prishöjningar vilka självfallet beror på att samma regering har lagt kostnader på dessa trafikgrenar. Statsrådet känner mycket väl till hur fordonsbeskattningen, drivmedelsbeskattningen o. s. v. successivt har höjts.

Tyvär är detta inte en interpellationsdebatt. Det skulle ha varit en stor glädje för mig om så varit fallet. Inom ramen för den enkla frågan får jag dess värre inte ta mera tid i anspråk för att diskutera med kommunikationsministern.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om enhetliga sjövägmärken

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING erhöll ordet för att besvara herr Schöotts (m) fråga om enhetliga sjövägmärken, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Schött har frågat mig om jag vill medverka till att enhetliga sjövägmärken snart införs i vårt land.

Märken som markerar grund i farleder och utomskärs är sedan länge i huvudsak enhetliga inte bara i vårt land utan i stora delar av världen.

Om utformningen av märken som anger fartbegränsning, förbud mot ank-

ring, begränsning i rätten att använda vattenområde för vattensport eller liknande föreskrifter har vi inga författningsbestämmelser. En viss enhetlighet uppnås ändå genom att myndigheterna i ärenden om sådana föreskrifter inhämtar yttrande av sjöfartsverket bl. a. i frågan om märkenas utformning.

Sjöfartsverket föreslog år 1967 att Kungl. Maj:t skulle meddela bestämmelser om sjövägmärken. Enligt förslaget skulle märkena utformas efter samma principer som vägmärkena till lands. Bl. a. skulle märkenas innebörd tillkännages genom symboler i de fall då det är möjligt.

Vid nordiska överläggningar med anledning av sjöfartsverkets förslag har framkommit att förutsättningar f. n. saknas att få till stånd särskilda regler om sjövägmärken som är gemensamma för de nordiska länderna. Vid överläggningar sattes det i fråga om det är lämpligt att Sverige går sin egen väg i detta hänseende allra helst med hänsyn till att arbete pågår inom FN:s Europakommission (ECE) för att få till stånd enhetliga europeiska sjövägmärken enligt symbolprincipen.

I avvaktan på resultatet av det pågående arbetet inom ECE har jag ännu inte tagit ställning i frågan om regler om enhetliga sjövägmärken.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Först ber jag att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Det var ju ett relativt utförligt svar, men trots det var det ur min synpunkt icke tillfredsställande.

Jag måste inledningsvis understryka det anmärkningsvärda i att vi inte redan har enhetliga sjövägmärken i vårt land. Alla skulle förvisso finna det orimligt, om vi på land vid våra vägar hade olika skyltar för fartbegränsningar etc. i olika län. I princip är det naturligtvis lika orimligt att ge sjövägarna olika skyltar i de olika länen, men så är alltså förhållandet. I skärgårdarna

Om enhetliga sjövägmärken finns det nu en rik flora av förbudstavor med varierande färg, storlek, form och text. Tydligt är också att alla länsstyrelser som utfärdar kungörelser om fartbegränsning inte har samma uppfattning om hur skyltarna skall se ut.

Båtsporten i vårt land har haft en glädjande utveckling under senare år. Allt fler människor har skaffat sig båt. Enligt uppgift finns i det här landet cirka 600 båtklubbar, och det finns mer än en halv miljon fritidsbåtar. Många båtägare ger sig ut på allt längre båtfärder. De bör då kunna räkna med att sjövägmärkena överallt är likadant utformade. Genom att de i princip skulle vara utformade på samma sätt som vägmärkena på land skulle de också vara lätta att observera, vilket är en given fördel. Härtill kan fogas natur- och miljövårdssynpunkter. Enligt sjöfartsverkets förslag med symboler skulle skyltarna bli mindre och inte så störande.

Så inom parentes en annan sida av problemet. För närvarande ombesörjes och bekostas uppsättningen av farttavlor etc. till sjöss av den som begärt fartbegränsningen, i allmänhet vederbörande kommun. Det borde finnas anledning överväga om inte uppgiften helt eller delvis borde övertas av sjöfartsverket, som redan nu har hand om utprickningen. Den sammanlagda kostnaden borde på det sättet bli mindre. Tavlorna kunde tillverkas i stora serier, och sjöfartsverket har personal som kan det här arbetet och ändå är ute i liknande uppdrag. Jag har varit i tillfälle att ta del av sjöfartsverkets förslag till enhetliga sjövägmärken. Förslaget lär ha varit ute på remiss i två omgångar.

Att frågan diskuteras med de övriga nordiska länderna finner jag helt i sin ordning. Däremot är det väl mera tveksamt om våra svenska båtägare har så mycket gemensamt med dem som färdas på kontinentens kanaler. Att ytterligare avvakta arbetet inom ECE kan väl därför knappast vara motiverat.

Såvitt jag förstår är det angeläget att

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

frågan om enhetliga sjövägmärken nu snarast får sin lösning. Sjöfartsstyrelsen framlade ett förslag våren 1967 avsett att träda i kraft den 1 juni sagda år. Jag vill avsluta mitt anförande med att vädja till statsrådet Norling att söka medverka till att ärendet nu inte uppskjutes ytterligare, utan att vi kan få fram de nya bestämmelserna, helst till sommaren 1970.

Herr talman! Jag ber än en gång få tacka statsrådet för svaret.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Sjöfartsverkets förslag har klara förtjänster. Om vi genomför det nu, kan vi emellertid få ett sanktionerat provisorium, som vi inom en nära framtid finner att vi bör ändra för att våra märken mera skall harmoniera med de märken som används i andra delar av Europa. Såsom exempel på att missförstånd kan uppkomma kan jag nämna att fartbegränsningsskyltarna enligt båda systemen har enbart siffror, men att siffrorna i det ena fallet betyder kilometer i timmen och i det andra fallet knop.

Även trafiken med fritidsbåtar blir alltmer internationell. Jag kan nämna att Finland redan använder ECE:s märken vid Saima kanal. Det kan vara att föredraga att välja ett system, som har sina brister men som är enhetligt inom flera länder, framför ett system, som kanske i sig är bättre men som vi kan bli ensamma om. Även om det är angeläget att vi snart får enhetliga sjövägmärken, är det nog klokt att vänta ännu en tid tills vi bättre kan bedöma vilket system av sjövägmärken vi bör välja. Men frågan bör naturligtvis inte förhållas. Under tiden kan myndigheterna se till att vi får så bra märken som möjligt.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet även för denna komplettering av sva-

ret. För min del har jag den uppfattningen att sjöfartsverket 1967 ansåg detta vara en angelägen fråga. Jag utgår från att sjöfartsverket alltjämt är av samma åsikt.

Det hade varit av intresse att höra om statsrådet känner till hur detta ärende behandlas i ECE och när ett avgörande där kan väntas. Som jag har uppfattat det är dock vår främsta uppgift att ordna denna fråga för de svenska medborgarna och för deras båtfärder i vårt land. Där är förhållandena nu alltså inte tillfredsställande.

Jag vill framhålla att detta inte är en liten fråga. Den intresserar och berör många. Jag kunde emellertid av statsrådets senaste inlägg förstå, att han själv har den uppfattningen att onödigt dröjsmål här bör undvikas. Det är jag tacksam för.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för civildepartementet LUNDKVIST, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wirténs (fp) interpellation angående lokaliseringen till Sannäs av en plutoniumfabrik, och nu anförde:

Herr talman! Herr Wirtén har frågat mig om jag anser att en lokalisering av AB Atomenergis uppbyggningsanläggning till Sannäs är lämplig med hänsyn till riksplaneringens syften och krav, behovet av fritidsområden och riskerna för skadlig miljöpåverkan. Vidare frågar herr Wirtén om jag vill medverka till att en förutsättningslös utredning görs och öppet redovisas om alternativa lokaliseringsorter för en anläggning av denna typ, där hänsyn tas till riksplaneringens syften och miljövårdens krav.

Det slag av anläggning som interpel-

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

lanten avser används för att genom omhändertagande och bearbetning av utbrända radioaktiva uranelement från kärnkraftverk återvinna uran och plutonium för bränsleändamål. Härvid uppstår vissa radioaktiva restprodukter som måste förvaras under lång tid. Det är oklart om en sådan anläggning över huvud taget kommer att bli aktuell i Sverige under överskådlig tid. För närvarande pågår utredning om det framtida behovet av dylika anläggningar inom Foratom, ett europeiskt samarbetsorgan för industrier inom kärnenergiområdet. Enligt preliminära bedömningar skulle det finnas ekonomiskt underlag för två anläggningar i Europa under första hälften av 1980-talet. Bl. a. ekonomiska, tekniska och handelspolitiska faktorer kommer att avgöra till vilka länder anläggningar lokaliseras. En eventuell anläggning i Sannäs eller på annan plats i Sverige, med inriktning på den nordeuropeiska marknaden, kan enligt dessa bedömningar tas i bruk tidigast i början av 1980-talet. Blir det inte något europeiskt samarbete på detta område ter sig frågan om en svensk anläggning mera oviss. Enligt vad jag har inhämtat kommer ett eventuellt beslut om uppförande av en upp-
arbetsanläggning i Sverige inte att aktualiseras före år 1975.

AB Atomenergi har i början på 1960-talet studerat ett tiotal platser utmed kusterna i Syd- och Mellansverige med avseende på deras lämplighet som lokaliseringssort för en upp-
arbetsanläggning. De bästa förutsättningarna ansågs enligt dessa studier föreligga vid Sannäs, där bolaget beslöt företa markreservationer. För en del av det område interpellanten avser lämnade Kungl. Maj:t tillstånd till köp år 1965. Prövning av förvärvsärende för återstående del är ännu ej avslutad. Markförvärven får ses som en åtgärd från AB Atomenergis sida för att i god tid försäkra sig om mark som fyller de av bolaget ställda kraven. Markreservationen kommer inte att påverka behandlingen av en even-

tuell koncessionsansökan från bolagets sida.

Skulle uppförandet av en upp-
arbetsanläggning i Sannäs bli aktuellt kommer frågan att prövas bl. a. enligt miljöskyddslagen och atomenergilagen samt vid fastställande av stadsplanen. Genom sedvanlig remissbehandling ges berörda myndigheter och expertorgan tillfälle att yttra sig. Säkerhetsfrågorna kommer härvid att ägnas särskilt intresse, inte bara säkerheten inom och i närheten av anläggningen utan även säkerheten vid transporter till och från denna.

Som underlag för dessa bedömningar krävs att bolaget lämnar detaljerade ritningar, tekniska beskrivningar och övriga upplysningar av intresse.

Det finns i dag ingen möjlighet att ta ställning till lämpligheten att uppföra en upp-
arbetsanläggning i Sannäs. Vi har otillräckliga kunskaper om hur en sådan kan komma att se ut och vilka effekter den kan få på sin omgivning. Om och när ett ärende aktualiseras, vilket alltså inte beräknas bli fallet förrän tidigast om fem år, kommer det naturligtvis att prövas noggrant ur bl. a. de aspekter herr Wirtén nämner.

Behovet av fritidsområden m. m. som interpellanten berör beaktas i de pågående förarbetena för en fysisk riksplanering. Material från detta arbete har redan publicerats och kommer att publiceras successivt. Målsättningen är att år 1971 redovisa en första skiss till en fysisk riksplan. I det materialet skall belysas omfattningen och tyngden av de skilda intressen som gör eller kan komma att göra sig gällande längs våra kuster. Att tillsätta ytterligare utredningar i frågan är inte aktuellt.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation — det innehåller en del klagande fakta som jag tror kommer att inregistreras med tillfredsställelse, naturligtvis främst i

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

Västsvrige men också i landet i övrigt, eftersom det här rör sig om en fråga med riksintresse, ja faktiskt med ännu vidare aspekter; här kommer också europeiska intressen in i bilden.

Tyvärr kvarstår dock åtskilliga frågetecken, och kanske har ytterligare några tillkommit genom civilministerns svar. Jag skall därför be att få kommentera svaret på några punkter.

Först vill jag konstatera att statsrådet slår fast: »Det är oklart om en sådan anläggning över huvud taget kommer att bli aktuell i Sverige under överskådlig tid.» Vilken tidrymd som avses med begreppet »överskådlig tid» är naturligtvis svårbestämt. Men av fortsättningen framgår att oklarheten kan förbytas i klarhet genom resultaten av de pågående utredningarna inom det europeiska samarbetsorganet för industrier inom kärnenergiområdet, Foratom.

I den trevande och undrande debatt som förts kring Sannäsprojektet har det europeiska perspektivet funnits med. Det har sagts att bland andra Frankrike och Norge har intresse av att utnyttja den eventuella anläggningen. Av svaret framgår att preliminära bedömningar — jag förmodar inom Foratom — visar att det finns ekonomiskt underlag för endast två anläggningar i hela Europa under förra hälften av 1980-talet. Den uppgiften tyder enligt min mening på att intressenterna i den eventuella anläggningen i Sannäs blir betydligt fler europeiska länder än de två jag nämnde. Innebär inte det, i så fall, att denna anläggning skulle medföra avsevärt större miljöhot än vad som framkommit av den hittills förda debatten?

Jag ställer frågan också mot bakgrund av de fakta som finns presenterade i materialredovisningen från den fysiska riksplaneringsgruppen i statsrådet Lundkvists eget departement. Där uppges i bil. 7 att en bearbetningskapacitet av cirka 500 ton per år är den ur ekonomisk synpunkt minsta lämpliga storleken på en anläggning, och att vid sluttet av 1970-talet förbrukningen av reaktorbränsle i Sverige kan vara så stor att en sådan anläggning är motiverad.

De undersökningar av lokaliseringsmöjligheterna som utförts av AB Atomenergi har också baserats på en anläggning med den kapaciteten. Men, herr statsråd, om min slutsats är att ett flertal europeiska länder skall transportera sina utbrända uranelement till en eventuell anläggning i Sannäs är riktig måste det väl bli en betydligt större upp-
arbetsanläggning än den man talar om i den av mig återopade bilagan?

Denna fråga är också intressant mot bakgrund av vad som sägs längre fram i interpellationssvaret: »Blir det inte något europeiskt samarbete på detta område ter sig frågan om en svensk anläggning mera oviss.» Innebörden i den mening måste väl vara att intresset för att bygga en industri av detta slag enbart för det svenska behovet är ytterst litet. Skall någon byggas måste det vara en större anläggning. Men hur stor skall en sådan anläggning vara och vilka ökade risker kommer den att medföra i förhållande till dem som hittills är kända?

Ytterligare en fråga tränger sig på i anslutning härtill, nämligen: Vad skall man göra med de utbrända uranelementen från de befintliga och planerade kärnkraftverken i Sverige om ingen upp-
arbetsanläggning kommer till stånd och inte heller ett europeiskt samarbete kan etableras? En atomreaktor av nu använd typ och med en effekt på 400 megawatt lämnar enligt uppgift cirka 20 ton per år, och det är fråga om en mycket riskabel materia med stor radioaktivitet.

Det som kanske mer än något annat fått upp-
arbetsanläggningen i Sannäs att framstå som ett projekt på väg att realiseras är dels det markförvärv som AB Atomenergi redan fått göra, dels den framställning om ytterligare markförvärv som nu är under prövning. Beträffande det aktuella markförvärvet förtjänar nämnas att meningarna hos

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

de myndigheter som yttrat sig i ärendet varit delade. Sålunda har länets naturvårdsråd avstyrkt markförvärvet och statens planverk är efter samråd med statens naturvårdsverk inte berett att tillstyrka förvärvet.

Civilministern gör enligt min uppfattning ett ganska kategoriskt uttalande i den här frågan vilket jag gärna vill fästa kammarens uppmärksamhet på. Han säger så här: »Markreservationen kommer inte att påverka behandlingen av en eventuell koncessionsansökan från bolagets sida.»

Detta och flera andra uttalanden i civilministerns interpellationssvar tyder på att regeringen håller alla dörrar öppna och skjuter frågans avgörande minst fem år framåt i tiden. Det antyder även exempelvis följande citat: »Det finns i dag ingen möjlighet att ta ställning till lämpligheten att uppföra en uppberedningsanläggning i Sannäs. Vi har otillräckliga kunskaper om hur en sådan kan komma att se ut och vilka effekter den kan få på sin omgivning.»

Personligen är jag tacksam för att civilministern tycks ha denna strävan att göra sig fri från varje bindning till lokalisering av en sådan anläggning till Sannäs. Ur fritidssynpunkt är det ändå fråga om ett av de mest attraktiva områden vi har i hela landet. Länets naturvårdsråd erinrar i sitt yttrande om att kuststräckan från Fjällbacka upp till norska gränsen, bortsett från Strömstad, hittills har betraktats som ett reservat. Hur attraktivt detta område är kan man bl. a. få belägg för i den tidigare nämnda materialredovisningen från rikspaneringsgruppen. På den kartbild över Sverige som redovisar en inventering av vår fritidsbebyggelse — utförd så att trycksvärtan tilltar i intensitet med ökad mängd fritidshus — finns två helsvarta områden; det är regionen kring Stockholm och västkuststräckan med en tydlig utvidgning i Bohuslän.

Men den här öppna attityden har som nästan allting annat en baksida.

Vad händer i området medan utredningar pågår och regeringen och andra myndigheter funderar? Nya fritidsbyar växer upp som svampar ur jorden för varje år som går. Jag har ingen önskan att stoppa den utvecklingen. Tvärtom anser jag det skulle vara högst olyckligt om en död hand skulle läggas över området. Jag tror dock att de som bor och verkar i Vindelälvsdalen kan vittna om hur påfrestande det är för en region som hålles ovetande om vilka premisser man har att planera sin framtid efter. Jag har också tagit del av ett uttalande av länsarkitekten Frans Scherman där just ovissheten framhålles som en oroshärd. Han säger: »Vi vet inte hur fritidsbebyggelsen skall lokaliseras så att man går helt säker för ev. risker. Det är t. o. m. möjligt att ovissheten hindrar lokaliseringen till Tanum av andra industrier.»

Länsarkitektens oro är förstäligen mot bakgrund av de rigorösa säkerhetsbestämmelser som gäller för en uppberedningsanläggning. För att bara nämna ett exempel i detta sammanhang bör en sådan anläggning ligga minst 20—30 km från större tätorter.

Får jag därför fråga civilministern om han har några synpunkter på hur de planerade myndigheterna i området skall agera under väntetiden. Måste inte besked ges tidigare, ett besked som, jag hoppas det, hänvisar den här anläggningen till ett annat område som redan har industrier eller anläggningar av liknande slag, därest man kommer fram till att en uppberedningsanläggning skall lokaliseras till Sverige?

Jag tycker, herr talman, att det är motiverat att sluta det här inlägget med att erinra om vad en av statsrådet Lundkvists föregångare i ämbetet, numera statsminister Olof Palme, sade en gång när han talade om rikspaneringen: »Vi skall försöka vara förnuftiga på ett område, där vi människor så ofta lyckats uppvisa det mest grandiosa oförnuft — nämligen när det gäller att utnyttja våra naturresurser. Men ansträngningen

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

måste göras. Och jag har en känsla av att det är bråttom».

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Allt oftare möter man motsättningar mellan industri och miljövärd. Att de flesta av våra industrier nedsmutsar sin omgivning, förorenar luft och vatten har vi tyvärr alltför många exempel på. Kraven från samhällets sida att förhindra skadliga utsläpp från våra industrier måste vara hårda. Därom är vi överens. När det gäller industrianläggningar som är särskilt riskfyllda för folkhälsan måste kraven vara särskilt rigorösa.

Misstänksamheten mot anläggningar som handhar radioaktivt material är av naturliga skäl mycket stor. Den oinvidge, som inte har vetenskaplig kännedom om de processer som sker när materialet behandlas, påverkas lätt av den många gånger överdrivna skrämselfpropaganda som olika intressegrupper publicerar i tidningspressen.

Etableringen av företag utmed våra kuster och i synnerhet på västkusten, det må vara massafabriker, oljeraffinaderier eller plutoniumverk, sker icke utan att alla intresseriktningar får tillfälle att säga sin mening. För- och nackdelar vägs mot varandra, och när de slutliga besluten fattas utgår man från att hänsyn tages till de olika intressegruppernas legitima rätt.

Anledningen till att jag begärt ordet i denna interpellationsdebatt är att jag tillhör Tanums kommun, där det planerade plutoniumverket skall byggas. Dessutom har jag mitt hem inom det område som av så många anses vara särskilt riskfyllt.

Kommunen har under den tid planeringen pågått ställt förväntningar på anläggningen. Enligt uppgift kommer den att ge sysselsättning åt närmare 250 man och under byggnadstiden åt betydligt flera. Norra delen av Bohuslän är i behov av många nya arbetstillfällen och därför avvisar icke kommunerna i

norra Bohuslän företag som vill etablera sig i området.

Jag är angelägen påpeka att den del av den bohuslänska kusten som det här gäller icke är nedsmutsad med industriutsläpp, utan har det renaste och bästa havsvattnet som kan erbjudas i vårt land. Att alla ägare till fritidshus, alla de tusentals sommargästerna och den bofasta befolkningen — som samtliga värdesätter denna naturtillgång — är oroad av alla de artiklar som varit införda i tidningspressen om en eventuell plutoniumfabriks miljöförstöring är naturligt. Bygden kommer att läggas öde, fisken i havet kommer att dö, och den fisk som eventuellt överlever kan icke användas till föda.

Från kommunens sida önskar vi få vederhäftiga informationer. Det är svårt att i dag uttala sig om önskvärdenheten av en anläggning som inte kommer i drift förrän om tio år.

Låt mig därför sammanfatta mitt inlägg med att säga: Alla företag är välkomna till Bohuslän under förutsättning att de ger sysselsättning. En bygd som fått vidkännas befolkningsminskning under en följd av år, har icke råd att avvisa industriföretag, men etableringen måste ske under fullt betryggande åtgärder, så att miljön, havet och luften skyddas. Det svar som statsrådet Lundkvist lämnat i dag ger trygghet för att allt kommer att göras för att tillgodose de olika intressena.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill i anledning av herr Wirténs inlägg på nytt understryka att det inte finns några bindningar i denna fråga. Som jag redovisade i mitt svar är alla dörrar öppna. De ytterligare frågor som herr Wirtén reste kan vi för dagen av flera anledningar inte ge svar på. Just av det skälet måste vi hålla alla dörrar öppna. Av det skälet har vi inte några bindningar.

Med anledning av intresset för att anläggningar av denna typ skulle byggas

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

gjorde Aktiebolaget Atomenergi i början av 1960-talet en inventering av de platser på vilka en sådan anläggning skulle vara tänkbar, inte minst med hänsyn till att så många särskilda lokaliseringsförutsättningar måste vara för handen, att man hade skäl att anta att mycket få platser i vårt land över huvud taget skulle kunna erbjuda dessa förutsättningar.

Jag har naturligtvis den uppfattningen att sådana markreservationer i fortsättningen skall kunna ske i de former som en översiktlig fysisk riksplanering och en ny bygglagstiftning skapar underlag för, där sålunda olika anspråk på mark och vatten före detaljplaneringen fått vägas mot varandra i en bättre översiktsplanering. Den ordningen är vi på väg mot genom det pågående förberedelsearbetet för en fysisk riksplanering och genom bygglagsutredningen — arbetsuppgifter som jag är överens med dåvarande kommunikationsministern, nuvarande statsministern Palme, om att det är angeläget att vi driver med all skyndsamhet. Jag har tidigare i mitt svar redovisat när vi räknar med att ha underlag för de beslut, som vi kan behöva fatta om en sådan ordning för den översiktliga fysiska planeringen som vi alla önskar få till stånd.

Den ordningen torde vi ha vid den tidpunkt när ett beslut om en anläggning av den typ som vi här diskuterar kan bli aktuellt.

Jag är naturligtvis medveten om de bekymmer och besvär som drabbar bygden under tiden, när det gäller den planering som man behöver göra för annan typ av bebyggelse i närheten av detta område. Jag skulle också vara den förste att beklaga om denna markreservations på något sätt skulle lägga så att säga en död hand över denna bygd och skapa en oro som sedermera inte visade sig vara motiverad.

Det är alltså angeläget att vi redan nu får fram underlag för kommuners och statliga myndigheters bedömningar av

de planmässiga konsekvenserna av en eventuell upparbetningsanläggning. Diskussioner pågår därför med Aktiebolaget Atomenergi och säkerhetsmyndigheterna för att ta fram ett material, som på basis av erfarenheterna från utländska anläggningar kan belysa vilka maximala bebyggelserestriktioner som det kan bli fråga om i samband med en eventuell upparbetningsanläggning med nu kända fakta i bilden.

Ju längre vi kommer i utvecklingen har man enligt expertisen anledning att anta att man skall kunna begränsa de skyddsområden som det kan bli fråga om för en anläggning av denna typ. Vi är angelägna om att kunna informera om de maximala restriktioner som man redan nu bör iakta vid bebyggelseplanering i det aktuella området för att vara på den säkra sidan.

Vi är sålunda angelägna om att medverka till att undanröja den oro som kan finnas i bygden för att inte tillräckligt underlag skulle föreligga vid bedömningen av de risker som kan vara förknippade med denna typ av anläggning i samband med nu pågående bebyggelseplanering av annat slag. Sådana utredningar innebär — det vill jag på nytt understryka — självfallet inga ställningstaganden till eventuella koncessionsansökningar med avseende på denna anläggning.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag konstaterar ännu en gång att statsrådet Lundkvist är angelägen att slå fast att alla dörrar är öppna, ett uttryck som använts här några gånger. Det anser jag bör ställas i relation till vad herr Magnusson yttrade i egenskap av representant för den region det gäller. Jag tror att han har rätt i sin bedömning att det behövs en mycket saklig information i denna känsliga fråga. Därför ställer jag mig ganska undrande till om man verkligen kan låta dörrarna vara öppna så länge som tydligen statsrådet Lundkvist har

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

tänkt sig, alltså minst fram till år 1975. Är det inte så många nackdelar med ett sådant dröjsmål med regeringens ställningstagande att saken kräver en förtursbehandling? Jag tror att frågans vikt motiverar det.

Regeringens ställningstagande är uppenbarligen — som jag nämnde redan i mitt första inlägg — beroende av de utredningar som pågår inom Foratom. Jag vore mycket tacksam om statsrådet ville ge en tidsprecisering när det kan bli aktuellt med ett ställningstagande från det hållet. Vad jag kan förstå vet man i dag inte så mycket mer än möjligen att det finns ett ekonomiskt underlag för två anläggningar i Europa. Det leder mig fram till att upprepa de frågor som jag ställde i mitt första inlägg men inte alls fått besvarade av statsrådet Lundkvist. Jag beklagar det, ty jag tror att de frågorna är av stor vikt. Det gäller alltså vilka länder som kan beräknas utnyttja denna anläggning och hur stor den i så fall kommer att bli.

Jag har citerat de uppgifter som finns i riksplaneringsgruppens material, vilket i sin tur direkt emanerar från AB Atomenergis eget material. Det materialet visar att Sverige behöver en sådan här anläggning för sin egen del redan under 1970-talet. Den planering som pågått har också baserats på detta.

Om det nu blir ett betydligt vidgat Europaintresse i denna anläggning måste det väl ändå vara en riktig slutsats, att man kan misstänka att Sannäsanläggningen växer ut och blir avsevärt större än beräknat.

Då uppkommer också följdfrågor om vilka risker som transporterna av de utbrända, högst radioaktiva uranelementen kan medföra. I ett uttalande av professor Bergström framhålles till exempel att ett haveri skulle få katastrofala följder. Det är alltså enligt expertisen mycket vanskliga transportfrågor det här gäller.

Därför vore det av stort intresse att få dessa mina synpunkter något kom-

menterade. Mig veterligt är det första gången som det har uttalats, att det är fråga om två anläggningar i hela Europa. Därigenom blir perspektivet på denna problemställning ett annat än det som hittills varit rådande.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Wirtén säger att om anläggningen skulle komma att bli större än vad man ursprungligen räknat med på grund av att fler europeiska länder skulle komma att samverka, så skulle anläggningen därmed komma att bli farligare för omgivningen. Det resonemanget är naturligtvis fel, ty i händelse av att fler intressenter anmäler sig än vad man ursprungligen tänkt, får anläggningen prövas mot den bakgrunden. Det kommer inte att innebära att vi sänker våra krav på säkerhet i anslutning till anläggningen. Vi kommer alltså inte att ur bygdens synpunkt få ett resultat, som blir beroende av antalet engagerade europeiska länder, utan resultatet för bygden kommer att bli beroende av de säkerhetskrav som vi kommer att upprätthålla, när det gäller en anläggning av denna karaktär.

Sedan tycker jag att herr Wirtén för något av ett cirkelresonemang. Han säger att med hänsyn tagen till de synpunkter som herr Magnusson framfört vore det angeläget att regeringen redan nu gav ett mera bestämt besked hur det skall bli med anläggningen och området i fråga. Det vore då lättare att rikta in planeringen, bl. a. från kommunens utgångspunkt, med hänsyn till den eventuella anläggningen. Jag har hela tiden försökt att redovisa att det kan komma att finnas ett behov av en sådan anläggning i Sverige och att det då är naturligt att man försöker reservera mark på någon av de få platser som kan komma i fråga för denna typ av anläggning. Härvid måste emellertid hänsyn tagas till den osäkerhet som kommer av att hela anläggningens tillkomst i sin tur avgörs av förhandlingar, om vars resul-

Ang. lokalisering till Sannäs av en plutoniumfabrik

tat vi i dag inte kan ha någon bestämd mening. Då vi i dag inte kan veta någonting om de framtida tekniska förutsättningarna, måste vi nu nöja oss med att göra de maximala restriktioner med avseende på utnyttjandet av marken och med avseende på förhållandet mellan anläggningsplatsen och omgivningen som med nu kända fakta säkrar oss för att ingenting skall komma att hända. Under tiden fram till dess att ett beslut är fattat som ger oss anledning att pröva en framställning — jag har nämnt tidpunkten 1975 som den tidigaste tidpunkt då en sådan framställning bedöms kunna vara aktuell — skall vi fortlöpande söka förse oss med det material som undan för undan kommer fram om denna typ av anläggningar och vad de innebär i fråga om omgivningspåverkan. Vi avser att fortlöpande hålla bygden, kommunen, å jour med detta. Vi kanske får fram faktamaterial som gör det möjligt att begränsa säkerhetszonerna, alltså de marginaler, som vi i nuvarande läge anser att vi måste arbeta med. Det är på det sättet vi avser att underlätta för bygden att utan risk kunna fortsätta att planera i andra avseenden och för annan typ av bebyggelse liksom även för de fritidsintressen som det kan finnas anledning att tillvarata just i detta område.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist tyckte att jag förde ett cirkelresonemang. Jag har svårt att förstå det påståendet, därför att vad jag sagt är endast att denna fråga har sådan betydelse, att man bör förtursbehandla de frågeställningar som är anknutna till lokaliseringen och att de förhandlingar som skall föras inom Foratom liksom det arbete som måste utföras inom riksplaneringsgruppen bör snabbas upp. Jag har alltså ifrågasatt om man inte bör krympa ner marginalen till år 1975 för att tillgodose de lokala intressena att tidigare få klara besked. Det finns

dock ett uttalande från länsarkitekten, som jag citerat tidigare, där han påpekar svårigheterna för de planerande myndigheterna inom regionen på grund av den nuvarande ovissheten.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vet inte hur man skulle kunna förtursbehandla detta ärende på annat sätt än jag nyss redogjorde för: att vi kontinuerligt följer utvecklingen på detta område för att fortlöpande ta till vara de nya erfarenheter som vinnes, så att de skall komma bl. a. den lokala planeringen till godo. Snabbare kan vi inte handla. Jag har nu inga förutsättningar att säga, i vilken mån vi kan påverka de förhandlingar som pågår inom Foratom så att ett beslut i frågan mot den bakgrunden skulle kunna aktualiseras tidigare än år 1975. Men civildepartementet kommer att förtursbehandla frågan på det sätt jag här har antytt.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag är angelägen om att få uttrycka min tacksamhet mot statsrådet Lundkvist för att han håller dörren öppen beträffande denna anläggning. Det är detta vi önskar från kommunens sida. Vi vill få en anläggning som kommer att ge sysselsättning åt 250 personer, men vi vill att anläggningen skall uppföras under betryggande former. Med det resonemang som har förts här tror jag, att t. o. m. sommarstugeägarna kan känna sig trygga för att det inte kommer att hända något som inte är tillräckligt prövat innan anläggningen kommer till stånd.

Jag kan nämna att man i Amerika har byggt plutoniumverk inne i annan bebyggelse, utan någon omkringliggande zon för att motverka eventuella risker. Inom dessa områden har ännu ingenting hänt. På andra håll i Europa, bl. a. i Belgien, har man byggt anläggningar av detta slag på lös mark med

Ang. enskild parts kostnader i rättegång vid fastighetsdomstol

ungefär en meter till vattenförande gruslager.

Utvecklingen på detta område sker ganska snabbt, och jag är säker på att vi när 1980-talet går in har så säkra anordningar för plutoniumverk att de skall kunna läggas till och med mitt i Göteborg om så erfordras — och jag tror att man i Göteborg i sådant fall skulle vara tacksam för denna industri.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. enskild parts kostnader i rättegång vid fastighetsdomstol

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet GEIJER, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Nils Nilssons* (cp) interpellation angående enskild parts kostnader i rättegång vid fastighetsdomstol, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat mig, om jag är villig att medverka till en sådan ändring av miljöskyddslagen att den ekonomiskt svage får lika goda möjligheter som den ekonomiskt starke att få sin rätt tillgodosedd vid behandling av mål inför fastighetsdomstol.

Frågan gäller bestämmelserna om rätt till ersättning för rättegångskostnad i mål vid fastighetsdomstol enligt miljöskyddslagen. Två slag av sådana mål finns. Det ena slaget avser fall när fastighetsägare begär att mark skall inlösas därför att miljöfarlig verksamhet medför att marken blir onyttig för ägaren eller att synnerligt men uppkommer vid begagnandet. I fråga om inlösen gäller expropriationslagens bestämmelser. Ogillas yrkande om inlösen, tillämpas dock allmänna bestämmelser om rättegångskostnad (33 §). Fastighetsägaren får således, om hans krav avslås, i regel själv stå sina egna kostnader och ersätta motparten hans rättegångskostnader. Reglerna är desamma som gäller vid inlösen enligt byggnadslagen. Det

andra slaget av mål gäller ersättningsanspråk eller annat enskilt anspråk på grund av miljöfarlig verksamhet (34 §). Även här gäller allmänna bestämmelser om rättegångskostnad. Dessa innebär att den förlorande parten som regel får stå sina egna kostnader och ersätta motparten hans rättegångskostnader.

Vid behandlingen i riksdagen av miljöskyddslagen uttalade tredje lagutskottet att det i fråga om talan om enskilt anspråk på grund av miljöfarlig verksamhet inte kunde komma i fråga att införa regler som avviker från allmänna regler om rättegångskostnad och att det inte är motiverat att ha avvikande regler för inlösenmålen. Utskottets ståndpunkt godtogs av riksdagen.

Jag kan inte följa interpellanten i hans tankegång som går ut på att ökad jämlikhet skulle uppnås mellan välsituerade och mindre bemedlade genom att man ändrar miljöskyddslagens rättegångskostnadsbestämmelser. Det finns ingen anledning att utgå från att den som för talan om enskilt anspråk eller om inlösen är ekonomiskt underlägsen den som utövar den miljöfarliga verksamheten. Interpellanten påstår vidare oriktigt att lagrådet skulle ha kritiserat de ifrågavarande bestämmelserna. Lagrådet hade ingen erinran att framföra. Det uttalande av lagrådet som interpellanten återger gällde en annan fråga.

Låt mig till sist säga att den tidningsuppgift som interpellanten åberopar felaktigt återger vad jag har uttalat angående jämlikhet vid domstolarna. Vad som har betydelse i detta sammanhang är vad jag för några veckor sedan har sagt i denna kammare, nämligen att förbättrad rättshjälp vid domstolar och administrativa myndigheter är en angelägen reform och att jag avser att verka för att en sådan reform genomförs. Det är på en sådan väg man har att söka en lösning av frågan, inte på det sätt som interpellanten antyder.

Svaret på frågan om jag är villig att ändra miljöskyddslagen i detta avseende är alltså nej.

Ang. enskild parts kostnader i rättegång vid fastighetsdomstol

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Geijer för svaret på min interpellation.

De frågor som berörs i interpellationen sammanhänger med förfarandet såväl vid fastighetsdomstol som vid koncessionsnämnd, och själva frågan skulle därför även ha innehållit ordet »koncessionsnämnd». Båda är ju viktiga organ när det gäller miljöskyddslagen och har intimt samband, enär enskild saksägare inte äger rätt att vända sig till koncessionsnämnden, om han vill utverka förbud mot miljöskadlig verksamhet eller vill ha föreskrift om försiktighetsmått. Han är för dylik talan liksom när det gäller ersättningsanspråk hänvisad till att framställa sitt anspråk vid domstol.

Det av mig i denna fråga citerade lagrådsuttalandet gäller saksägars möjlighet att bevaka sin rätt redan i samband med tillståndsprövningen. Reellt är dock situationen densamma även när det gäller att bevaka rätten vid domstol. Saksägaren är i båda dessa organ i det läget, att han riskerar att råka ut för så stora rättegångskostnader att hans ekonomi ej förmår att bära dem och att han därför, som lagrådet anför beträffande koncessionsnämnden, »finner det klokast att ge upp utan att ha fått sina synpunkter och förslag tillgodosedda».

Statsrådet anför i svaret: »Det finns ingen anledning att utgå från att den som för talan om enskilt anspråk eller om inlösen är ekonomiskt underlägsen den som utövar den miljöfarliga verksamheten.»

Ja, vilka är det som svarar för sådan verksamhet? I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, finns en punkt som heter Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin. För det ändamålet beslöt riksdagen att anvisa ett reservationsanslag på 50 miljoner kronor. Jordbruksutskottet uttalade i detta sammanhang: »Med hänsyn till att, såsom departementschefen anför,

vatten- och luftföroreningarna från industrin fortfarande är mycket besvärande, hälsar utskottet det framlagda förslaget med tillfredsställelse. Vad departementschefen anför i fråga om utformningen av ifrågavarande stöd har ej gett anledning till erinran från utskottets sida.»

I samband med behandlingen av propositionen framfördes motioner om att även jordbruksföretag skulle komma i fråga i det här sammanhanget. Utskottet sade att det fann skälen för bidragsgivningen till industrin ha sådan tyngd att den bör genomföras utan inskränkningar, varför utskottet inte ansåg sig böra biträda motionerna. Utskottet ville därmed liksom framhålla vilken betydelse industrin har i det här sammanhanget, och det torde i varje fall vara ställt utom tvivel att de stora industri-företagen och även kommunerna är ekonomiskt vida överlägsna den enskilde som till följd av sådan verksamhet kan komma att åsamkas allvarlig skada.

Är den skadelidande i goda ekonomiska omständigheter, kan han våga ta risken av en rättegång, medan den ekonomiskt svaga inte kan eller vågar ta en sådan risk utan finner sig i den behandling han får. Lagrådet anför i sitt remissvar: »Rättegången kan bli både besvärlig och kostsam.» Departementschefen anför i propositionen att i förhållande till vad som stadgas i vattenlagen, 10 kap. 79 §, synes lagförslaget onekligen medföra en försämrad ställning för saksägarna på vattenföroreningens område. Det är även intressant att läsa vad den erfarne vattenrättsjuristen herr Martinsson i andra kammaren anförde i detta sammanhang vid propositionens behandling i riksdagen, nämligen att det »med all rätt framhållits att propositionens förslag innebär en försämring och försvagning i förhållande till vad som nu gäller. Min erfarenhet som vattenjurist under många år har givit mig en klar bild av att sådana här rättsregler är tämligen illusoriska för de

Ang. enskild parts kostnader i rättegång vid fastighetsdomstol

enskilda sakägarna, om de inte förenas med en rätt till ersättning för rättegångskostnader.»

Justitieministern framhåller i sitt svar att förbättrad rättshjälp vid domstolar och administrativa myndigheter är en angelägen reform och att han avser att verka för att en sådan reform genomförs. En sådan reform är välkommen, men innan den är genomförd hinner en hel del tid förflyta; och detta kan väl ändå inte försvara att man i en ny lagstiftning inför rättsregler som innebär försämrade möjligheter för den enskilde att få sin rätt tillgodosedd, särskilt som detta i första hand kommer att drabba den ekonomiskt svaga. Lagrådet säger i det här sammanhanget: »Det lär vara avsikten att framdeles för alla förvaltningsmål införa regler om rättshjälp och kanske också om skyldighet för part att betala ersättning till motpart för rättegångskostnad. Frågan är dock ännu långt från sin lösning. Man kan inte i förevarande sammanhang vänta på en sådan reform.»

Herr talman! Även om jag inte är nöjd med svaret vill jag än en gång tacka statsrådet Geijer för detsamma.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Av herr Nils Nilssons anförande nu framgår att han i själva verket har avsett att framställa vissa frågor angående koncessionsnämnden. Men hans interpellation gällde ju förfarandet vid behandling inför fastighetsdomstol, och det är frågorna i interpellationen som jag har svarat på. Jag saknar anledning att här gå in på frågan om behandlingen av ärenden inför koncessionsnämnden. Jag vill därför inskränka mig till att säga att den i och för sig angelägna reformen att förbättra rättegångshjälp och rättshjälp över huvud taget är något som inte kan genomföras styckevis. Den måste naturligtvis genomföras generellt och tillämpas på alla områden där den behövs. Jag kan alltså inte se att det finns nå-

gon anledning att rycka ut ett enda område, vilket tydligen herr Nils Nilsson har menat.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Som jag tidigare framhöll, hör koncessionsnämnden och fastighetsdomstolen intimt samman i detta avseende. En enskild sakägare har ingen möjlighet att till koncessionsnämnden framföra sina önskemål och krav. Han har endast möjlighet att höras. Jag har också sagt att även ordet koncessionsnämnd borde ha varit infört i interpellationen. För den enskilde sakägaren blir förhållandena reellt desamma vid behandlingen inför fastighetsdomstol. Jag kan ta ett exempel.

Antag att en person genom miljöskadlig verksamhet får sin fastighet förstörd, antingen genom själva anläggningen eller genom den verksamhet som det här är fråga om, så att han anser den vara obrukbar för det ändamål vartill den tidigare har använts. Han har då att vid fastighetsdomstolen föra sin talan, och när han vet att han inte har rätt att få sina rättegångskostnader tillgodosedda med mindre än att hans talan blir bifallen, befinner han sig ju i en mycket besvärlig situation. I de flesta fall, vågar jag säga, har han såsom motpart ett kapitalstarkt företag med resurser på såväl det tekniska som det juridiska området.

Statsrådet Geijer påstår att han blivit felciterad i tidningsuttalandet. Jag tror att det är riktigt som han säger, men han kan väl knappast ändå ha blivit felciterad i allt. Statsrådet Geijer yttrar bl. a. att den enskilde många gånger saknar förutsättningar att bedöma sin situation. Biträde av juridisk, teknisk eller annan expertis är värdefullt, men han vågar många gånger inte anlita sådan.

Situationen är exakt densamma för den enskilde såväl vid fastighetsdomstol som vid koncessionsnämnd. En fastighetsägare med mycket begränsade

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

ekonomiska resurser, som befinner sig i den situationen att han skall möta upp mot denna samlade expertis, vågar helt enkelt inte själv anlita experter som hjälper honom, både tekniska och juridiska, med risk att han kanske får betala samtliga kostnader själv.

Därför menar jag att hans situation är densamma om han för sin talan vid en fastighetsdomstol som om han gör det inför koncessionsnämnden. Principiellt anser jag således att man kan föra in dessa båda instanser i samma resonemang, även om jag i min interpellation inte använde ordet koncessionsnämnd.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

Ordet gavs därpå ånyo till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **GEIJER**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr **Lundströms** (fp) interpellation angående lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten, och nu anförde:

Herr talman! Herr Lundström har frågat mig, *dels* när förslag till lag om det allmännas skadeståndsansvar för den offentliga verksamheten liksom de aviserade lagförslagen om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar samt föräldrars och barns skadeståndsskyldighet kan föreläggas riksdagen, *dels* om regeringen utöver dessa speciallagar kommer att framlägga någon mer grundläggande allmän skadeståndslagstiftning.

Förslag till lagstiftning på de tre områden av skadeståndsrätten som interpellanten har angett i den första delen av sin interpellation kommer att remitteras till lagrådet i början av nästa år.

I och med att detta förslag genomförs kommer en betydelsefull etapp i det skadeståndsrättsliga reformarbetet att vara fullbordad. Men åtskilligt arbe-

te återstår. Vissa betydelsefulla frågor om skadestånd vid invaliditet och om efterlevandes skadeståndsrätt utreds f. n. av skadeståndskommittén, vars arbete i den delen kan väntas bli slutfört under nästa år. På längre sikt torde det bli nödvändigt att se över samordningen mellan skadeståndslagstiftningen, socialförsäkringen och andra trygghetsanordningar. I detta ämne är jag emellertid inte för dagen beredd att lämna några besked. Det rör sig här om utomordentligt invecklade problem som kräver ingående juridiska, ekonomiska och administrativa överväganden innan tiden är mogen för politiska ställningstaganden.

Herr förste vice talmannen infann sig nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet får jag framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Svaret på den första frågan är kort och koncist, ja, i fråga om tidpunkten ungefär lika exakt som förre justitieministerns löfte för två och ett halvt år sedan till fru Nettelbrandt i andra kammaren. Beskedet nu, att förslaget skall gå till lagrådet i början av nästa år, är naturligtvis glädjande och välkommet. Vi får hoppas att det också blir så.

Med hänsyn till den försening på ett par år som inträffat sedan förutvarande justitieministern uttalade sitt löfte hade det väl ändå varit önskvärt med en liten förklaring till den starka förseningen. Jag säger detta därför att jag vet att både här i riksdagen, där man med stort intresse tog del av svaret i andra kammaren, och även bland allmänheten en betydande oro har kunnat märkas på grund av denna försening. Det har visat sig under den tid som har gått — de senaste två åren —

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

att flera stora frågor inte har kunnat lösas därför att de hänger samman med dessa tre lagar. Detta har skapat så många problem, att man förstår att folk har börjat undra vad det är som har gjort att lagförslagen försenats på det sätt som vi nu har fått uppleva.

Jag skall inte gå in i detalj men kan helt kort nämna några exempel från vad jag har sett när jag bläddrat igenom tidningarna. Det gäller arbetstagare eller andra som blivit skadelidande på grund av olyckor inom järnvägen, på grund av olyckor under väg till eller från arbetet eller i arbetet och även olyckor som kan ha skett inom sjukvården. I alla dessa fall har man sagt att det inte kan fortsätta som det nu är och frågat om vi inte får de nya lagförslag som har aviserats.

Statsrådet har inte berört orsaken till dröjsmålet. Jag ställer då frågan här, därest statsrådet inte av min interpellation kunnat utläsa en naturlig önskan om att få ett besked.

Naturligtvis hade det varit av stort intresse att få veta vad som egentligen hänt med det till i fjol så bestämt utlovade förslaget till lag om det allmännas skadeståndsansvar. Men långt viktigare är det spörsmål som innefattas i den andra delen av min interpellation: Kommer regeringen att framlägga förslag till någon mer grundläggande allmän skadeståndslagstiftning?

Såvitt jag visste när jag framställde interpellationen var ingenting planerat därvidlag — jag bortser från den s. k. skadeståndskommitténs specialuppdrag. Hur väsentlig den av mig framställda frågan är, har framgått av den offentliga debatt som har pågått i pressen under senare år och som inte minst markerades vid den frågestund med justitieministern som förekom i går i televisionen.

Frageställningarna i reportage och artiklar har varit starkt tillspetsade, och det ingalunda utan skäl, såvitt jag förstår. Man har frågat om riskerna är mindre att någon skall lida skada på

grund av brottslingars verksamhet än på grund av barns. En tidning ställer den frågan, eftersom spörsmålet om barns och föräldrars skadeståndsansvar nu tydligen ansetts vara så viktigt att det skall utredas före den verkligt stora frågan.

Det finns en mängd andra exempel på behovet av en allmän skadeståndslag. Reportage har förekommit i pressen såväl tidigare som under de senaste dagarna. I dessa ges upprörande exempel på fall där misshandel och våld har förekommit och vederbörande icke har kunnat utfå någon ersättning att tala om. Man har kunnat få tag i våldsvärkaren och utdömt skadestånd. Men liksom i andra fall gäller den gamla regeln att där ingenting finns att taga har även kejsaren förlorat sin rätt. Justitieministern förklarade själv i går i TV att också han tyckte att det ter sig meningslöst att man utdömer skadestånd där man faktiskt vet att det inte blir mer än en dom på papperet.

En domare, som har yttrat sig i denna fråga, har sagt att staten borde förskottera och driva in skadestånd. Läget är för närvarande det, säger han, att om en person döms till böter och skadestånd driver staten in böterna, advokatarvode m. m., medan målsägaren har små möjligheter att få ut sitt skadestånd.

Det har påpekats gång efter annan att brotten blir allt grövre och tillhyggena allt vanligare. Även om våldet aldrig kan kompenseras kan ändå ofta ett skadestånd om det betalas ut bli till en viss hjälp för den oskyldigt drabbade. Även sådana som blivit misshandlade av okända personer bör kunna få någon ersättning.

Den allmänna debatten har flerfaldiga gånger sysslat med frågan om vad som kan göras för att åstadkomma en ändring. Enligt uppgifter jag sett kommer det nya förslag som skadeståndskommittén skall lägga fram bl. a. att innebära att skadestånd för psykiskt lidande även kan utdömas för ofredande

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

som innefattar brott. Ofredande skulle alltså kunna gälla våldsbrott. Men jag fäste mig vid att lagförslaget inte kommer att ta upp problemet om hur man skall få den dömda att betala skadeståndet. Man gör alltså halt inför frågan om domens reella värde.

Tanken på ett försäkringsskydd har dryftats, och en del försäkringsbolag har redan tagit upp till behandling problemet med våldsoffer som inte får ut något skadestånd. Man har infört ett s. k. överfallsskydd i hemförsäkringarna. Detta överfallsskydd är försett med en mindre självrisk och har ett tak för utbetalningar vid ungefär ett par hundra tusen kronor. Alla försäkringsbolag är dock inte eniga om detta sätt att lösa problemet.

De stora linjerna i denna fråga drogs upp av förre justitieministern Kling i något som en tidning kallat för hans politiska testamente. Det innebar att staten skulle överta all olycksfallsförsäkring genom en utbyggnad av socialförsäkringen. Om jag förstår statsrådet Geijer rätt är han inne på likartade tankegångar i sitt interpellationssvar. Tanken har skyntat tidigare i debatten, liksom alternativet med en statlig fond för att garantera skadeståndet, vilket också nämdes i gårdagens TV-utsändning.

Redan 1945 års försäkringsutredning dryftade frågan om försäkringsskydd för skador vållade av annan, men utredningen kom till den slutsatsen att om skadeståndsbeloppet var tämligen högt borde det allmänna överta skadeståndsansvaret. Detta skulle särskilt kunna bli fallet vid svåra personskador med skadeståndskrav av så stor omfattning att den skadevällande saknade möjlighet att betala ersättningen.

Riksdagen behandlade efter vad jag minns också detta problem för sex sju år sedan, dock utan resultat. Senast i fjol avvisade riksdagen tanken att staten skulle garantera skadeståndsansättning till person som blivit skadad genom brott. Motionären sade i sitt an-

förande vid detta tillfälle att det inte hjälper den som ligger slagen på gatan att ett riksdagsutskott varit positivt till tanken på en ersättning åt den slagne, om inte riksdagen försöker att också nå en lösning som ger materiella resultat. Jag tycker nog att motionären i detta yttrande fångat frågans kärnpunkt.

Nu har jag sport justitieministern: Kommer regeringen att ge sig på det stora problemet om en mer grundläggande skadeståndslagstiftning så att det blir ett samlat resultat? På detta svarar statsrådet Geijer att han inte för dagen är beredd att lämna något besked. Vad menar han med uttrycket »för dagen»? Jag skulle vilja säga att man med hänsyn till frågans mycket stora betydelse skulle kunna begära att dagen då ett besked kan lämnas kommer mycket snart. Det beskedet hoppas jag skall innebära att statsrådet Geijer förklarar att man skall ge sig på detta svåra och stora problem utan dröjsmål.

Med hänsyn till den allvarliga ökning av våldsbrotten som sker — statistiska uppgifter om detta står bl. a. att läsa i tidningarna i dag och har speciellt beträffande Stockholms stad också redovisats tidigare — tror jag man kan säga att frågan brådskar, även om den är komplicerad.

Naturligtvis förstår jag att problemet är komplicerat. Den väldiga långhalningen av de olika skadeståndsrättsliga utredningarna som statsrådet Kling svarade för motiverades ju med att problemen var av invecklad natur, inte minst var det svårt att nå enighet i dessa frågor inom den nordiska lagstiftningen. Jag har förståelse också för dessa svårigheter. Som ivrig nordist önskar jag naturligtvis att likadana eller likartade lagar kan komma till stånd ungefär samtidigt i Nordens alla länder. Men går det inte att nå detta mål på alla områden — och så har det ju heller inte varit hittills — får vi väl försöka själva klara de av våra egna problem som vi anser vara särskilt viktiga. Dit hör, tycker jag, att skapa den trygghet som

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

är möjlig vid en skada eller förlust av den art jag berört genom att staten på något sätt garanterar att den nödlidande får skadestånd då den skadeståndsskyldige är ur stånd att själv svara för skadeståndet.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Herr Lundström frågade först om jag kunde närmare ange anledningen till att framläggandet av en proposition i denna fråga har dragit ut på tiden. Han har väl nästan själv givit svaret på detta genom att lämna olika exempel på de delade meningar som finns på nästan alla delområden inom skadeståndsrätten. Orsaken är naturligtvis just att vi här har att göra med en materia som i alldeles särskilt hög grad är både komplicerad i sig själv och omfattande, så att den för in på många olika områden av rättslivet. Detta är alltså anledningen till att övervägandena inom departementet har blivit många och tagit mycket lång tid.

Trots den relativt korta tid som jag har varit i justitiedepartementet tror jag mig kunna säga att man knappast med fog rent allmänt sett kan göra gällande att justitiedepartementet skulle arbeta långsamt med att få fram lagstiftning. Under min företrädares tid har ju ändå betydande lagförslag på olika områden kommit fram mycket snabbt. När vi har att göra med en så svår materia som denna får man ha förståelse för att vi inte vill lägga fram något förslag för riksdagen förrän vi känner oss övertygade om att vi har en lösning att komma med som kanske inte är fullkomlig — för det går väl inte på detta område — men som ändå innefattar så många praktiska fördelar att det kan vara skäl att lägga den till grund för lagstiftning.

När väl denna proposition kommer — inom rimlig tid som det sagts — gäller frågan vad vi sedan skall göra. Herr Lundström efterlyser om det då är meningen att söka få en samlad lösning,

en grundläggande allmän skadeståndslagstiftning. Det är naturligtvis alltid frestande att söka komma fram till en teoretiskt klar och entydig och hållbar grund i en rättsfråga och sedan på den bygga upp en lagstiftning. Detta är ju emellertid just på skadeståndsrättens område utomordentligt svårt. Vi lever i en tid då teoretikerna har olika uppfattning om grunden för skadeståndsrätten, och man kan inte för närvarande säga att det finns någon klart utmejslad förhärskande uppfattning på detta område. I en sådan situation kan man ställa sig tveksam om det inte är bättre att gå fram på delreformens väg, d. v. s. att söka prioritera och ta upp sådana frågor som i första hand pockar på sin lösning. I det avseendet vill jag inte binda mig alltför hårt, men jag vill ändå säga till herr Lundström, att jag är mycket tveksam om man skall lägga fram ett förslag till en allmän skadeståndslagstiftning eller om man skall fortsätta på den hittillsvarande vägen.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Beträffande de lagar som nu kommer vill jag bara notera att det den 11 maj 1967 tydligen inte förelåg någon risk för en försening, utan lagarna skulle komma 1968. Det bekräftades i ett par omgångar av dåvarande justitieministern. Det är därför som jag och många med mig har frågat sig, vad som skett under denna tid eftersom en sådan försening uppstått att vi fått vänta på att få ändrade bestämmelser i nu gällande bestämmelser på berörda områden. Att frågorna är komplicerade, det förstår jag mycket väl, men jag undrar vad det är som komplicerat dem speciellt under tiden sedan löftet lämnades för två och ett halvt år sedan. Det har jag inte fått klart för mig i annan mån än att det visat sig att oförutsedda problem uppstått. Det kan givetvis tänkas att sådant sker. Jag vill dock säga att jag har stor aktning för förre statsrådet Klings arbete.

Ang. lagstiftningsarbetet inom skadeståndsrätten

Som en liten lustighet vill jag nämna att jag en gång ställde en interpellation till tre justitieministrar å rad angående en viss fråga, och alla tre sade: Jo, vi skall se till att detta blir ordnat, det går nog att klara på något sätt. Den förste avgick efter någon tid. Jag ställde samma fråga till den andre justitieministern, och han svarade på samma sätt. Men ingenting skedde, och i sinom tid avgick även han. Så kom herr Kling. Då hoppade jag upp igen och ställde samma fråga för tredje gången och undrade om han var den som skulle göra det, eller om vi skulle bida någon annan. Han sade att det behövde vi inte, utan att saken skall ordnas. Och det blev den! Det var ett arbete som såvitt jag förstår inte var igångsatt tidigare men som han gjorde. Jag har även i andra avseenden haft anledning till stor aktning för herr Klings verksamhet.

Det är alltså i och för sig inte fråga om någon kritik mot att något inträffat under tiden efter maj 1967 utan en önskan att få veta skälet, och den önskan delar jag med många andra.

Den viktigaste delen av frågan är emellertid huruvida vi skall nöja oss med att en person som har blivit slagen i gatan och fått svåra skador samt tilldömts ett skadestånd av en våldsverkare, som inte kan betala, skall bli tvungen att försöka få socialhjälp i viss utsträckning och ingenting därutöver. Det är — jag upprepar — ett utomordentligt viktigt problem. Statsrådet säger att det är tveksamt om man skall ge sig in på detta stora komplex eller om man som hittills skall gå fram med detaljlösningar. Jag erinrar mig — men jag kan inte komma ihåg i vilka direktiv från någon justitieminister — att det vid ett tillfälle sades att när nu de frågor som vi här omnämner blir klara, så bör man vara beredd att ta upp problemet om en generell skadeståndslagstiftning. Jag vill minnas att det sades i ett nordiskt sammanhang — jag har citatet i min bänk men hann inte leta

fram det. Vi får nu tre nya lagar och så småningom ytterligare en. Såvitt jag har hört — om det är rätt vet jag inte — regleras i dessa frågan om skadestånd vid sådana här överfall på ett bättre sätt än för närvarande. Däremot ger man sig inte in på problemet om hur den överfallne skall få ut skadeståndet, då den skyldige inte har något att betala med. Det betyder med andra ord att frågan är och fortfarande kommer att under lång tid vara olöst på den punkten.

I tidningsartiklar och bland allmänheten har man i år upprörts över utblivet skadestånd till en person som utsatts för en olycka i samband med militärtjänstgöring. Försvarsministern talade då om att det skulle komma en lag som gav klart besked att ersättning skulle betalas ut vid sådana skador under militärtjänst. Den har kommit och ligger redan på riksdagens bord, om inte rentav ärendet beslutades i går — jag var inte här då och vet ingenting om den saken. Ärendet behandlades emellertid mycket snabbt. Det var ett upprörande fall som tydligen stimulerade till febril verksamhet på lagstiftningsområdet. Jag är väl medveten om att samma möjlighet till snabbhet naturligtvis inte kan uppnås när det gäller hela det stora komplexet om en generell verkande skadeståndslag. Men det är viktigt att man vågar ge sig in på problemet och göra det ganska snart.

Av statsrådets svar i dag och i TV i går har jag fått uppfattningen att vi egentligen är på samma linje, han och jag, om önskemålet att kunna lösa problemen. Men våra åsikter går isär om huruvida man skall sätta i gång att försöka lösa problemet och hur detta skall angripas. Jag höll på att säga att det gör mig mindre hur man sätter i gång, bara det sker någonting. Om initiativet dröjer, kommer frågans lösning, så pass komplicerad som den är och även om man arbetar med snabbhet, ändå att ta många år.

Ang. vissa reformer inom familjerätten

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag kan inte komma längre när det gäller att upplysa herr Lundström om den beklagliga tidsutdräkten med den väntade propositionen. Herr Lundström får väl nöja sig med min försäkran att vi den här gången kan överblicka frågan så klart inom departementet att vi kan lova att en proposition kommer i början av nästa år.

I den delfråga som herr Lundström särskilt har uppehållit sig vid, nämligen då den som har fått skadestånd utdömt men inte erhållit något sådant på grund av att den skyldige saknar tillgångar, har vi utan tvivel samma mening, att detta inte är något önskvärt tillstånd. Jag har också nämnt att vi vill försöka verka för att finna en lösning på det problemet. Men — och det är herr Lundström ense med mig om — det går inte att skaka fram ett lagförslag ur ena ärmen och pengarna, som det kan komma att kosta, ur andra ärmen, utan det tarvas överväganden av vanligt slag. Allt utrednings- och lagstiftningsarbete tar ju sin tid i det här landet.

Jag kan därför inte göra mer än att försäkra herr Lundström om att jag har ett mycket stort intresse för just denna delfråga och att jag vill prioritera den för att söka finna någon lösning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. vissa reformer inom familjerätten

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 september 1969 dagtecknad proposition, nr 124, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåge ändring i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt, samt i övrigt

till lagutskott, i vilken sistnämnda del propositionen behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, såvitt nu vore i fråga, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 2) lag om ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal,
- 3) lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad,
- 4) lag om ändring i föräldrabalken,
- 5) lag om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap,
- 6) lag om ändring i lagen den 12 december 1958 (nr 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap,
- 7) lag om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag,
- 8) lag om ändring i ärvdabalken,
- 9) lag om ändring i namnlagen den 11 oktober 1963 (nr 521).

I propositionen hade föreslagits ändringar i reglerna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt hänseende, om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och om utomäktenskapliga barns rätt till arv.

I fråga om efterlevande makes ställning innebure förslaget, att den s. k. 6 000-kronorsregeln skulle ändras så, att efterlevande make i princip alltid hade rätt att vid bodelningen få egendom till ett värde motsvarande minst fyra basbelopp enligt lagen om allmän försäkring (för närvarande = 24 000 kronor). Denna bodelningsregel skulle tillämpas i alla andra fall än då den avlidne efterlämnade barn under 16 år som icke vore makarnas gemensamma barn.

De nya bestämmelserna om fastställande av faderskap till utomäktenskap-

liga barn ginge ut på att en man som haft samlag med barnets moder under konceptionstiden skulle förklaras vara fader till barnet, om det med hänsyn till samtliga omständigheter vore sannolikt att barnet avlats av honom. Vile någon erkänna faderskapet, skulle det ske skriftligen, och erkännandet skulle godkännas av barnavårdsmannen, alternativt barnavårdsnämnden. Sådant godkännande finge icke lämnas med mindre det kunde antagas att mannen vore fader till barnet. Kunde faderskapet icke fastställas genom erkännande ålåg det enligt förslaget i princip barnavårdsmannen att föra talan mot den eller de män som haft samlag med modern under konceptionstiden och som skäligen kunde komma i fråga som fader till barnet. I vissa undantagsfall skulle barnavårdsmannen dock kunna låta bli att föra faderskapstalan.

Utomäktenskapliga barn skulle enligt propositionen bliva helt likställda med barn i äktenskap i fråga om rätt till arv efter fader och släktingar på fädersidan.

Lagändringarna föresloges träda i kraft den 1 januari 1970. Beträffande arvsrätten för barn utom äktenskap innebure detta, att reformen sloge igenom för alla arvfall som inträffade efter nämnda dag oavsett när barnet vore fött eller faderskapet fastställes.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 1074, av herr *Ernulf m. fl.*, samt II: 1243, av herr *Wiklund* i Stockholm och herr *Persson* i Heden,

dels de likalydande motionerna I: 1075, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 1242, av herr *Oskarson*,

dels motionen I: 1073, av herr *Alexanderson*,

dels motionen II: 1230, av fru *Hörnlund* och fru *Håvik*,

dels motionen II: 1240, av herr *Bohman* och fru *Kristensson*,

Ang. vissa reformer inom familjerätten dels ock motionen II: 1241, av fru *Holmqvist* och herr *Svensson* i Kungälv.

I de likalydande motionerna I: 1074, av herr *Ernulf m. fl.*, samt II: 1243, av herr *Wiklund* i Stockholm och herr *Persson* i Heden, hade yrkats, att riksdagen med anledning av propositionen nr 124 skulle

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anföra, att garantier borde skapas för att berörda fäder bleve underrättade om anteckning i personakt och att regler för underlag för sådan anteckning uppställdes,

dels för sin del besluta sådan ändring av den föreslagna lagen, att denna gällde endast under förutsättning att faderskapet fastställes efter utgången av 1949.

I de likalydande motionerna I: 1075, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 1242, av herr *Oskarson*, hade anhållits, att riksdagen måtte — med ändring av vad i propositionen i denna del föreslagits — besluta, att övergångsbestämmelserna till lag om ändring i ärvdabalken skulle givas följande lydelse:

»1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1970.

2. Har arvlåtaren avlidit före nya lagens ikraftträdande eller har barnet fötts före den nya lagens ikraftträdande, gäller fortfarande äldre lag.

3. I fråga om barn utom äktenskap, som enligt punkt 2 icke har rätt att taga arv efter fadern, gäller fortfarande 8 kap. 10 § ärvdabalken.»

I motionen I: 1073, av herr *Alexanderson*, hade hemställts, att riksdagen måtte

1. avslå propositionen i vad avsåge förslagen till ändringar i ärvdabalken och namnlagen samt

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn måtte göras till föremål för förnyad utredning i sin helhet.

I motionen II: 1230, av fru *Hörnlund* och fru *Håvik*, hade anhållits, att riksdagen måtte besluta,

Ang. vissa reformer inom familjerätten

att obligatoriskt barnavårdsmannaskap för barn utom äktenskap skulle upphöra att gälla samt

att barnavårdsnämnderna skulle åläggas att träda i barnavårdsmans ställe, intill dess fastställande av börd och underhållsfrågan lösts.

I motionen II: 1240, av herr *Bohman* och fru *Kristensson*, hade yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen såvitt avsåge utomäktenskapliga barns arvsrätt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med avslag på motionen II: 1230, såvitt däri yrkats ändring i de genom propositionen nr 124 framlagda förslagen, måtte antaga förslagen till lag om ändring i föräldrabalken, lag om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap, lag om ändring i lagen angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap samt lag om ersättning i vissa fall för utgivna underhållsbidrag;

B. att riksdagen måtte

dels avslå motionen I: 1073, såvitt däri yrkats avslag på förslagen till lag om ändring i ärvdabalken och namnlagen, samt motionen II: 1240,

dels avslå motionen I: 1073 i övrigt;

C. att riksdagen med avslag på motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt däri yrkats ändring i övergångsbestämmelserna, samt I: 1075 och II: 1242 måtte antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken;

D. att riksdagen måtte antaga övriga genom propositionen framlagda författningsförslag, såvitt nu vore i fråga;

E. att motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt de avsåge anteckning i personakt och information om den utvidgade arvsrätten samt i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört i sitt yttrande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 1241, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad

utskottet anfört i sitt yttrande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionen II: 1230, i den mån den ej omfattats av vad utskottet hemställt under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid B i utskottets hemställan

1) av herr *Alexanderson* (fp), som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte

dels bifalla motionen I: 1073, såvitt däri yrkats avslag på förslagen till lag om ändring i ärvdabalken och namnlagen, samt motionen II: 1240,

dels med bifall till motionen I: 1073 i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn måtte göras till föremål för förnyad utredning i sin helhet;

vid C i utskottets hemställan

2) av herr *Oskarson* (m), som ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte dels med förklaring att övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i ärvdabalken icke kunnat i oförändrat skick antagas, dels med bifall till motionerna I: 1075 och II: 1242, dels med avslag på motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt avsåge dessa övergångsbestämmelser, för sin del antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken med den ändringen, att övergångsbestämmelserna erhöles i reservationen angiven lydelse;

3) av herrar *Ernulf* (fp) och *Dockered* (cp), fru *Anér* (fp) samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte dels med

förklaring att övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i ärvdabalken icke kunnat i oförändrat skick antagas, dels med bifall till motionerna I: 1074 och II: 1243, såvitt avsåge dessa övergångsbestämmelser, dels med avslag på motionerna I: 1075 och II: 1242, för sin del antaga förslaget till lag om ändring i ärvdabalken med den ändringen, att punkt 3 i övergångsbestämmelserna erhöle den lydelse, som angivits i reservationen;

vid G i utskottets hemställan

4) av herr *Hansson* i Piteå (s), som ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 1230 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att förslag om avskaffande av barnavårdsmaninstitutionen och till nya bestämmelser i enlighet med vad reservanterna anfört måtte föreläggas nästa års riksdag i så god tid, att nya regler kunde träda i kraft den 1 juli 1970.

Herr förste vice talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge beröras bevillningsutskottets betänkande nr 64.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Det ärende som här skall avhandlas — jag avser då det avsnitt som behandlas i första lagutskottets utlåtande, eftersom bevillningsutskottets betänkande endast avser en följdändring — gäller viktiga ändringar på mycket centrala områden inom familjerätten.

Vi är ju här i landet kända för att vara ganska betänksamma och långsamma när det gäller att anpassa lagarna på centrala rättsområden efter utvecklingen i samhället. Det är inte ovanligt att det sägs att en reform är ett steg i rätt riktning, fastän många anser det befogat att gå längre. I det här fallet skulle jag för min del tvärtom vilja säga

Ang. vissa reformer inom familjerätten att propositionen innehåller förslag om värdefulla förbättringar i flera avseenden, men att den faktiskt lider av det felet att den går ett steg för långt. Detta gäller framför allt frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn, som jag senare närmare skall återkomma till.

Jag är väl medveten om att jag i dagens läge inte har utsikter att här i riksdagen få gehör för mina åsikter i denna fråga, och jag skall inte göra något allvarligt försök att övertyga kammarens ledamöter. Men då jag för min del är helt säker på att stora olägenheter, och kanske t. o. m. tragedier, kommer att inträffa till följd av lagens tillämpning i de särskilda fallen, anser jag det påkallat att här framföra en varning, även om den av allt att döma kommer att förklinga tämligen ohörd.

Innan jag går in på huvudfrågan vill jag dock säga några ord om de andra reformer som föreslagits och som har betraktats som förutsättningar för arvsrättsreformen.

Vi har först ändringen i giftermålsbalken, som i huvudsak innebär en uppräkning av det minimibelopp som vid bodelning skall tillkomma efterlevande make med hänsyn till penningvärdeförsämringen och standardökningen i samhället. Därjämte införs en för framtiden värdefull automatisk värdering av beloppet. Samtidigt har också genomförts en viss jämkning av regelns tillämpningsområde. Den jämkningen har dock tyvärr medfört vissa omotiverade och inte avsedda effekter i vissa speciella fall, som inte påpekats i propositionen men upptäckts vid utskottsbehandlingen.

I propositionen föreslås att regeln om särskild bodelningsförmån för efterlevande make inte skall tillämpas om den avlidne efterlämnar barn under 16 år som inte är barn till den efterlevande maken. Mot syftet att gynna ett sådant barn finns ingenting att erinra, men regeln är skriven så att då det finns sådant barn, verkar den även till förmån för andra barn som i och för sig inte

Ang. vissa reformer inom familjerätten är berättigade till någon sådan förmånsställning.

Vid underhandsförfrågan i departementet har uppgivits att man observerat dessa konsekvenser men inte lyckats finna någon utväg att undvika dem. Jag har svårt att se att det inte skulle gå att formulera regeln så att efterlevande makes rätt till ökad andel i boet skall gälla endast i den mån det inte inverkar begränsande på bröstarvinges rätt till underhåll ur kvarlåtenskapen enligt 8 kap. 3 § ärvdabalken. Jag utgår då från att, som i propositionen föreslagits, arvsrätten för utomäktenskapliga barn genomförs.

Utskottet har emellertid inte haft tillräcklig tid till förfogande för att undersöka om en sådan skrivning skulle föranleda komplikationer i andra sammanhang och har därför nöjt sig med att påpeka förhållandet och räkna med att frågan närmare penetreras av den tillsatta nya familjerättsutredningen.

Ett liknande förhållande föreligger när det gäller en föreslagen ändring av 104 § försäkringsavtalslagen. Denna paragraf avser att bereda visst laglottskydd för utfallande livförsäkringsbelegg. Detta skydd har emellertid genom en mindre tillfredsställande formulering kommit att i viss omfattning genombrytas såvitt gäller grupplivförsäkring. Denna tämligen komplicerade materia redovisas närmare i utlåtandet. Utvecklingen får visa, huruvida en lagändring här kommer att visa sig behövlig.

Nästa huvudavsnitt gäller reglerna om fastställande av faderskap för barn utom äktenskap. Här föreslås nu regler, som avser att i högre grad än hittills utnyttja de resurser, som vetenskapen ställer till förfogande för att åstadkomma större säkerhet i faderskapsbestämningarna. I stället för att som hittills utgå från en presumtion, grundad på samlag under en möjlig konceptionstid och som kan brytas endast genom mycket stark, nära 100-procentig, motbevisning, skall man nu i fall då presumtio-

nen utpekar flera möjliga fäder söka fastställa vilken av dem som med den största sannolikheten är fadern. Om ingen klar sannolikhet kan påpekas skall saken läggas ned och inget faderskap fastställas.

Det är uppenbart att de nya reglerna borgar för större säkerhet i de fall, då man kommer till resultat, och detta är givetvis en stor fördel, men man får inte blunda för de mindre tilltalande konsekvenserna. Samtidigt som man försöker förbättra de utomäktenskapliga barnens ställning tillskapar man, eller i varje fall förstorar, en grupp barn med sämre ställning, barnen utan fader. De nya reglerna kan också väntas i viss mån komplicera faderskapsrättegångarna. Nu förlöper dessa, sedan blodprov tagits, i regel mycket smidigt. De nya reglerna måste emellertid uppmuntra till att i högre grad forska i alla detaljer beträffande andra möjliga fäder, preventivmedel m. m. Även om de utpekade fäderna väl i de flesta fall inte lägger så stor vikt vid den aspekt, som ligger i den oftast långt i framtiden liggande arvsrätten, kan dock även denna sida av saken i speciella fall medverka till att rättegångarna kompliceras. Det kan vidare inte uteslutas, att de nya reglerna kan leda till ett osympatiskt köpsläende mellan fader och moder om nedläggande av faderskapstalan eller om barnets bortadopterande. Även utpressningsliknande aktioner kan befaras.

Jag är emellertid med hänsyn till den ökade säkerheten beredd att acceptera de nya föreslagna reglerna, men har här velat påpeka att medaljen har en baksida, som kan visa sig vara tämligen ful.

Jag kommer så slutligen till huvudfrågan: de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Det är riktigt, som i propositionen framhållits, att önskemål om införande av arvsrätt för utomäktenskapliga barn under lång tid framträtt med betydande styrka i den allmänna debatten. Synpunkten har härvid framför allt varit den att man velat så långt

som möjligt bereda barn utom äktenskap en ställning likvärdig med den alla andra människor har i samhället. Om denna målsättning i och för sig tror jag att det råder tämligen allmän enighet. Men jag tror att den nu aktuella frågan varken principiellt eller praktiskt bör betraktas som en fråga om de utomäktenskapliga barnens rättsställning. Arvsrätten är en fråga som normalt inte är aktuell under den tid, då vederbörandes ställning som född inom eller utom äktenskap är påtaglig och synbar för såväl omgivningen som barnet självt. Frågan blir normalt aktuell vid en helt annan tidpunkt, och helt andra aspekter träder då i förgrunden. Det gäller här en arvsfråga, och det är symptomatiskt att de aktuella lagreglerna återfinns i ärvdabalken, inte i föräldrabalken. Arvsreglerna bör enligt de grunder härför som gäller i svensk rätt i första hand bedömas efter de förhållanden, som har anknytning till arvlåtaren, och endast subsidiärt med hänsyn till speciella behov till förhållanden som har anknytning till de presumtiva arvingarna.

Det råder här i landet i princip testationsfrihet, d. v. s. var och en har rätt att genom testamente bestämma hur det skall förfaras med hans kvarlåtenskap. Den enda begränsning som gäller är laglottsreglerna till förmån för bröst- arvingar. Dessa regler är att betrakta som ett avsteg från principen av praktiska skäl, då mindre viljestarka föräldrar ibland haft svårt att motstå påtryckningar från barn eller utomstående personer med påföljd att testamenten kommit till stånd som inte i egentlig mening ger uttryck för testators vilja. Mot bakgrunden av testationsfriheten framstår arvsreglerna som subsidiära regler som sökt fånga upp vad som i normala fall kan antas motsvara arvlåtarens vilja. De utgör ett slags standardmall för testamente, och man vinner genom arvsreglerna att det blir onödigt att i dessa normala fall upprätta testamente. Man slipper också de

Ang. vissa reformer inom familjerätten olägenheter som uppstår, om testamente av förbiseende icke upprättats, förkommit eller inte anpassats efter ändrade förhållanden.

Vid utformningen av arvsreglerna har det varit naturligt att familjegemenskapen blivit den ledande principen; arvsberättigade i första hand har blivit de personer som stått i den närmaste sociala och ekonomiska samhörigheten med arvlåtaren. En schablonmässig utformning av reglerna är nödvändig, och då har släktskapen helt naturligt blivit det främsta kriteriet. Men i vissa fall har andra omständigheter tett sig väsentligare, och detta har varit grunden till de reformer på arvslagstiftningens område som genomförts på senare tid. Sålunda har efterlevande make tillagts arvsrätt — efter bröst- arvingar — trots att släktskap inte föreligger. Å andra sidan har kusiner och avlägsnare släktingar uteslutits från arvsrätt. Här är sambandet enligt nu gällande betraktelsesätt så svagt att någon presumption för arvlåtarens vilja inte föreligger. Vidare har för ej länge sedan med full konsekvens genomförts den ändringen, att adoptivbarn ärver adoptivföräldrarna och deras släkt men ej sina biologiska föräldrar. Det är en klar tillämpning av samma princip.

Enligt min mening bör dessa grundläggande arvsrättsliga principer tillämpas även på den nu aktuella frågan. Avgörande bör då bli, i vilken mån de utomäktenskapliga barnen har haft någon familjesamhörighet med fadern och vad dennes önskemål beträffande kvarlåtenskapen i normala fall kan antas vara. Här är enligt min mening en differentiering nödvändig. Har fadern levat i familjegemenskap med modern och barnet — eller bara med barnet — eller har han eljest i påtaglig grad intresserat sig för barnet, bör det rimligen få arvsrätt lika med andra barn. Dessa fall tycks numera tendera att öka i antal. Har fadern endast betalat ett underhållsbidrag — kanske inte ens det — utan en närmare kontakt med modern

Ang. vissa reformer inom familjerätten
eller barnet, föreligger inga skäl för att införa arvsrätt. Det ligger för övrigt ofta flera decennier mellan den tid då underhållsbidraget slutbetalades och den tid då arvsfrågan blir aktuell.

Det bör vara möjligt att lagstiftningsvägen finna kriterier, som på lämpligt sätt skiljer mellan dessa båda grupper eller i varje fall att ställa möjligheter till förfogande för vederbörande att på ett tidigt stadium klargöra, vilka regler som skall gälla. En lagstiftning efter sådana linjer hade jag gärna velat biträda, men då något utarbetat förslag inte föreligger, nödgas jag yrka avslag på det föreliggande förslaget och begära ny utredning.

Det är emellertid skäl att påpeka att redan gällande lag innehåller bestämmelser som i viss utsträckning tillgodoser dessa önskemål. S. k. trolovningsbarn har sålunda full arvsrätt efter fadern — men inte efter hans släktingar — och i andra fall finns möjlighet att avge en arvsrättsförklaring. Underåriga barns rätt till underhåll är också tillgodosett, vare sig de är födda i eller utom äktenskap.

Vad jag hittills har anfört avser mera principiella synpunkter på frågan, och dessa bör tillerkännas särskilt stor betydelse när det gäller en så central fråga. Det finns emellertid även anledning att se litet på vilka verkningar man kan vänta sig att reformen får i praktiken.

Vad då först beträffar de argument som har anförts för reformen, nämligen önskemålet att bereda de utomäktenskapliga barnen en ställning i samhället som är likvärdig med andra barns, så tror jag faktiskt inte på någon nämnvärd effekt. Jag tror inte heller att någon annan på allvar inbillar sig att reformen kommer att bidra till att förbättra de personliga relationerna mellan utomäktenskapliga barn och deras fäder. Man kan väl snarare befara att motsatsen blir fallet i enstaka fall. Många fäder känner stort ansvar för sina utomäktenskapliga barn, men det är väl i första hand ett ekonomiskt ansvar

för såväl barnet som modern under uppväxttiden. I dessa fall tror jag att arvsrätten är ett så avlägset perspektiv, att den inte spelar någon roll. I andra fall, särskilt när det biologiska faderskapet är osäkert, som fallet ej sällan är när det gäller tidigare fastställda faderskap, skulle väl arvsrätten snarast verka avkylande på ansvarskänslan.

Även när man ser på de praktiska konsekvenserna är det emellertid liksom vid det principiella bedömandet situationen vid själva arvfallet som bör beaktas. Om man då bortser från de fall, då jag enligt vad jag nyss anförde är beredd att godta och önskar genomförandet av full arvsrätt, är situationen i flertalet fall kanske den att det utomäktenskapliga barnet inte har någon kontakt med den avlidnes familj eller närmaste anhöriga i övrigt. Ofta är det t. o. m. helt okänt för familjen att ett dylikt barn existerar. Detta gäller vare sig barnet är fött före eller under ett äktenskap — eller annan familjebildning — som består vid dödsfallet. I dessa fall innebär en för familjen helt främmande dödsbodeläggare såväl ekonomiska som psykologiska påfrestningar. Bl. a. kan det medföra stora svårigheter att inom familjen, som kanske redan genom dödsfallet har drabbats ekonomiskt, behålla ett eget hem, ett mindre jordbruk eller en mindre rörelse. Jag vill framhålla att i den mån det utomäktenskapliga barnet har behov av underhåll för sin uppfostran så är detta behov tillgodosett redan genom nu gällande bestämmelser. Arvskiften kan vara ganska besvärliga affärer även när parterna är personer som hör nära samman. Mycket värre blir det om en, som det uppfattas, utomstående person skall delta och särskilt om man tror att hans anspråk icke har underlag i den avlidnes vilja.

Vad jag talat om avser tämligen normala fall, som blir de oftast förekommande. Speciella förhållanden kan även förekomma, som gör att konsekvenserna i det enskilda fallet ter sig ännu mer

otillfredsställande eller till och med stötande. Detta är naturligtvis ägnat att leda till särskilt svåra kontroverser.

Jag skall här bara nämna ytterligare ett i och för sig ganska allmängiltigt exempel.

Om en person avlider utan att efterlämna make eller bröstavingar går arvet till föräldrar eller syskon. Den som är tillfredsställd med en sådan ordning behöver inte upprätta något testamente. Men han har då säkerligen tänkt på dem som han känner som tillhörande familjen. Som arvinge kan emellertid då även uppträda någon utanför denna krets som är t. ex. barn utom äktenskap till den avlidnes fader. För att undvika detta, av den avlidne säkerligen inte önskade resultat, måste han ha upprättat testamente med uttryckligt uppräknande av de avsedda personerna. Förutom att detta säkerligen i många fall kommer att försummas, kan man peka på risken för tolkningssvårigheter och för att ett testamente inte anpassas efter ändrade förhållanden. Jag vill i denna del bara tillägga att åtminstone när det gäller barn, som är födda före lagens ikraftträdande så finns det inte möjligheter för en person i den situation, som här nämndes, att skaffa sig säker kännedom om vilka som kommer att vara hans närmaste arvingar.

Jag har redan sagt att jag nödgas yrka avslag på det här föreliggande förslaget om arvsrätt för utomäktenskapliga barn. Av motiveringen framgår, att skälen mot förslaget framstår med särskild skärpa när det gäller barn, vilkas faderskap är fastställt enligt tidigare regler. Dessa var ju närmast avsedda att säkerställa underhållsskyldiga formella fäder till alla eller möjligtast flesta barn utom äktenskapet. I min reservation ligger därför subsidiärt även en anslutning till de reservationer, som yrkar på sådana övergångsbestämmelser, som tar hänsyn till de regler för fastställande av faderskapet, vilka tidigare har gällt.

Slutligen vill jag framhålla, att den föreslagna ändringen av namnlagen,

Ang. vissa reformer inom familjerätten som ger utomäktenskapligt barn rätt att genom anmälan hos pastor anta faderns släktnamn, bör anstå i avbidan på den slutliga lösningen av frågan om arvsrätten.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som jag fogat vid första lagutskottets utlåtande, och, i de delar som ej berörs av reservationen, till utskottets hemställan.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag vill ingalunda förneka att herr Alexanderson har anfört betydelsefulla invändningar mot de föreslagna nya reglerna om utvidgad arvsrätt för barn utom äktenskapet. Men det är väl ändå så att i den allmänna uppfattningen har det sedan länge framstått som ett rättvisekrav att de utomäktenskapliga barnen skall jämställas helt med barn i äktenskap. Jag tror att det uppfattas som en form av diskriminering att full arvsrätt inte har tillerkänts barn utom äktenskap. Mot den bakgrunden har jag för min del godtagit de skäl som propositionen har anfört för de nya reglerna och alltså inte velat motsätta mig dem.

Däremot har jag reserverat mig på en annan punkt. Tillsammans med tre andra ledamöter av första lagutskottet har jag i reservationen 3 till utskottets utlåtande föreslagit att de nya reglerna om utvidgad arvsrätt skall gälla endast faderskap som har fastställts efter utgången av år 1949, då föräldrabalken trädde i kraft. Enligt propositionen och utskottsmajoriteten skall de nya reglerna gälla alla fall där arvlåtaren avlidit 1970 eller senare.

Ärvidabalksakkunniga och familjerättskommittén, som har lagt fram förslag på vilka propositionen bygger, hade tänkt sig att den utvidgade arvsrätten skulle gälla endast i de fall då faderskapet hade fastställts enligt de nya reglerna. Principiellt talar väl rätt mycket för detta, framför allt det som herr

Ang. vissa reformer inom familjerätten

Alexanderson framhöll, nämligen att vi först 1970 får regler som garanterar en något så när godtagbar sannolikhet för faderskap när sådant fastställs.

Om jag då fortsätter att resonera principiellt, så krävs det väl i så fall en möjlighet för dem vilkas faderskap fastställts före den nya lagens ikraftträdande att genom en ny process få fastställt att den här sannolikheten föreligger även i deras fall. Många gånger skulle väl en sådan fråga ordnas frivilligt genom ett erkännande av faderskapet enligt den nya lagen, men det kan befaras att det blev många processer, och dessutom skulle man få räkna med så stora bevissvårigheter i dessa processer att jag förstår att departementschefen inte velat lägga fram ett sådant förslag. Jag är heller inte beredd att göra det.

I det läget har jag sagt mig att det tyvärr finns anledning att räkna med sådana olägenheter som herr Alexanderson påvisar. Personliga tragedier kan uppstå, när ett barn utom äktenskap, som inte varit känt för den avlidnes familj, dyker upp vid bouppteckningen. Olägenheterna är, som jag ser det, i sådana fall i regel större ju äldre förhållanden det gäller, framför allt därför att samhällsförhållandena var annorlunda förr i världen även på det här området. Det var inte så ovanligt att en ung man i 20-årsåldern, som tillsammans med ett antal andra unga män kunde misstänkas vara fader till ett barn utom äktenskap, med bistånd av anhöriga skrev på ett avtal enligt vilket han gav ett engångsbelopp till modern. Så trodde han att saken var ur världen, men kanske 40 eller 50 år efteråt dyker detta barn upp — med ett rättvisekrav, javäl, men under förhållanden som naturligtvis kan ställa till mycket större fragik för de efterlevande än vad vinsten är för barnet i och med att det får del av arvet.

Härtill kommer att förr i världen kunde en person bli utpekad som fader och faderskapet fastställas trots att

sannolikheten var mycket liten för att vederbörande verkligen var far. Om modern hade flera män att välja mellan, kunde hon relativt lugnt välja ut den som hade det ekonomiskt bäst ställt, därför att möjligheterna för en person som oriktigt utpekats som fader var mycket små att fria sig med blodprov. Jag vet inte om den beräkning är riktig som man brukade göra på 1930-talet, att en felaktigt utpekad fader hade en möjlighet på sex att fria sig med blodprov. Sedan har blodproven successivt förbättrats, och vi önskar väl alla att det så småningom skall bli möjligt att med säkerhet avgöra huruvida en man som anses vara fader till ett barn också är den verkliga fadern. Sannolikheten för att det verkliga faderskapet sammanfaller med det av domstolen fastställda har successivt ökat genom förbättrade metoder för blodundersökning m. m. Jag har sagt mig att det med utgångspunkt häri kunde vara önskvärt att försöka finna en tidpunkt från vilken de nya reglerna skulle börja gälla. Faderskap som fastställts före den tidpunkten skulle alltså inte ges någon ändrad rättsverkan i arvsrättshänseende, medan faderskap fastställda efter den tidpunkten skulle ha samma rättsverkan som faderskap enligt den nya lagstiftningen.

Det är inte så lätt att finna en sådan tidpunkt, därför att utvecklingen har gått successivt. När den nya föräldrabalken trädde i kraft den 1 januari 1950 gjordes emellertid den principiella skillnaden att medan den äldre lagstiftningen byggde faderskapsfastställelsen endast på möjligheten att vederbörande kunde vara fader till barnet, så fordrade man från 1950 en — om också svag — sannolikhet. Det skulle inte vara osannolikt att vederbörande var far. Lagstiftaren tänkte sig inte någon mer betydelsefull förändring genom den nya lagstiftningen 1950, men den principiella synen ändrades ändå i någon mån.

Dessutom skedde på 1950-talet en ganska väsentlig förbättring av meto-

derna för att utesluta faderskap i de fall då den utpekade inte var far. Även det talar för att man skulle kunna godta den 1 januari 1950 som gräns. Därmed vinner man ytterligare att de barn utom äktenskap som nu inte har nått vuxen ålder kommer in under de nya reglerna. Det är väl ändå så att det ekonomiska behovet är störst för de barn som ännu inte har nått den ålder att de kan antas vara i stånd att försörja sig själva. Om man sätter 1950 som gräns minskar man samtidigt antalet fall där tragik kan uppstå genom att ett barn utom äktenskap helt oväntat anmäler sig då ett arv skall fördelas.

Herr talman! Jag är fullt på det klara med att den tidpunkt som reservanterna föreslår inte är någon absolut vattendelare mellan gamla och nya regler, men den föreslagna gränsen är ett försök att begränsa de övergångssvårigheter som den nya lagstiftningen under alla förhållanden måste föra med sig. Av den anledningen yrkar jag bifall till reservation 3 vid första lagutskottets utlåtande nr 52.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Som motionär vill jag beröra herr Oskarsons reservation, som eljest inte hade haft någon talesman från första lagutskottet i denna kammar. Jag känner mig som en sparv i trandansen efter de framstående domstolsjurister som uppträtt här före mig.

Jag har ingenting att erinra mot införandet av arvsrätten för de utomäktenskapliga barnen som sådan. Jag tror att tiden är mogen för en dylik reform. Inte minst har ungdomen upplyst mig om detta.

Herr Oskarsons reservation riktar sig endast mot de i propositionen föreslagna ikraftträdanderegler, som innefattar en mycket vittgående retroaktivitet. Han riktar sig alltså mot att arvsrätten skall gälla från arvlåtarens frånfälle, oavsett när barnet fötts. Herr Oskarsons reservation utmynnar i ett yrkande på

Ang. vissa reformer inom familjerätten en rättsregel som innebär att äldre lag skall gälla om barnet fötts före den nya lagens ikraftträdande, d. v. s. före den 1 januari 1970.

Men varför föreslås denna ordning? Jo, motiveringen är att faderskapet enligt nuvarande och ännu mer enligt äldre lagar ofta fastställts på tämligen lösa boliner, om jag vågar uttrycka mig så. Detta har också påtalats av föregående talare. Gällande presumtionsregler har nämligen bidragit till att möjligheterna för en utpekad man att få en faderskaps-talan ogillad varit mycket små. Vetskapen härom har också gjort att den utpekade barnafadern många gånger föredragit att skriftligen erkänna ett faderskap framför att ge sig in i en oviss rättegång, där offentligheten dessutom tett sig synnerligen besvärande för vederbörande.

Enligt äldre och nuvarande s. k. negativa presumtionsregler nöjde man sig i stort sett med att kräva bevisning om samlag under konceptionstiden. Endast om det var uteslutet att barnet avlats av den instämde mannen skulle talan mot honom ogillas. År 1949 utbyttes ordet »uteslutet» mot »osannolikt», men detta betydde i sak säkerligen inte mycket. Jag har därför litet svårt att följa med i resonemanget när herr Ernulf valt år 1950 som utgångspunkt i detta sammanhang.

Det ställs fortfarande mycket stora krav på motbevisning för att enligt gällande lag kunna häva faderskapspresumtionen. Vad som nu i denna del föreslås i propositionen — vilket enligt mångas mening måste vara en förutsättning för arvsrätten — är en övergång till en positiv sannolikhetsbedömning. Det heter härom att en man skall förklaras vara fader till ett utomäktenskapligt barn, om det är utrett att han haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat och — vilket är det väsentliga — det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet avlats av honom. Härigenom ges större möjligheter för domstolen att an-

Ang. vissa reformer inom familjerätten lita moderna medicinska metoder för klarläggande om barnet avlats av den utpekade eller någon annan. Sådana nu förekommande medicinska metoder är blodprov, vilka efter hand blivit alltmer förfinade, samt antropologisk undersökning.

Vidare öppnas nu större möjligheter att göra invändningar om att modern haft samlag med andra män, så att någon av dessa skulle kunna vara fader.

Enligt de allt förnämligare metoder, som på senare tid börjat tillämpas, kan en felaktigt utpekad man uteslutas från faderskap i 71 procent av fallen, framgår det av propositionen.

Vad nuvarande bevisregler kan leda till visas av ett avgörande i högsta domstolen så sent som år 1968, då en man förklarades vara fader, fastän sannolikheten för den blodgruppskonstellation som fanns hos fadern, modern och barnet statistiskt sett endast uppgick till 1,2 procent.

Jag vill erinra om att såväl ärvdabalkssakkunniga som familjerättskommittén på sin tid föreslog att utvidgning av arvsrätten endast skulle gälla barn som fötts efter lagens ikraftträdande. I 1955 års lagrådsremiss anslöt sig dåvarande justitieministern, statsrådet Zetterberg, till samma uppfattning. Övervägande flertalet av remissinstanserna har också ställt sig på samma linje med tanke på den nuvarande rättsosäkerheten. Såvitt jag kan finna är den 1 januari 1970 den enda rimliga skiljelinjen.

Vad som gör det hela så känsligt är att då ett barn tillerkännes arvsrätten efter en man, som i realiteten inte är far till barnet, blir det en annan part som blir ekonomiskt lidande, nämligen familjen — makan och de äktenskapliga barnen. Herr Alexanderson har här, inte oberättigat, talat om tragedier. Det gäller ju att skapa rättvisa parterna emellan och undvika lösningar som kan bli stötande för rättskänslan. När jag går emot den här vittgående retroaktiviteten gör jag det inte minst därför att

de många män som tidigare på lösliga grunder underskrivit förbindelser i vilka de åtagit sig faderskap och underhållsskyldighet gjort detta utan vetskap om att de därmed även satt in barnet som arvtagare. Det blir här fråga om oförutsedda konsekvenser vid en ny lags tillkomst.

Herr talman! På det sexuella livets område har det alltid funnits starka oberäknliga drivkrafter. De mänskliga passionerna följer inte alltid utstakade linjer. Och frukterna flyter understundom omkring på ovisshetens hav. Det gäller för lagstiftaren att göra det bästa av detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till herr Oskarsons reservation.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag skall i denna debatt säga några ord om reservationen nr 4 till förevarande utlåtande. Den är grundad på andrakammarmotionen 1230 som dess värre motionärerna förbisett att förankra i första kammarens medvetande. Inte desto mindre anser jag den innehålla värdefulla synpunkter, och jag skulle vilja fästa kammarledamöternas uppmärksamhet vid motionens innehåll.

Motionen, som skrivits av fru Hörnlund och fru Håvik, tar upp frågan om det obligatoriska barnavårdsmannaskapet. Den utgår från resonemang kring jämlikhetsaspekter på föräldransvaret och intar den grundläggande ståndpunkten att de ensamstående föräldrarna oftast är myndiga personer och därför i största möjliga utsträckning liksom andra föräldrar bör kunna ta ansvar för familjen.

Motionärerna går vidare i tankegångarna och säger, låt vara med en liten reservation, att det åtminstone formellt sett är fråga om att en speciell föräldragrups barn skall stå under en rigorös tillsyn vilket innebär en särbehandling som borde vara främmande för dagens socialpolitik. Motionärerna är inte

omedvetna om att denna särbehandling i många fall är synnerligen ytlig. De är inte omedvetna om att barnavårdsmännens verksamhet — särskilt i de större städerna, genom en orimlig arbetsbelastning genom ett orimligt stort antal barnavårdsmannaskap som samlas på en hand — i praktiken inte innebär något större ingrepp på den personliga integriteten så snart den väsentliga insatsen i målet har gjorts genom att barnavårdsmannen bidragit till utredningen om faderskapets fastställande och om ersättningsfrågorna. Det föranleder emellertid motionärerna att dra andra konsekvenser, nämligen att det i så fall är orimligt att bibehålla en institution som i många andra sammanhang, kanske i kommuner där barnavårdsmännen är mindre hårt engagerade, mindre hårt belastade, får ett inslag av förmynderskap.

Det har från olika håll framhållits, säger motionärerna, att barnavårdsmannainstitutionen är föråldrad och att det behövs en översyn. Detta är att uttrycka saken väl milt. Barnavårdsmannaskapet är i och för sig en mycket naturlig konsekvens av den situation som förelåg när institutet infördes, nämligen att ingen kvinna, vare sig gift eller ogift, hade myndighet att själv klara av sådana här problem. Barnavårdsmannen blev alltså i fallet ogifta mödrar det självklara komplementet till makens vid det tillfället självklara förmynderskap över kvinnan. Motionärerna vill alltså dra den konsekvensen att de funktioner som är väsentliga vid utövandet av barnavårdsmannaskapet rimligen borde överföras till en i vederbörlig ordning förstärkt barnavårdsnämnd, så att dessa ting skulle ingå i barnavårdsnämndens självklara arbetsuppgifter.

Därmed vore allt gott och väl, och man kommer fram till den kläm i motionen som sedan återkommer i reservationen. Men en liten komplikation inträder i och med att man nu fick anledning hänvisa till de direktiv från förre justitieministern om en välbehöv-

Ang. vissa reformer inom familjerättslig översyn av det familjerättsliga lagstiftningskomplexet som innehåller synpunkter på barnavårdsmannaskapet, vilka utskottet faktiskt i viss mån hängt upp sitt avslag på. Detta ger en fingervisning om en förbidan i det slutliga ställningstagandet som varken motionärerna, reservanten eller jag tycker att det finns anledning att ta upp i dagens läge.

Saken förefaller relativt enkel att ta som en särfråga. Därför fastslår min namne från Piteå i andra kammaren i sin reservation, att propositionen bygger på den nuvarande ordningen att barnavårdsman automatiskt skall förordnas. Något motsvarande obligatoriskt förordnande sker icke beträffande barn i äktenskap, säger reservanten upplysningsvis. Det är väl närmast där som inadvartenserna ligger i öppen dag för ett modernt tänkande.

Jag vill alltså, herr talman, avsluta denna plädering med att yrka bifall till reservationen 4 till första lagutskottets utlåtande.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som tidigare har anförts av bl. a. första lagutskottets ordförande är det inom tre betydelsefulla områden av den familjerättsliga lagstiftningen som ändringar nu är aktuella. Det är för det första beträffande reglerna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt hänseende, för det andra om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap och för det tredje om utomäktenskapliga barns arvsrätt. De föregående talarna har även kommenterat det förslag som utskottet svarar för, och jag kan därför nöja mig med att säga några ord om de yrkanden som ställts med anledning av reservationerna.

Jag anser att herr Alexanderson anslog en väl pessimistisk ton när han skisserade verkningarna av den nya lagstiftningen. Han menade också — i varje fall beträffande arvslagen — att

Ang. vissa reformer inom familjerätten

lagstiftningen kanske hade gått för snabbt. Vi var ju inte vana här i riksdagen att gå till väga på det sättet, menade han. Jag kan erinra om att dessa ting har varit aktuella ända sedan 1917, vilket också är angivet i propositionen. Man kan därför inte påstå att detta lagförslag har kommit brådstörtat. Jag anser att herr Ernulf lämnade en riktig syn på saken i sin polemik mot herr Alexanderson, då han betraktade det som ett rättvisekrav att även de utomäktenskapliga barnen nu kunde få arvsrätt.

Om denna lag antas av riksdagen är det klart att det kan uppstå fall då tidigare okända barn dyker upp vid ett arvskifte. Men det lär inte inträffa så ofta, och jag föreställer mig att det ännu mer sällan blir fråga om tragedier. Däremot känner vi till många fall från bygderna där vi inte har ansett det vara bra att ett utomäktenskapligt barn har ställts åt sidan vid ett arvskifte. Det kan anföras många exempel på det.

Herr Alexanderson yrkar alltså avslag på propositionen i vad den avser ändring i ärvdabalken och namnlagen samt vill att frågan om arvsrätt för utomäktenskapliga barn görs till föremål för ny utredning efter regler som anges i reservation 1.

Det sägs att svensk arvslagstiftning hittills vilat på principen att arvsrätten grundas på den sociala och ekonomiska samhörigheten i familjer och släkter. I enlighet med dessa principer bör de utomäktenskapliga barnen tillerkännas arvsrätt endast i de fall då dylik samhörighet föreligger eller under någon tid förelegat mellan barnet och dess fader. Till det kan man göra reflexionen, att om arvsrätten skulle avgränsas så, måste det i vissa fall uppstå besvärliga gränsfall med bedömningssvårigheter huruvida barnet haft så mycken samhörighet med fadern att arvsrätt kan bli för handen. Med dessa utgångspunkter skulle man väl också kunna tänka sig att även moderns eventuella utomäktenskapliga barn, som

skildes från henne tidigt utan att förenskull ha blivit adopterade av någon annan, logiskt sett inte heller skulle vara kvalificerade för arv. I vilket fall som helst är det svårt att se att de utomäktenskapliga barnens arvsrätt efter fadern skulle kunna få en enhetlig och konsekvent lösning efter de linjer som förordas i reservation 1 och av det som framgått av herr Alexandersons anförande.

I reservationerna 2 och 3 föreslås i jämförelse med propositionen andra regler beträffande övergångsbestämmelserna för den nya arvsrätten. Herr Gösta Jacobsson talade för reservation 2, som skulle innebära att barnet inte fick arvsrätt, om det kommit till världen före den nya lagens ikraftträdande. Det är klart att det faktum att man tidigare haft sämre möjligheter att fastställa faderskap till ett utomäktenskapligt barn lett till att någon som förklarats vara far i realiteten inte varit det och att det kan vara ett motiv för förslagen i reservation 2. Det är även riktigt att tidigare utredningar stannat för det förslag som herr Jacobsson här presenterade, men samtidigt går det inte att komma ifrån att lösningar efter dessa linjer skulle medföra att den nya arvslagen helt blev tillämpad först långt in på 2000-talet. Det framgår av propositionen. Denna kategori utomäktenskapliga barn har alltmer börjat betraktas som en klart orättvist behandlad grupp. Detta jämte förhållandet att — trots att frågan länge varit på tal — en lösning av frågan har dröjt har medfört att radikala grepp nu måste till. Med de bestämmelser som fastslås som förutsättningar för arvsrätt för barn födda före lagens ikraftträdande — alltså när anteckning om barnet blivit införd i faderns personakt eller barnet eljest blivit uppmärksammat som arvtagare senast vid bouppteckningen — bör en lösning kunna godtas enligt utskottets förslag, vilket är identiskt med vad som föreslås i propositionen.

Herr Ernulf talade för reservationen

3. Där föreslås att de nya arvsbestämmelserna i princip skall gälla i de fall där faderskapet fastställts efter utgången av 1949, då på grundval av vetenskapens framsteg den tidigare mycket stränga faderskapspresumtionen något lättades i samband med föräldrabalkens tillkomst. Beträffande det förslaget säger utskottet att den gräns som föreslagits för retroaktiviteten knappast bärs upp av några starkare sakskäl, eftersom man enligt motiven till den då genomförda jämkningen av faderskapspresumtionen inte avsåg att åstadkomma någon stor förändring. Den ändringen gjordes visserligen i faderskapsreglerna, som herr Ernulf nämnde, att ordet »uteslutet» byttes ut mot »osannolikt», men i motiven till föräldrabalken sades på denna punkt, som sagt, att avsikten inte var att det skulle bli någon stor förändring mot tidigare gällande bestämmelser.

Vad gäller såväl reservationen 2 som reservationen 3 skulle — om något av de förslagen vunne riksdagens bifall — det kunna inträffa som återges på s. 59 i utlåtandet, nämligen att inom en och samma syskonkrets olika arvsregler skulle komma att gälla, beroende på vid vilken tidpunkt barnen var födda.

Vad slutligen gäller reservationen 4, som herr Hansson talade för och yrkade bifall till, vill jag framhålla att utskottet haft att behandla en motion med yrkande om att obligatoriskt barnavårdsmannaskap för barn utom äktenskap skall upphöra att gälla, dels att barnavårdsnämnderna skall åläggas att träda i barnavårdsmans ställe intill dess fastställandet av börden och underhållsfrågan lösts. I reservationen har man dock mildrat detta något genom att reservanterna tänkt sig att institutionen i varje fall skulle få respittid till den 1 juli 1970. Jag vet att andra talare kommer att kommentera detta, men jag vill erinra om att dessa frågor behandlas av pågående utredningar. På sidan 55 i första lagutskottets utlåtande nämns det att socialutredningen sysslar med

Ang. vissa reformer inom familjerätten

dessa ting och att den nytillsatta familjerättsutredningen också behandlar problem som direkt berör barnavårdsinstitutionen. Det är ju vanligt att pågående utredningar skall få fullfölja sitt arbete innan man beslutar om så radikala lösningar som motionärer och reservanter här har föreslagit.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan i viss mån förstå herr Svedbergs resonemang när han vill att reformen i dess helhet skall genomföras på en gång. Jag kan förstå att han inte finner syftet tillgodosett på ett tillfredsställande sätt om alla barn som fötts före den 1 januari 1970 skulle bli ställda utanför reformen. Den skulle då egentligen inte slå igenom förrän på 2000-talet. Men genom sitt ståndpunktstagande offerar herr Svedberg rättssäkerheten på arvsrättens altare. Det är detta som är det bekymmersamma.

Det är klart att för flertalet utomäktenskapliga barn någon tvekan om faderskapet inte behöver föreligga — men vad saken gäller är de konsekvenser som uppstår i de ganska många fall, där det fastställda faderskapet är dubiöst och sammanhänger just med de nuvarande otillfredsställande presumptionsreglerna. Faderskapet hänger här mer eller mindre i luften. Det är en påtaglig svaghet i herr Svedbergs resonemang, när han inte medger detta. Att arvsrätt åtnjutes efter den verkliga fadern är rätt och riktigt, men det kan inte vara rätt och riktigt att barnet till en felaktigt som fader utpekad man ges en arvsrätt som inkräktar på övriga arvingars rätt. Den bättre ordning som föreslås i fråga om presumptionsreglerna, måste vara en förutsättning för arvsrätten.

Ang. vissa reformer inom familjerätten

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Jacobsson säger att det tidigare fanns sämre möjligheter att fastställa faderskapet till utomäktenskapligt barn. Alldeles hundra procentigt säkert är det inte heller i våra dagar, men de vetenskapliga metoderna har ju utvecklats till det bättre.

Frågan är bara om detta skall kunna tas till intäkt för att utesluta de tidigare utom äktenskapet födda barnen från möjligheten till lika arvsrätt. När nu propositionen visar på en möjlighet att radikalt komma till rätta med detta, har utskottets majoritet ansett det vara en god lösning. Skulle reservanternas förslag godtas, skulle de orättvisor som herr Jacobsson började med att tala om konserveras, åtminstone långt in på 2000-talet. Det är inte bra att behöva tänka sig att en reform inte skall komma till sin rätt förrän så lång tid har förflutit.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Eftersom jag har deltagit i första lagutskottets handläggning av det mycket viktiga ärendet som nu ligger på kammarens bord, ber jag att få säga några ord. Med hänsyn till att fem talare varit uppe före mig i ärendet, kan jag fatta mig relativt kort.

Det gäller här tre centrala frågor. I den första som avser efterlevande makes ställning i ekonomiskt avseende har rätt enighet inom utskottet. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att efterlevande make nu erhåller ett bättre skydd och att detta skydd blir värdebeständigt.

Då det i huvudsak i frågan om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap rätt enighet, skall jag beträffande den begränsa mig till att understryka angelägenheten av att man tillser att de vetenskapliga framstegen

på detta område utnyttjas och fortsättes. Utskottet har med skärpa framhållit detta samt anfört att en förutsättning härför är att berörda institutioner ges tillräckliga resurser både för rutinemässiga undersökningar och fortsatt forskning.

Den fråga som tilldragit sig största intresse — något som avspeglas i antalet väckta motioner — är den om utomäktenskapliga barns arvsrätt. Det är också den fråga, i vilken oenigheten i utskottet varit stor. I själva huvudfrågan — förslaget att barn utom äktenskap i arvshänseende skall bli helt likställda med barn i äktenskap — råder dock på ett undantag när enighet. Undantaget är emellertid icke vilket som helst utan som vi hört, utskottets värderade ordförande, som kräver ytterligare utredning i ärendet, och hans motivering härför har vi också fått lyssna till. I motsats till herr Alexanderson och i likhet med samtliga övriga utskottsledamöter anser jag nu tiden vara inne att äntligen tillerkänna barn utom äktenskap samma arvsrätt som barn i äktenskap när det gäller arv efter fadern och hans släktingar.

Såsom utskottet framhåller, har denna fråga varit aktuell i vårt land sedan 1917, då barn utom äktenskap blev fullt likställda med barn i äktenskap när det gäller arv efter modern och hennes släktingar. Vidare bör uppmärksammas att utomäktenskapliga barn i arvshänseende i Danmark, Island och Norge är jämställda med barn i äktenskap samt att arvsrätt för utomäktenskapliga barn införts i år i Tyskland och England. I Danmark och Norge rör det sig om gammal lagstiftning — i Danmark lär lagen ha gällt sedan 1930 och i Norge sedan 1915. Jag delar helt den uppfattningen, att det för nutida betraktelsesätt är stötande att barn skall ha olika arvsrättslig ställning allteftersom de är födda utom eller inom äktenskap. Jag stöder därför helhjärtat förslaget att vi nu här inför lika arvsrätt.

Största splittringen i utskottet har

gällt övergångsbestämmelserna. Enligt propositionen skall ju ändringarna i ärvdabalken träda i kraft den 1 januari 1970. Som förutsättning för den vidgade arvsrätten gäller att arvlåtaren avlider efter ikraftträdandet. Däremot förutsättes inte att barnet skall vara fött efter denna tidpunkt. Som vi har hört föreslår en av utskottsledamöterna i reservationen 2 i enlighet med herr Jacobssons motion att den nya lagen skall avse endast barn fött efter den 1 januari 1970, medan fyra ledamöter i reservationen 3 funnit den 1 januari 1950 vara en lämplig gräns. Bakom båda reservationerna ligger, som vi hört, den motiveringen, att fastställandet av faderskap i gången tid varit behäftat med vissa svagheter, varför vissa faderskapsbeslut kan ha varit oriktiga. Utskottsmajoriteten, som jag tillhör, fränkänner inte dessa synpunkter betydelse, men vi har för vår del liksom lagrådet — jag vill understryka detta — delat departementschefens uppfattning, att reformen inte bör begränsas till barn som föds efter den nya lagens ikraftträdande. Det skulle nämligen i så fall dröja mycket länge, innan lagen fick någon egentlig betydelse.

Viktigt synes mig påpekandet att de ifrågasatta begränsningarna skulle strida mot den allmänna princip som brukar tillämpas vid meddelande av ändrade bestämmelser inom arvsrätten, nämligen att tidpunkten för arvlåtarens död skall vara avgörande för frågan om tillämpligheten av gammal eller ny lag.

Utskottet vill ej acceptera ett långvarigt dröjsmål med verkningarna av en lagstiftning, för vilken starka rättvisekrav talar.

Till slut vill jag gärna erinra om vad föredragande departementschefen anförde år 1955 i frågan om lika arvsrätt för barn inom och utom äktenskap. Han framhöll att det var ett etiskt rättvisekrav att dessa båda kategorier barn i möjligaste mån blir likställda. Samhället borde inte genom sin lagstiftning eller på annat sätt medverka till en

Ang. vissa reformer inom familjerätten uppdelning av barnen i en bättre och en sämre lottad grupp. Det gällde här först och främst en principiell fråga om rättslikhet. Jag delar helt denna uppfattning.

För min del är jag tacksam över att jag i dag får delta i ett beslut, som innebär att vad som allmänt erkänns vara en social orättvisa nu undanröjs. Någon ytterligare konservering av denna orättvisa kan jag ej medverka till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga punkter.

Herr KLING (s):

Herr talman! Det har tidigare framhållits här att vi har att diskutera tre reformförslag, vilka var för sig har ett självständigt intresse. I utskottet har i två av dessa frågor inte rätt någon meningsskiljaktighet vare sig i fråga om principerna eller i fråga om detaljformningen. Det är glädjande för mig som har undertecknat propositionen att nu kunna notera, att de länge omdebatterade frågorna om efterlevande makes ställning i ekonomiskt hänseende och om fastställande av faderskap till barn utom äktenskap nu kan lösas i enighetens tecken. Jag skall därför inte uppehålla mig ytterligare vid dessa två frågor.

Däremot har — såsom har framgått av debatten — delade meningar kommit till synes i fråga om det tredje reformförslaget, nämligen de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Men jag kan också på denna punkt med största tillfredsställelse konstatera att fullständig enighet numera råder om själva principen att de utomäktenskapliga barnen bör ha arvsrätt också på fädernesidan. Visserligen har herr Alexanderson i en reservation yrkat avslag på detta förslag, men jag kan inte tolka vare sig denna reservation eller vad herr Alexanderson har anfört tidigare här i dag på annat sätt än att herr Alexanderson i likhet med utskottets övriga ledamö-

Ang. vissa reformer inom familjerätten

ter har godtagit att uä-barnen *i princip* bör i arvsrättsligt hänseende likställas med barn födda inom äktenskapet, även om han i viss mån vill begränsa verkningarna av en tillämpning av denna princip.

Det resonemang som herr Alexander-son därvid för är emellertid inte logiskt och skulle kunna medföra ganska tråkiga konsekvenser. Inte heller ger det någon anvisning om hur den åtskillnad mellan olika utomäktenskapliga barn som han pläderar för skulle kunna genomföras i praktiken. För mig förefaller en sådan uppläggning av problematiken verklighetsfrämmande.

I två andra reservationer har övergångsbestämmelserna till reformförslaget tagits upp. Herr Oskarson i andra kammaren har framställt ett yrkande som herr Jacobsson har anslutit sig till och som innebär att utomäktenskapliga barns likställighet i arvsrättsligt hänseende med barn födda inom äktenskapet endast skall gälla om barnet har fötts efter den nya lagens ikraftträdande. Det yrkandet överensstämmer med det förslag som framlades i en lagrådsremiss från 1955, som dock i den delen inte ledde till någon proposition. Jag tillhörde inte regeringen vid denna tidpunkt och hade i övrigt inte anledning att sysselsätta mig med arvsrättsliga frågor. Det kom som en verklig chock för mig när vi i vintras i justitiedepartementet började beredningarna i dessa frågor och jag fick veta att 1955 års lagrådsremiss hade haft det innehållet. Jag ansåg att ett sådant förslag kunde jag inte lägga fram för riksdagen. Som framgår av propositionen diskuterade vi i departementet olika lösningar, men vi kom snart fram till att det bara fanns *en* acceptabel lösning.

Den av mig föreslagna arvsrättsreformen grundas på den principiella uppfattningen att en viss grupp människor inte till följd av sin börd skall vara sämre lottade än andra. Ett accepterande av herrar Oskarsons och Ja-

cobssons ståndpunkt skulle, som redan nämnts, innebära att det skulle dröja mycket länge innan reformen helt slagit igenom. Därmed skulle man också för lång tid konservera vad som nu allmänt erkänns som en social orättvisa.

I den andra reservationen vill herr Ernulf m. fl. inte gå så långt i konserverandet av denna sociala orättvisa som herrar Oskarson och Jacobsson utan vill ge ytterligare två decenniers utomäktenskapliga barn likställdhet med barn födda i äktenskap. Det förslaget tycker jag är en halvmesyra, och tidpunkten för den nya lagstiftningens verkan är i realiteten godtyckligt vald.

Beträffande båda reservationerna gäller, som utskottsmajoriteten klart har påvisat, att de kan medföra föga tillfredsställande konsekvenser, eftersom olika arvsregler skulle kunna komma att tillämpas inom samma syskonkrets av utomäktenskapliga barn.

Herr talman! Det är en stor glädje för mig att få tillfälle att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter, så att — om riksdagen följer detta yrkande — detta reformkomplex äntligen skulle kunna få en tillfredsställande lösning.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att opponera mig mot herr Kling när han så kraftigt gör gällande att sociala orättvisor skulle konserveras vid bifall till herr Oskarsons reservation. Det är inte det frågan gäller, herr Kling, utan man måste väga de sociala orättvisor, som möjliga kan finnas, mot de personliga orättvisor, som blir en följd av propositionens antagande.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämma med herr Svedberg

och herr Schött, men jag önskar säga några ord därför att jag har ett förflutet i det här sammanhanget.

År 1962, om jag minns rätt, motiverade jag om arvsrätt efter fadern för utomäktenskapliga barn. I det avstyrkande utlåtandet från första lagutskottet fick jag då veta att denna fråga varit föremål för diskussioner vid tidigare tillfällen — bl. a. 1955, vilket också har nämnts i debatten här i dag — och att ett par mycket viktiga saker måste ordnas innan man kunde tänka sig genomföra denna redan 1962 som rättvis betraktade reform, nämligen ett bättre efterlevandeskydd för make och ett säkrare fastställande av faderskap.

Genom den proposition som vi nu har att behandla har det första önskemålet tillgodosetts på ett, som jag uppfattar det, bra sätt. Det har inte heller rätt några delade meningar inom utskottet om den saken. I utskottet har det också tämligen enhälligt ansetts att de förslag till fastställande av faderskap som föreslås i propositionen är väl övervägda. Att man kommer över till en positiv bedömning i stället för den nuvarande negativa bedömningen får väl anses vara en förutsättning för ett säkrare fastställande, i varje fall en förutsättning för ett mindre antal felaktigt fastställda faderskap.

Det är ganska klart att jag personligen, som har ägnat mycket intresse åt denna fråga, är tacksam över de förslag som framförts genom propositionen, och jag har i utskottet kunnat ställa mig bakom dem. Jag har tagit till orda här för att markera att jag inte någon gång varit frestad att ansluta mig till de reservationer som avgivits från borgerlig sida.

Vad beträffar reservation 1 av herr Alexanderson så har jag naturligtvis liksom utskottets övriga ledamöter stor respekt för vår ordförande och hans sakkunskap, men jag anser att det i det här fallet inte finns anledning till ytterligare uppskov. Den svenska lagstiftningen har, tycker jag, gått tillräck-

ligt sakta på den här punkten. Man har behövt hela tiden från 1917, då arvsrätten efter modern fastställdes, för att komma fram till ett förslag om samma ganska självklara arvsrätt också efter fadern. Vad en ytterligare utredning skulle tjäna till har jag svårt att inse.

Vad sedan gäller övergångsbestämmelserna, som berörs i reservationerna 2 och 3, är det min övertygelse att ett uppföljande av de förslag som finns i dessa reservationer skulle ge anledning till åtskilligt mera besvär och flera svårförklarliga domslut än vad den nya lagen kommer att medföra. Jag behöver bara instämma i de synpunkter som tidigare har anförts, och jag har väldigt svårt att tro på de tragedier som någon här har talat om.

När herr Jacobsson talade om de lösa boliner på vilka faderskap skulle ha fastställts, undrade jag vad han menar med lösa. Om jag har läst lagen rätt, så skall fastställandet av faderskap bygga på att det i alla fall är bevisat att mannen i fråga under den aktuella tiden har haft samlag med modern. Huruvida det sedan kan anses att faderskap av ansvarig domstol har fastställts på lösa boliner, vågar jag inte ha någon uppfattning om.

Två av mina partivänner har anslutit sig till reservation 3, men jag kan inte godkänna det resonemang som förs där, nämligen att man beträffande tillämpningen skulle kompromissa och låta reglerna vara giltiga från en tidpunkt då vissa förändringar skedde i föräldrabalken. Jag delar på den punkten förre justitieministern Klings nyss deklarerade uppfattning.

Beträffande reservation 4 har jag den meningen att vi mycket väl kan ha kvar barnavårdsmännen tills vidare, men på den punkten kommer andra företrädare för utskottet sannolikt att ge sin mening till känna.

Herr talman! Med det anförda har jag, liksom herr Schött, velat deklarerat min personliga tillfredsställelse över att vi nu äntligen kommit därhän att

Ang. vissa reformer inom familjerätten

vi skall lagfästa det som förut varit gällande i våra nordiska grannländer och nu i år också stadfästas i Tyskland och England. Därmed har man, inom hela den kulturkrets som vi normalt brukar hänföra oss till, funnit det rimligt att genomföra just denna reform. Det är naturligtvis beklagligt att vi i Sverige i detta fall blivit sist. Jag vill emellertid passa på att ge en eloge till herr Kling för att han avslutade sin ärorika justitieministerbana med bl. a. detta förslag. Jag ber alltså att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan på samtliga punkter.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag kan knyta an direkt till vad herr Svanström tidigare sade från denna talarstol och konstatera att förre justitieministern Kling blomsterhöljdrar sig tillbaka från sin rikspolitiska gärning. Tidigare i dag framförde herr Lundström ett tack till herr Kling för en proposition som avlämnats. Jag tror att i det tack vi i dag har att framföra till herr Kling för propositionen om utomäktenskapliga barns arvsrätt instämmer många människor och många generationer.

Jag har åtskilliga gånger tidigare från kammarens talarstol talat om denna arvsrätt och efterhört när vi kunde vänta förslag om den. För övrigt har jag till min glädje tidigare fått instämmanden från nästan samtliga i riksdagen representerade partier. Om man skall gå in på historiken går kraven på denna arvsrätt inte tillbaka endast till 1917 utan, såvitt jag kan utröna, 10 år längre, nämligen till 1907. Då samlades de fackligt och politiskt verksamma socialdemokratiska kvinnorna till sin första konferens och ställde krav just på denna arvsrätt. 62 år senare genomförs kravet. Man kan också konstatera att det är synd att vi inte långt tidigare fått det aktuella lagförslaget, eftersom i den tidens samhälle ett arv många gånger var unga människors enda möj-

lighet att skaffa sig medel till utbildning och en dräglig tillvaro. Vi har fått ett helt annat samhälle i dag — ett samhälle som självt åtar sig mycket av det som föräldrar, särskilt förmögna föräldrar, tidigare kunde göra för sina barn. Därför tror jag att arvsrätten i dag för särkullsbarnen i första hand är ett konstaterande av deras jämställdhet med andra barn. Arvsrätten har på det sättet en stor betydelse i dag.

När jag skall kommentera det som tidigare har yttrats om reservationerna vill jag nöja mig med att beröra herr Alexandersons reservation ur jämställdhetssynpunkt. Om den bifalles — vilket jag inte tror — kommer tre kategorier barn att skapas.

Den första kategorin är barn som är födda inom det slags äktenskap som fortfarande gäller enligt vår nuvarande äktenskapslagstiftning. Dessa barn har alltså alla de sociala tryggheter som ett äktenskap innebär med arvsrätt, umgängesrätt med föräldrarna m. m. Något under denna kategori kommer vad man kanske kan kalla de accepterade särkullsbarnen, de barn som fadern haft sambörighet med och som herr Alexanderson vill ge arvsrätt. Även dessa barn är ju i viss mån mycket privilegierade vid en jämförelse med sådana utomäktenskapliga barn vars fäder knappast ägnar sina barn en tanke och vars mödrar kanske aldrig fått det underhållsbidrag som bort utbetalas och som därför varit verkligt diskriminerade och som nu enligt herr Alexandersons reservation skall diskrimineras i ännu högre grad. Det rör sig här om ett otäckt klasstänkande som jag verkligen hoppas att riksdagens första kammare inte kommer att acceptera.

För övrigt står jag helt bakom alla de yrkanden som första lagutskottet gör i sitt majoritetsutlåtande. Men jag tycker att vi något litet bör diskutera reservationen 4 och herr Torsten Hanssons yttrande i anledning av ett yrkande på bifall till denna reservation av herr Hansson i Piteå.

Jag skall ärligt tillstå att jag beträffande själva tankegångarna i motion II: 1230, undertecknad av Gördis Hörnlund och Doris Håvik, helt och fullt ställer mig bakom dem. Delvis kan jag kanske beklaga att motionen är något snävt skriven. Man kan inte enbart ta upp själva barnavårdsnämnderna och barnavårdsmannaskapets funktioner om man vill se på samhällets sätt att hjälpa föräldrar i våra dagar. Man måste också ta ställning till och ännu mera hänsyn till de rent kurativa uppgifterna. Man kan inte bara konstatera att barnavårdscentralerna har möjlighet att upplysa mödrar om hur barnens hälsa skall skötas. Man bör i stället fråga sig om inte föräldrar i våra dagar i regel är så upplysta om den rätta sammansättningen av barnens kost och hur man skall sköta en del småbarnsjukdomar att man i gengäld bör ta upp frågor om psykiatri och psykologi. Hur skall man få kontakt med inte bara mödrar utan båda föräldrarna? Hur skall man på ett mer uppsökande sätt få in barnavårdsnämndernas hela verksamhet i dagens moderna samhälle?

Så långt har motionärerna inte gått. De har begagnat tillfället till att rikta in sig på en enda sida av detta verkligt stora problemkomplex, nämligen det obligatoriska barnavårdsmannaskapet. De har yrkat att detta skall upphöra i och med att den nya lagen blir antagen och att uppgifterna i fråga skall delegeras till barnavårdsnämnden.

Jag håller med om själva resonemanget och tror att detta blir nödvändigt i framtiden. Jag är helt överens med både Svenska kommunförbundet och socialstyrelsen som tidigare — med rätta vad jag kan förstå — har kritiserat det aktuella förfarandet.

Men vad man glömt bort i motionen — vilket måhända i detta sammanhang är något ovidkommande men ändå hör till bilden — är att inte enbart mödrar till utomäktenskapliga barn förses med barnavårdsmän. Även de frånskilda kvinnorna får sådana. Vi får heller inte

Ang. vissa reformer inom familjerätten glömma bort de unga äktenskapen där makarna ännu inte är myndiga utan finner sig i åldern 18—20 år. Det vore väl ur denna synpunkt att skapa en ny klyfta, om man inte diskuterar detta i den stora helhetsbilden, utan bara tar med de utomäktenskapliga barnens mödrar. Där har också motionen missat ett par mycket väsentliga punkter.

Jag hoppas motionärerna återkommer. Jag tror att det är nödvändigt att vi får frågan löst både i den pågående socialutredningen och i den nya familjerättsutredningen. Den senare måste ta ställning till vissa familjerättsliga juridiska utformningar och socialutredningen till barnavårdsnämndernas mera vida verksamhet.

Men det svåra med den motion som herr Hansson pläderade så för är att den är knuten till en proposition som utgår från den nuvarande ordningen, alltså med barnavårdsmän. Ett bifall till motionen — och det upptäckte tydligen herr Hansson i Piteå ganska snart — hade alltså inneburet ett yrkande om avslag på hela propositionen, och det vill ingen av oss som så länge har krävt arvsrätt för utomäktenskapliga barn gå med på. Ur den synpunkten är det egentligen förvånansvärt att motionen över huvud taget remitterats till första lagutskottet. Men vi skall kanske i stället ta ställning till herr Hanssons yrkanden i reservation 4 där han också enbart utgår från särkullsbarnens mödrar. Han har inte tagit upp de andra frågorna som det verkliga hör till att diskutera innan man utan vidare delegerar över denna fråga, nämligen de andra grupper som berörs av detta och de grupper som kommer att få sin riktiga och allsidiga behandling i de två utredningar som utskottet hänvisar till.

Enbart av den anledningen att reservationen 4 är mycket snävt skrivet ber jag att få yrka avslag på den och bifall till utskottets förslag.

Men jag vill också peka på något som är ganska beklagligt. Ibland för man

Ang. vissa reformer inom familjerätten

jämställdhets- och jämlikhetsdebatten så långt att man glömmer bort de faktiska förhållandena. Det gjorde onekligen herr Hansson när han i likhet med motionärerna säger att de ensamstående föräldrarna oftast är självständiga personer. Man kan hålla med om detta i många fall, och inte minst den nya synen på sammanboende och samlevnadsförhållanden, som ju har mynnat ut i direktiven för den nya familjerättsutredningen, har tagit fasta på detta. Men man får inte glömma bort — och det gör inte första lagutskottet i sitt för övrigt när det gäller tankarna i motionen tillstyrkande utlåtande; jag hänvisar till sidan 55 — att ungefär hälften av de 17 000 utomäktenskapliga barn som föddes under 1965 hade mycket unga mödrar, mödrar som fortfarande befann sig i tonåren. Man tar här i sin mun sådana ord som opåkallat förmynderskap, men jag kan, herr talman, inte föreställa mig att en flicka på 13, 14 eller 15 år anser det vara ett opåkallat förmynderskap när samhället ger denna vilsna och säkert ganska skrämda unga flicka den hjälp som behövs, eventuellt med fastställande av faderskapet, kanske också för att ordna upp de ekonomiska och sociala förhållandena.

Det finns alltid en ganska vag gräns när det gäller var samhället skall ingripa och var den personliga integriteten går, och den kan man inte avfärda bara med att tala om opåkallat förmynderskap. Jag vill för övrigt påpeka att även om barnavårdsnämnderna nu övertar denna uppgift, så kommer detta av några att uppfattas som ett opåkallat förmynderskap och av andra som en nödvändig hjälpande hand från samhällets sida. Jag tycker att man skall komma bort från sådana kategoriska och illa underbyggda uttalanden, och det är en av anledningarna till att jag icke kan godta tankegångarna i reservation 4, när det gäller samhällets skyldighet att i vissa fall hjälpa barn och unga mödrar till rätta, utan att också klart säga ut att mycket vidare perspek-

tiv måste läggas på hela frågan än att enbart i samband med problemet med de utomäktenskapliga barnens mödrar beställa ett förslag om att avskaffa barnavårdsmannainstitutionen enbart för dessa grupper. Detta är stora och väsentliga svagheter i en motion och en reservation, som för övrigt pekar rätt in i framtiden med resonemang som hör hemma i en modern tid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte utan en viss tveksamhet man går upp i en familjepolitisk debatt mot sin partivän och obestriddligen sakkunniga kammarkamrat Lisa Mattson. Jag anser mig dock ha starka sakliga skäl att fullfölja min linje i denna fråga trots de problem av låt oss säga organisatorisk och lagteknisk art som fröken Mattson har ställt mot reservationen 4.

Motionen som sådan var kanske inte snäv som fröken Mattson sade utan tvärtom gick den något utöver gränserna för vad som är möjligt i samband med behandlingen av denna lagstiftning. Herr Hansson i Piteå har också tagit konsekvenserna, när han skrivit den reservation som grundar sig på motionen.

Eftersom de synpunkter som jag här framfört med stor majoritet bifallits av andra kammaren och här kommer att utvecklas av fru Lundblad, vill jag använda denna korta repliktid till att säga något om den statistik som visar att hälften av de ogifta mödrarna är tonåringar. Jag vet inte vad man skall jämföra de ogifta mödrarna med på den gifta sidan. Ganska många nyblivna mödrar i andra civilstånd är tonåringar, speciellt förstföderskor, och jag tror trots allt inte att det går att föra resonemanget utifrån dessa ståndpunkter. Det har heller inte LO gjort utan i sina familjepolitiska riktlinjer slagit fast att

det obligatoriska barnavårdsmannaskapet bör upphävas.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt överens med motionärerna och reservanten i så måtto att det krävs en helt annan insyn och kanske en helt annan hjälp än uppsökande verksamhet från samhällets sida för alla föräldrar, vare sig de är gifta eller ogifta. På den punkten råder inga som helst skilda meningar.

Eftersom herr Hansson byggde upp sitt resonemang kring de ensamstående föräldrarna i sin plädering för reservation 4 är det självklart att det är dem vi måste resonera om. För övrigt är reservationen för snäv, herr Hansson, på det viset att den alltför mycket har uppehållit sig vid barnavårdsnämndernas nuvarande verksamhet utan att ta upp principresonemanget kring andra möjligheter att på ett bättre sätt föra en uppsökande och kurativ verksamhet. Den var för vid i det avseendet att den knöts till hithörande proposition där den egentligen var ett avslagsyrkande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till första lagutskottets hemställan i alla delar.

Fru LUNDBLAD, GRETHE, (s):

Herr talman! Till första lagutskottets utlåtande nr 52 är fogad en reservation att systemet med obligatorisk barnavårdsman för barn födda utom äktenskap bör upphävas inom en snar framtid. I anslutning till den skulle jag vilja knyta några reflexioner.

Hela den föreslagna ändringen av ärvdabalken m. fl. lagar som behandlas i dag har egentligen framburits av en önskan om att säkerställa att barn födda utom äktenskapet får samma villkor som andra barn i förhållande till sina föräldrar. När vi nu också skall lagfästa att förfarandet vid fastställande

Ang. vissa reformer inom familjerätten av faderskap mera i detalj skall klarläggas ingår häri också en strävan att säkra barnets rätt att få veta vilka som är dess biologiska föräldrar, något som vi anser helt naturligt för de barn som båda föräldrarna erkänner och vårdar.

Utän tvivel är det en del mödrar som finner det diskriminerande att samhället tvångsvis förordnar om tillsyn av deras barn. Vi anser det helt riktigt att barnets uppväxtförhållanden inte skall vara avhängiga av dess börd — inte i våra dagar. Men barnavårdsmännen har inte bara juridiska uppgifter och tillsyn att fullgöra. Enligt barnavårdsmannakungörelsen, som kanske inom parentes sagt är skriven på ett språk som litet andas gångna tiders klassificering och förmynderskap på detta område, skall barnavårdsmannen också bistå och hjälpa. Han skall förmedla hjälp från andra organ. Det är inte minst viktigt nu när det finns så många hjälpmöjligheter, både inom arbetsmarknaden och på utbildningsområdet. Det är sådant man kallar för barnavårdsmännens kurativa uppgifter. Det är uppgifter som från den hjälp-sökandes sida ofta präglas av både frivillighet och aktiv medverkan. Det slaget av socialt och mänskligt kontaktarbete upplevs mycket ofta positivt av mödrarna. Inte sällan framställer de ett direkt krav på barnavårdsmannen om hjälp. Det är inte heller ovanligt att barnen själva uppsöker barnavårdsmannen och diskuterar sina hemförhållanden, särskilt om de tidigare har mött vederbörande tjänsteman i en positiv situation. Kanske är det just denna verksamhet som har medfört att många mödrar på förfrågan från barnavårdsnämnden inte har velat acceptera att barnavårdsmannaskapet slopas.

I motion II:1230 liksom i reservation 4 anförs att barnavårdsmannainstitutionen är föråldrad. Även om det gör ont ända in i hjärterötterna på mig att erkänna det så måste jag ge reservanten rätt. Barnavårdsmännen har utfört en pionjärgärning när det gällt en

Ang. vissa reformer inom familjerätten individuellt uppsökande verksamhet inom barnavården. Men verksamheten har alltmer uttunnats genom att många arbetsuppgifter trängt sig på och därför att många hjälpmedel av ekonomisk art har förbättrat situationen för de ensamstående föräldrarna, så att deras förhållanden numera icke i högre grad avviker från andra unga familjers. Känns det diskriminerande för någon, anser jag att bara detta bör göra lagstiftarna betänksamma.

Rent personligen anser jag att den kurativa delen av arbetet bör bevaras som en viktig del av den förebyggande barnavården — gärna med ett annat namn, förslagsvis barnavårdskuratorer eller familjekuratorer. Sådana kuratorer borde finnas i tillräcklig omfattning inom den kommunala barnavården och stå till tjänst för alla barn och alla vårdnadshavare. Eventuellt skulle man kunna fixera deras antal i förhållande till antalet barn i en kommun. Jag tycker också att de forskningsrön som doktor Gustav Jonsson under de senaste åren har lagt fram talar för att man behöver ett sådant system med familjekuratorer, som i samarbete med vårdnadshavaren och den övriga familjen kan hjälpa och stödja barnet både i förebyggande och i eftervårdande syfte. Naturligtvis skulle det vara helt frivilligt att anlita sådan hjälp. Med hänsyn till att man numera inom socialvården i allt högre grad övergår till att ha barnet i centrum anser jag att dessa uppgifter hör hemma under socialförvaltningen. Sådana kuratorer borde kunna arbeta under rätt fria former utan tidsödande registrering men med tyngdpunkten lagd på en god personlig kontakt och ett gott bemötande mot dem som söker upp kuratorerna. Kanske skulle man också inom dessa avdelningar kunna göra försök med sådana hjälpformer som anhängarna av den s. k. mikrosocialvården gör sig till talesmän för. Tanken med sådana hjälpformer är att man griper in och försöker lösa problemen i hemmet långt

innan man behöver tänka på att skilja barnet från hemmet.

Vad gäller de synpunkter som fröken Mattson har lagt på denna reservation och den motion som ligger bakom reservationen kan jag inte helt hålla med henne. Jag förstår att hon egentligen är positiv till en hel del av de synpunkter som lagts fram, men hon synes inte helt vilja följa förslaget. Jag ser denna reservation som en viljeyttring: att man vill ha en snar ändring till stånd på detta område. Det är dock så att barnavårdsmannainstitutionen på sin tid kom till efter ett utredningsarbete kring 1915. Det var ju helt andra förhållanden på den tiden. Ofta led ju både moder och barn nöd, och ofta fick barnet endast ett nödortfigt underhåll till dess att det självt kunde försörja sig. Det var därför barnavårdsmannainstitutionen tillkom även som ett obligatorium. Men tiden har löpt i väg och själva urholkningen av barnavårdsmannaskapets innehåll i den dagliga verksamheten fortsätter. Tyvärr är det på många håll så att det går flera år mellan varje kontakt mellan barnavårdsmannen och hemmet och barnet. Ofta är det annan personal än barnavårdsmannen som numera har hand om indrivningen av underhållsbidrag. Det hela började med en mycket tjusig tanke, som också fullföljdes under många år, men tyvärr är det inte ett system som är anpassat till vår tid och inte heller till en modern syn på barn, födda utom äktenskap, speciellt inte när ensamstående mödrar nu har fått betydligt bättre materiella förhållanden.

Man bör också tänka på att det finns många unga mödrar som är ensamma med sina barn i upplösta äktenskap. Anser fröken Mattson att dessa barn a priori har bättre uppväxtförhållanden än barn, som bor tillsammans med mödrar, som är ensamma på grund av att barnet är fött utom äktenskap? För barn födda i äktenskapet är det frivilligt att när äktenskapet har upplösts

söka barnavårdsman, men när barnet från början är fött utom äktenskapet skall det ha obligatorisk tillsyn. Barnavårdsmännens juridiska uppgifter kan säkert föras över på annan personal hos barnavårdsnämnderna.

Herr talman! Eftersom jag anser att barnavårdsmannainstitutionen i sin nuvarande obligatoriska form bör upphöra, kommer jag att yrka bifall till reservation 4.

I detta anförande instämde fru *Hamrin-Thorell* (fp) och fru *Landberg* (s).

Fröken **MATTSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lundblad och jag är helt överens utom på en punkt som är ganska väsentlig. Det går nämligen inte att skriva en lagtext enbart om att avskaffa barnavårdsmannainstitutionen. Vi har också socialutredningen som behandlar barnavårdsnämndernas verksamhet i en framtid. Detta ärende kräver ett rätt långt utredningsarbete, och innan ett lagförslag kan läggas fram fordras yttranden från många instanser. Därför ha vi i utskottet, fastän vi instämmer i motionens tankegångar, ansett att man bör avvakta. Vi tror att det är det klokaste, så att man kan ta ett samlat grepp och inte bara i samband med denna proposition avskaffa hela barnavårdsmannainstitutionen utan att ha fått klart för oss hur barnavårdsnämnderna skall fungera i framtiden.

Fru **LUNDBLAD, GRETHE**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns ett ordstäv som lyder: Medan gräset växer dör kon. Jag är rädd för, att om man ständigt skall vänta på nya resultat från utredningar som har sig förelagda mycket stora arbetsuppgifter och som även skall behandla helt andra områden än just barnavården, så har man nått ett stadium när barnavårdsmannaskapet för de människor det skall betjäna verkar som en nullitet. Det skulle vara en

Ang. vissa reformer inom familjerätten beklaglig utveckling av ett sådant gammalt fint institut som barnavårdsmannainstitutionen egentligen har varit. Därför anser jag att man mycket snabbt bör söka finna på lösningar att avlösa barnavårdsmannainstitutionen med en frivillig hjälpverksamhet från samhällets sida, som verkligen kan sträcka ut en hand till alla mödrar och barn som lever under förhållanden som de själva anser vara pressande.

Herr statsrådet **GEIJER**:

Herr talman! Jag vill till att börja med konstatera att här nu, liksom i förra veckan, föreligger en proposition som min företrädare som justitieminister har stått för. Jag kan därför med hänsyn till att han redan har yttrat sig här i kammaren inskränka mig till att säga att jag helt ansluter mig till den ståndpunkt som han har gett uttryck åt i propositionen, nämligen att det är ett rättvisekrav att barn, oavsett sin börd, i görligaste mån likställas, och att det förhållandet att barn utom äktenskap till skillnad mot barn i äktenskap normalt saknar arvsrätt på fadersidan från jämlikhetssynpunkt framstår som oacceptabelt. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att likställighetsfrågan på denna punkt nu står inför sin lösning.

I själva sakfrågan i övrigt skall jag endast uppehålla mig vid det obligatoriska barnavårdsmannaskapet för barn utom äktenskap.

Utskottet framhåller att mödrar till utomäktenskapliga barn ofta är mycket unga och att de i många fall torde uppskatta det personliga stöd som en barnavårdsman kan ge dem. Jag vill vidare erinra om att familjeberedningen nyligen prövat frågan om det obligatoriska barnavårdsmannaförordnandet och stannat för att förorda att nuvarande ordning i princip skall bestå. De nu föreslagna ändringarna i faderskapsreglerna bygger också på detta.

Vidare tillkommer att det i direkti-

Ang. vissa reformer inom familjerätten ven för den nyligen tillsatta familjerättsutredningen anför, att man bör överväga att utforma reglerna så att modern, om hon så önskar, i allmänhet kan avstå från barnavårdsman sedan faderskapet till barnet har fastställts. Med en sådan ordning finns det, som utskottet också påpekar, mindre fog för att uppfatta barnavårdsmannainstitutionen som en diskriminerande kontroll av ogifta mödrars sätt att sköta sina barn.

En annan sak är att gällande regler rörande barnavårdsmannainstitutionen kan behöva ses över också ur andra synpunkter. I detta sammanhang har fröken Mattson påpekat att nuvarande barnavårdsorgans funktioner och funktionsförmåga är föremål för allmän översyn inom socialutredningen.

Rent allmänt vill jag säga att jag i och för sig har starka sympatier för reservationen på denna punkt, men med hänsyn till vad jag anför om att två utredningar som har sin uppmärksamhet riktad på detta problem håller på med att pröva frågan finner jag, att det inte är så angeläget att problemet omgående löses.

Därtill kommer ytterligare en fråga som är av teknisk natur men därför icke mindre betydelsefull. I reservationen står nämligen att man vill ha förslag till nästa års riksdag i så god tid att nya regler kan träda i kraft den 1 juli 1970. Det är sannerligen inte så lätt tekniskt sett att effektuera en sådan beställning, om det nu skulle bli första kammarens mening liksom det redan varit andra kammarens mening. Jag skulle rentav vilja säga att det hade varit betydligt lättare att svälja ett bifall till denna reservation, om åtminstone inte orden »den 1 juli 1970» hade stått där. Men som det nu förhåller sig vill jag framhålla att ett bifall till denna reservation nu skulle förorsaka betydande olägenheter. Med hänsyn till den positiva inställning som föreligger i frågan tycker jag inte heller att det är nödvändigt att den nu forceras fram.

Fru LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i detta ärende, eftersom jag inte haft förmånen att sitta på ärendet i första lagutskottet, men eftersom jag kommer att rösta för reservation 4 har jag behov att avge en kort röstförklaring.

Jag gillar nämligen yrkandet i reservationen, men jag har en motivering därför som något skiljer sig från de intentioner som ligger bakom yrkandet. År 1967 avgav den statliga familjebehandlingens, som jag då var ordförande i, ett betänkande som innehöll bl. a. ett avsnitt om barnavårdsmannainstitutionen. Vi föreslog inte att man skulle slopa den obligatoriska befattning med det nyfödda barnets förhållanden som nu förekommer och som sköts av barnavårdsmannainstitutionen, men vi föreslog att befattningen skulle begränsas i tiden till dess att barnets situation var stabiliserad och faderskap och underhåll hade fastställts. Däremot föreslog vi avskaffandet av den personliga barnavårdsmannainstitutionen, alltså nya bestämmelser som på barnavårdsnämnderna överflyttar det ansvar som f. n. åvilar barnavårdsmännen. Motiveringen härför var bl. a. den som utskottet refererar i sitt utlåtande, alltså att barnavårdsnämnderna inte bör ha mindre ansvar och befogenheter när det gäller den verksamhet för uå-barn som utövas av barnavårdsmännen än beträffande övrig barnavård. Barnavårdsmännens arbetsbörda är ofta så stor att kurativa insatser blir eftersatta, vilka skulle kunna skötas lika väl av andra tjänstemän inom nämnderna.

Naturliga avbrott i barnavårdsmännens tjänstgöring för sjukdom, semester m. m. kan medföra att ärenden blir liggande, om inte nämnderna gör ett snabbt nyförordnande, vilket de normalt inte gör för kortare frånvaro. Det har hänt att ett ingripande mot fall av barnmisshandling på detta sätt har sinkats och fått ett tragiskt slut. Tanken att barnavårdsnämnderna själva övertar

det yttersta ansvaret för barn och mödrar vid behov av stöd behöver inte betydta att benämningen barnavårdsman avskaffas med den goodwill som begreppet har för många och jag vågar tro flertalet unga och osäkra mammor.

Barnavårdsnämnderna kan kalla sina tjänstemän vad de vill, men ansvarigheten enligt barnavårdslagen för barn i allsköns trångmål flyttas ett trappsteg högre om nämnderna själva kan fördela arbetet rationellt inom sig. Med rationellt menas då också självfallet, att när dessa uä-barn har fått sitt faderskap och underhåll fastställda och moderns och barnets situation är stabiliserad skall ärendet avslutas och avregistreras.

Jag tror inte att likställighetsprincipen mellan barn födda i eller utanför äktenskapet skall drivas så teoretiskt att man berövar de nyblivna mödrar som inte har en pappa till sitt barn den service de brukar känna som en lättnad. Såsom opåkallat förmynderskap kan det kanske upplevas av dem som är sambonede eller starka och ekonomiskt oberoende att själva klara upp sin situation. Men i sådana fall brukar nog inte heller barnavårdsmännen pracka på dem sina tjänster.

Jag har alltså haft en annan motive-ring för det förslag som här har framförts i reservationen, nämligen att på barnavårdsnämnderna överflytta det yttersta och juridiska ansvaret för barnavårdsmännens uppgifter. Jag tror inte särskilt många utredningar behövs för att genomföra detta, eftersom ett förslag härom fanns utarbetat i ett betänkande 1967. Det har tillstyrkts av flera tongivande remissinstanser.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 4.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Det är tillfredsställande att vi i dag har möjlighet att lösa ett länge debatterat rättviseproblem gällande de utomäktenskapliga barnen. Vi kan

Ang. vissa reformer inom familjerätten göra det genom att fastställa regler för deras arvsrättsliga ställning.

Visst har jag förståelse för de kritiska och varnande synpunkter som reservanterna framför. Här är självfallet fråga om mycket svåra avvägningar, men sådana kommer vi aldrig ifrån. Därför tror jag att det är riktigt att nu ta det steg som propositionen anvisar. Det är emellertid närmast det som har debatterats nu allra sist här som jag skulle vilja knyta några funderingar till.

Det är rätt, herr Hansson, att motionen II:1230 innehåller värdefulla synpunkter. Även jag delar i princip många av dessa synpunkter. Jag instämmer också i mycket av det som fröken Lisa Mattson har sagt i anledning av den motionen.

Det finns anledning att sätta barnavårdsmyndigheten under debatt, och så har också sedan länge skett inom fackkretsar.

Vi är glada över — och här kan jag anknyta till vad fru Grethe Lundblad nyss sade — det som denna institution har utträtt. Vi bör utan tvekan vara tacksamma för vad våra barnavårdsmän har kunnat göra sedan denna institution infördes. Men ingenting håller ju hur länge som helst. Erfarenheten, inte minst genom barnavårdsnämnderna i de större orterna, visar klart att barnavårdsmännen genom det allt större antalet barnavårdsmannaskap som de måste åtaga sig inte tillfredsställande kan lösa sina uppgifter, hur stor deras goda vilja än är.

De som har talat för reservationen måste ändå erkänna att utskottet har behandlat denna motion mycket seriöst; man betonar att synpunkterna däri inte bör lämnas obeaktade. Jag skulle dock vilja återkomma till den varning som statsrådet Kling nyss uttalade. Jag tror vi löper en stor risk för att hamna i ett mycket olyckligt läge om vi i dag följer reservation 4 och avskaffar det obligatoriska barnavårdsmannaskapet för att lägga över dess uppgifter på barnavårdsnämnderna. Jag tror att vi då skul-

Ang. vissa reformer inom familjerätten le komma att få det mycket besvärligt. Det måste stå klart för både motionärer och reservanter att en sådan ändring inte kan företagas utan en total översyn av barnavårdslagen.

Fru Grethe Lundblad har nyss talat om barnavårdsmannens funktioner: En barnavårdsman kan utan vidare på ett naturligt sätt anknytas till familjen, antingen den nu är hel eller ej. Barnavårdsmannen har en stadigvarande kontakt med sina klienter och kan på det sättet mycket naturligt ordna upp en del praktiska problem. Men barnavårdsnämnden är och förblir i sitt handlande mera bunden vid själva barnavårdslagen. Det krävs att antagande för indikation enligt 25 § verkligen föreligger eller annat missförhållande enligt barnavårdslagens nuvarande formulering.

Jag tror att denna fråga, såsom utskottet har framhållit, skall lösas i samband med den omgestaltning av barnavårdsorganens funktioner och uppgifter, som vi alla ser fram emot. Både i en del kommuner och i den stora socialutredningen arbetar vi just med dessa spörsmål.

Fru Grethe Lundblad sade att det där vet vi redan, men vi riskerar ju att denna reform kommer att dröja länge. Fru Lundblad vet dock av egen erfarenhet hur vi i många barnavårdsnämnder redan nu försöker att ordna arbetet tidsenligt för barnavårdsmännen. Jag tror vi kan komma ganska långt på den vägen i väntan på en större förändring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till första lagutskottets utlåtande.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I debattens tidigare skede nämndes i något sammanhang att vissa klassgränser skulle uppstå, om man inte godtog propositionen helt. För min del har jag godtagit propositionens principer, så jag har egentligen ingen personlig anledning att polemisera mot påståendet. Jag vill dock påpeka att propositionen tyvärr skapar

en ny och mycket tråkig klassgräns. Den skapar nämligen en särklass av barn som över huvud taget inte får någon fader fastställd. För närvarande blir i regel faderskapet fastställt. Låt vara att det ibland sker på lösa bollar, som herr Jacobsson uttalade sig — ett uttalande som är befogat därför att lagstiftningen har tvingat domstolarna att fastställa faderskap på osäkra grunder. Men en domstol måste följa lagstiftningen, även om denna är otillfredsställande.

I propositionen förutsättes sannolikhet för att ett faderskap skall fastställas, och då blir det ett icke så litet antal fall där ingen fader alls kommer att kunna bestämmas. Vid den domstol där jag tjänstgör har nyligen faderskap fastställts i en process, om vilken jag tyvärr måste säga att skulle denna process ha förts nästa år så skulle barnet inte ha fått någon far. Det kan sägas att det inte spelar någon roll, eftersom utredningen inte visar vem som är far. Men skall man tala om klassgräns, så vill jag framhålla att det är propositionen som skapar en sådan.

Det är propositionens övriga förtjänster som gör att vi — om också med beklagande — måste godtaga denna nya klassgräns. Vi får hoppas att forskningen och regeringens verksamhet så småningom skall leda till att faderskap kan fastställas med sådan grad av säkerhet att den gränsen försvinner.

Beträffande barnavårdsmannainstitutionen noterade jag att fru Lundblad i sitt första anförande, om jag fattade henne rätt, yttrade att hon ville ha bort det obligatoriska barnavårdsmannaskapet och därför yrkade bifall till reservation 4. Emellertid vill ju reservation 4 ta bort barnavårdsmannaskapet i dess helhet. Min erfarenhet från dömande i faderskapsprocesser är att barnavårdsmannen i många fall är till utomordentlig hjälp för modern. Det är väl riktigt att institutionen är omodernt utformad och i behov av en översyn, men

skulle man följa reservation 4 och kräva en ändring till den 1 juli 1970, måste vi räkna med att reformen inte träder i kraft i praktiken till avsedd tidpunkt. Vi kommer att få långa eftersläpningar hos barnavårdsnämnderna i fråga om utredningar i barnavårdsmanårens ärenden. Jag har en beklaglig erfarenhet av barnavårdsnämndernas verksamhet i brottmål. Domstolarna kan få vänta i månader på yttranden beträffande unga lagöverträdare. Jag har samma beklagliga erfarenhet av deras verksamhet när det gäller vårdnadsutredningar i hemskillnads- och äkten-skapsskillnads-mål, där man ibland kan få vänta upp till ett år innan utlåtandena är färdiga.

Jag tycker att det är lättsinnigt av dem som stöder reservation 4 att så snabbt vilja ta bort en institution som fyller ett syfte, innan den kan ersättas med något annat som på ett tillfredsställande sätt fullgör samma uppgifter. Om i reservationen åtminstone inte hade funnits orden »den 1 juli 1970», så hade olägenheten av ett bifall till reservationen inte varit så framträdande, men de praktiska problem som ett bifall till reservation 4 skulle skapa och som skulle drabba de utomäktenskapliga barnen och deras mödrar är av den art att jag allvarligt måste vädja till kammarens ledamöter att inte stödja denna reservation.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående envar av punkterna A—C, därefter särskilt rörande punkterna D—F samt ytterligare särskilt avseende punkten G.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de beträffande punkten

Ang. vissa reformer inom familjerätten
B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Alexanderson vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 9.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten C, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Jacobsson, Gösta*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Oskarson vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

Ang. vissa reformer inom familjerätten

3:o), av herr *Ernulf*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Ernulfs* yrkande.

Herr *Jacobsson, Gösta*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första lagutskottets utlåtande nr 52 punkten C antager det förslag, som innefattas i den av herr *Ernulf* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Oskarson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 24;

Nej — 22.

Därjämte hade 73 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ernulf* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 35.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna D—F.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende punkten G framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Hansson* i Piteå vid utlåtandet

avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 52 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Hansson* i Pitteå vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 29.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 64, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet. (Debatt rörande detta betänkande hade förekommit i anslutning till behandlingen av första lagutskottets utlåtande nr 52.)

Ang. arkitekttävling om riksdagens hus

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Ang. arkitekttävling om riksdagens hus

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående arkitekttävling om riksdagens hus.

I skrivelse till riksdagen den 4 november 1969 hade styrelsen för riksdagens förvaltningskontor anhållit, att riksdagen måtte

1. godkänna ett vid skrivelsen fogat program för allmän nordisk arkitekttävling om riksdagshus i Stockholm samt

2. uppdraga åt styrelsen att genomföra en nordisk arkitekttävling i huvudsaklig överensstämmelse med det framlagda programmet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor måtte

1. besluta om program för en allmän nordisk arkitekttävling om riksdagshus i Stockholm i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anfört,

2. uppdraga åt styrelsen att genomföra en arkitekttävling i huvudsaklig överensstämmelse med det sålunda angivna programmet.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Åkerlund* (m) och *Brundin* (m), vilka anfört: »Förutom av svenska ledamöter består den för arkitekttävlingen tillsatta prisnämnden av representanter för Finland och Norge. Enligt vår mening hade det varit önskvärt att även Danmark hade erhållit representation i prisnämnden.»

Ang. arkitekttävling om riksdagens hus

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par ord med anledning av det särskilda yttrande som är fogat till detta utskottsutlåtande.

Förvaltningskontoret har hemställt att riksdagen skall godkänna det framlagda programmet för en allmän nordisk arkitekttävling om riksdagshuset och uppdra åt styrelsen för förvaltningskontoret att genomföra en arkitekttävling i huvudsaklig överensstämmelse med detta program. Utskottet är enigt i sitt beslut att föreslå riksdagen att godkänna programmet med den lydelse som återges i utskottets text.

Emellertid finns under punkten 5.11 i programmet redovisad en prisnämnd med representanter från våra nordiska grannländer Finland och Norge. Dessa representanter är föreslagna av de nordiska arkitektförbunden. Det är bra att de nordiska länderna har ledamöter i prisnämnden, eftersom detta är en nordisk tävling. Men tyvärr är Danmark inte representerat i prisnämnden. Danskarna är erkänt skickliga arkitekter, och det måste anses önskvärt, tycker herr Brundin och jag, att de intresserar sig för denna tävling. Även med hänsyn till önskvärdheten av en nordisk samverkan överallt där detta är praktiskt möjligt bör Danmark ha en representant i prisnämnden. Detta önskemål har också uttalats av Svenska arkitekters riksförbunds tävlingsnämnd, som föreslagit att en dansk representant skulle vara med.

Herr Brundin och jag hoppas nu att prisnämnden efter detta lilla yttrande från vår sida själv skall ta initiativ för att ordna upp denna angelägenhet på ett smidigt sätt. Vi tror att detta också bör vara möjligt.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Även jag delar uppfattningen att det varit önskvärt att vi även fått en dansk arkitekt som representant i prisnämnden. Men vi får inte glömma

att sammansättningen av prisnämnden har skett enligt de tävlingsregler som de nordiska ländernas arkitektförbund antagit som gällande för nordiska arkitektur- och stadsplanetävlingar. Det är detta som ligger bakom utskottets ställningstagande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen (1963:268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen (1963:268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämnings beskatt å vissa varor; och

nr 355, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 368, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för behandling av missbildningar i ansiktet; och

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen

av herr *Åkerlund* (m) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Har finansministern för avsikt att

Meddelande ang. enkla frågor
anpassa det till för närvarande 56 000 kronor maximerade beloppet för frivillig pensionsförsäkring i riksförsäkringsverket till ett mot penningvärdeförsämringen svarande högre kronbelopp?»; samt

av herr *Skårman* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »När kan man vänta sig förslag till reglering av den alltmer brännande frågan om reglering av trafiken med snöscooters och andra över-snöfordon?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.55.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 5 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 367, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, angående arkitekt-tävling om riksdagens hus.

Ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ANDERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Nils Nilssons* (cp) interpellation angående skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat mig om det inom det militära området finns regler som ger tillräckligt skydd för att inte en person på otillräckliga grunder kan förklaras lida av

psykisk ohälsa och därmed skiljas från exempelvis en utbildning.

Enligt värnpliktslagen frikallas en värnpliktig från sin tjänstgöring endast på medicinska grunder. En sådan frikallelse grundar sig på en bedömning av den värnpliktiges fysiska och psykiska förutsättningar för tjänstgöring i krigsorganisationen. Innan ett förslag till frikallelse på grund av psykiska skäl föreläggs inskrivningsnämnden för beslut, har i regel tre olika läkare varav minst en psykiater bedömt den värnpliktige. Är den som frikallats icke nöjd med beslutet äger han föra talan mot beslutet hos värnpliktsnämnden.

Vad gäller den fast anställda personalen grundas skyddet för den enskilde vid psykisk ohälsa på författningar och föreskrifter som gäller alla statstjänstemän. Utöver detta har överbefälhavaren utfärdat anvisningar för handläggningen av ärenden rörande partiellt arbetsföra. Det framgår här att åtgärder för omskolning och omplacering endast vidtas efter ingående utredningar och alltid i samråd med den enskilde. Den enskildes intressen bevakas av personalvårdspersonal och fackliga representanter.

Mot bakgrund av att många uppgifter inom krigsmakten ställer stora krav på speciell psykisk stabilitet är det oundvikligt att en av läkare bedömd psykisk status ibland medför att vederbörande överförs till annan och mindre krävande tjänst eller utbildning. Genom angivna regler förefaller det mig emellertid som om den enskilde är väl skyddad mot att han på otillräckliga grunder och utan en noggrann medicinsk bedömning förklaras ej lämplig till krigstjänst eller som statstjänsteman ges ändrad arbetsuppgift.

Ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Som jag har framhållit i denna, är en människas integritet av den mest väsentliga betydelse för hennes liv, och då denna integritet är så intimt förknippad med den psykiska hälsan blir bedömningar av denna av avgörande vikt. Av försvarsministerns svar framgår att vi är helt överens om nödvändigheten av att en bedömning av det psykiska hälsotillståndet hos varje enskild individ sker med den största omsorg. Brister synes ändå kunna förekomma.

Jag har här i min hand ett par artiklar ur en av våra större tidningar. De är endast några månader gamla. Som rubrik har den ena artikeln: »Han förklarades psykiskt sjuk — trots att han aldrig undersökts!» Jag vill i vissa delar återge något av vad som förekommer i de båda tidningsartiklarna. Av sekretesskäl utesluter jag såväl personnamn som sådant som kan vara härledande. Återgivandet blir därför något korthugget och ger inte heller det sammanhang som tidningsartiklarna ger.

Vederbörande tjänsteman hade enligt tidningen åtta års prickfri tjänst bakom sig, när han utan förklaring förbjöds att fortsätta sin tjänstgöring. Tidningen uppger att den grundläggande orsaken till att tjänstemannen förklarades obehövlig var att han vid upprepade tillfällen kritiserat vapenslaget när det gällt vissa säkerhetsåtgärder. Betydelsen av utomordentliga säkerhetsåtgärder inom det militära området har vi ju fått allvarliga bevis för i de båda senaste skjutolyckorna inom artilleriet. Detta sistnämnda är sagt av mig och inte av den refererade tidningen.

Enligt tidningen började tjänstemannen höra rykten från kolleger att han inte var riktigt frisk och att han var sinnessjuk. Ryktena nådde bl. a. en då anställd militärläkare. Denne ville nu undersöka fallet och fann att tjänste-

mannen hade ett prickfritt förflutet i vapnet. Läkaren gick upp till överläkarens expedition, där han kunde förvänta sig finna personalia om tjänstemannen i fråga. I en bokhylla hittade han en mapp med anteckningen paranoia och namnet på tjänstemannen i fråga.

Tidningen fortsätter sin redogörelse: Här fanns alltså en handling i en bokhylla som öppet misstänkliggjorde tjänstemannen för att vara paranoid utan att han ens genomgått en undersökning. I smyg tog läkaren fotostatkopior på handlingarna i mappen. Några dagar senare skrev han till överläkarexpeditionen och anhöll om att få ta del av mappen. Han önskade göra det i sin egenskap av läkare. Han fick den men upptäckte nu när han gjorde jämförelser med sina fotostatkopior att vissa »heta papper» rensats bort.

I en annan artikel säger samma tidning att tjänstemannens kolleger och en del höga tjänstemän i vapnet stöder honom anonymt, men ingen vågar träda fram öppet av omtanke om sina familjer. Detta är alltså återgivet från tidningen.

Jag kan också ange ett annat fall. Jag nämner inte heller här några namn. En elev har fått beteckningen sjukligt misstänksam. Om han nu har skilts från sin tjänstgöring på vissa andra grunder, vill jag inte yttra mig om. Jag anser att sådant enbart skall bero på läkarundersökningar. Jag vill här helt ansluta mig till vad försvarsministern säger om att det skall vara tre olika läkare, därav en psykiater, som bedömer fallet. Det finner jag mycket tillfredsställande. Det bör inte vara andra personer än en sådan som avger uttalande om en persons psykiska hälsa, så väsentlig och betydelsefull är den även i det fortsatta livet för en ung människa.

Herr talman! Jag finner det svar som jag har fått av försvarsministern vara sådant att vi är helt överens om att den största omsorg måste iakttas vid be-

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

dömningen av frågor av detta viktiga slag. Dock synes vissa saker kunna förekomma, som jag hoppas inte skall få ske i fortsättningen. Av försvarsministerns svar tror jag mig kunna hysa den förhoppningen.

Jag ber än en gång att få tacka försvarsministern för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HOLMQVIST**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Werners* (vpk) interpellation angående inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m., och nu anförde:

Herr talman! Herr Werner har frågat dels hur jag bedömer förutsättningarna att genom statliga åtgärder medverka till sänkta bostadsbyggnadskostnader och vilka initiativ som kan påräknas från min sida i sådan riktning, dels om jag har för avsikt att lägga fram förslag om inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank.

Byggnadskostnaderna, som ökade starkt under första hälften av 1960-talet, har under senare år stabiliserats. Sälunda kostade en lägenhet om 3 rum och kök i stort sett lika mycket att producera år 1968 som år 1966. Tillgängliga uppgifter för första halvåret 1969, som är preliminära — det vill jag understryka — antyder att kostnaderna ligger kvar på 1968 års nivå. Det finns emellertid risk för att byggnadskostnaderna kommer att stiga. Konjunkturuppgången innebär ökat tryck på priserna. Materialkostnaderna har under de tre första kvartalen i år stigit med 5 procent, och årets avtal ökar lönekostnaderna med uppåt 5 procent.

Rationaliseringen inom byggnads-

verksamheten har varit stark under de senaste åren vilket den stabila kostnadsnivån är ett uttryck för. Kommuner och byggherrar har medverkat till denna gynnsamma utveckling genom förbättrad planering, större enhetlighet vid utformning av bostäder och bostadsområden, utbud av större och långsiktigare bostadsprojekt på entreprenadmarknaden o. s. v. Statsmakterna har också vidtagit en rad åtgärder för att förbättra de primära förutsättningarna för bostadsbyggandet såsom flerårsplanering av det statligt belånade byggandet, åtgärder för en tryggad kreditförsörjning, enhetliga byggnadsbestämmelser o. s. v. Statsmakterna har även sökt främja standardisering, forskning och utveckling m. m. Förhandsbesked om bostadslån för stora, industriellt byggda bostadsprojekt har främjat utvecklingen inom byggandet samtidigt som kostnaderna för sådana projekt legat lägre, ofta 5—10 procent lägre, än vad som tidigare varit vanligt på respektive ort.

Tendenserna till kostnadsstegring måste mötas med fortsatta ansträngningar att rationalisera byggandet. De ökade materialkostnaderna kräver skärpt uppmärksamhet. En omfattande utredningsverksamhet om olika problem som rör byggnadsmaterialindustrin och byggnadsindustrin har satts i gång och har på en del punkter resulterat i framlagda förslag. En interdepartemental arbetsgrupp har till uppgift att bearbeta detta utredningsmaterial och skissera åtgärder från statens sida på byggområdet. Särskild uppmärksamhet skall ägnas kartellsamarbetet inom byggnadsmaterialindustrin.

På senaste tiden har frågan om konkurrensförutsättningarna på byggmarknaden aktualiserats. Inom inrikesdepartementet undersöks för närvarande olika vägar att främja konkurrensen inom det statligt belånade bostadsbyggandet.

Med anledning av interpellantens fråga om en bostads- och samhällsbygg-

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

nadsbank vill jag framhålla att de överenskommelser som träffats med kreditinstituterna har väsentligt förbättrat förutsättningarna för en rationell kreditförsörjning till bostadsbyggandet. Jag vill vidare erinra om det samarbete mellan de båda statsägda bankerna postbanken och Kreditbanken som föreslås i proposition 1969: 158. Detta förslag, som för närvarande behandlas av riksdagen, syftar till att påverka utvecklingen mot en mera effektivt fungerande kreditmarknad. I propositionen anges att bostadskreditgivningen är ett viktigt område för samarbetet. Postbanken och Kreditbanken skall genom en aktiv priskonkurrens bidra till en allmän nedpressning av kostnaderna för byggnadskrediter. Bankerna skall bilda ett bolag för emission av bostadsobligationer och avlyft av byggnadskrediter. Enligt min mening är frågan om att vid sidan av dessa statliga kreditinstitut inrätta en särskild bostads- och samhällsbyggnadsbank inte aktuell för dagen.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Av svaret framgår att statsrådet är på det klara med vilket allvarligt problem de höga hyrorna i nyproduktionen utgör i dag. När det gäller att presentera vilka åtgärder man avser att vidta för att komma till rätta med problemet är svaret däremot ganska vagt, utom på en punkt där inrikesministern hänvisar till förslaget om samarbete mellan postbanken och Kreditbanken när det gäller kreditförsörjningen. Jag skall senare återkomma till den saken.

Inrikesministern säger att byggnadskostnaderna, som ökade starkt under första hälften av 1960-talet, under senare år har stabiliserats. Ja, det är i och för sig riktigt att de uppgifter som hittills har varit tillgängliga visar att kostnaderna under första halvåret 1969 ligger kvar på ungefär samma nivå som un-

der år 1968. Men på vilken nivå är det? Det är på en nivå där byggnadskostnaderna för flerfamiljshus per lägenhet har ökat från 51 200 kronor år 1963 till 68 500 kronor år 1966, d. v. s. en ökning med cirka 34 procent. Per kvadratmeter bostadsyta har byggnadskostnaderna under samma tid ökat med cirka 22 procent eller från 747 till 910 kronor. Det är på den nivån kostnaderna har legat stilla en tid, och det finns risk, som också inrikesministern säger i sitt svar, att byggnadskostnaderna på nytt kommer att stiga från denna nivå. Faktum är att vi i dag har sådana hyreskostnader att stora grupper vanliga löntagare inte har råd att efterfråga bostäder i nyproduktionen. Därför står också lägenheter på många håll i landet tomma.

Det är en rad orsaker som bestämmer hyresnivån. Det är för det första det höga ränteläget, som starkt ökar kapitalkostnaderna, och ryckigheten i kapitalförsörjningen. För det andra har vi alltför små och uppsplittrade byggnadsprojekt och för stor variation på hus typer. För det tredje förekommer ett alltför rikhaltigt sortiment av byggnadsmaterial och för höga materialpriser. För det fjärde är det för höga konsultkostnader. För det femte är det uppskrivade markpriser och markspekulation. För det sjätte kan anföras den alltför höga takten i rivningen av gamla fastigheter med åtföljande sänkning av antalet lägenheter i marknadsföringen. För det sjunde är det frånvaron av ett rationellt finansieringssystem och statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet.

För att komma till rätta med dessa kostnadshöjande faktorer har, som sägs i interpellationssvaret, vissa åtgärder vidtagits — det vill jag inte bestrida. Men enligt min mening är de alltför otillräckliga.

Inrikesministern säger att de ökade materialkostnaderna kräver skärpt uppmärksamhet. Det är ungefär samma intetsägande formulering som presterades

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

av bankoutskottet i våras, när vi diskuterade motioner som krävde åtgärder mot de missförhållanden och monopoltendenser som råder inom den svenska byggnadsmaterialindustrin. Då hänvisade utskottet till »den rad av statliga utredningar som på senare tid behandlat frågor rörande de nu aktuella branscherna».

Nu säger inrikesministern att dessa utredningar på en del punkter resulterat i framlagda förslag, och jag vill därför fråga inrikesministern om han vill redogöra för vad dessa förslag innebär.

Beträffande min fråga om inrättandet av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank hänvisar statsrådet i sitt svar till de överenskommelser som har träffats med kreditinstituten om en rationellare försörjning till bostadsbygandet och också till propositionen om ett samarbete mellan de båda statsägda bankerna, postbanken och Kreditbanken.

Jag vill i anledning av det svaret fråga om uppgörelsen med kreditinstituten innebär att regeringen anser att kravet på totalfinansiering av bostadsbyggandet i och med denna uppgörelse med privatbankerna inte längre är aktuellt, utan att det är tillräckligt med denna uppgörelse.

När det gäller samarbetet mellan postbanken och Kreditbanken vill jag ställa frågan om det skall tas som ett första steg mot en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank. Namnet spelar i och för sig ingen roll. Huvudfrågan är: Kommer den banken att fylla samma funktion som har föreslagits beträffande bostads- eller samhällsbyggnadsbank?

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har i och för sig anledning att på vissa punkter, där herr Werner efterlyser vidare besked, ge honom sådana informationer som kanske ytterligare kan belysa dessa problem.

Vi är överens om, herr Werner, att utvecklingen var ogynnsam under den

första delen av 1960-talet. Vi vet nu i efterhand att det inte endast berodde på ökade byggnadskostnader. Dessa spelade en stor roll, men samtidigt skedde en kraftig utveckling i fråga om både utrymmesstandard och utrustningsstandard i våra bostäder.

Det är i och för sig önskvärt att vi får allt bättre bostäder och större utrymme att röra oss på, men vi måste ständigt uppmärksamma att utvecklingen verkligen måste korrespondera med människornas möjligheter att betala hyra. Ungefär hälften av de kostnadsökningar som vi noterade under 1960-talets första del är faktiskt uttryck för sådana mycket betydande förändringar i fråga om standard och utrymme. Under de senare åren har man kunnat iakttaga en viss återhållsamhet härvidlag. Vi har från statsmakternas sida rekommenderat kommunerna att allvarligt överväga om inte utvecklingen kan dämpas i viss utsträckning. I en del fall har det också, på grund av det köpmotstånd som förelegat, ansetts nödvändigt att reducera produktionen av de allra största lägenheterna.

Utvecklingen på senare tid ter sig därför något gynnsammare än tidigare. Vi har fått dessa förhållanden under bättre kontroll. Uppmärksamheten har blivit större när det gäller kostnadsproblemen, vilket är ytterst angeläget.

Herr Werner ville att jag skulle redovisa vissa åtgärder mer utförligt. Vi har nog att tänka oss ett fortsatt ansvar på skilda nivåer. Kommunerna måste ägna dessa frågor ökat intresse. Även byggherrarna, byggföretagen och materialleverantörerna har anledning att fundera över sitt ansvar. På sistone har jag särskilt betonat just kommunernas ansvar. Jag tror att kommunerna måste vara beredda att ta mycket kraftigare tag än de hittills gjort för att komma till rätta med sådana företag som inte är intresserade av att anpassa sin produktion efter de förutsättningar som ges, nämligen att de bostäder som erbjuds skall vara billiga.

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

Det har nog varit nyttigt att den diskussionen kommit till stånd. Men samtidigt måste vi naturligtvis gå vidare och attackera alla de kostnadsfaktorer som finns i själva byggandet. Jag har med några ord angett i svaret vad det rör sig om. Jag tror att det finns möjligheter för herr Werner att studera det rika material som nu redovisas från olika håll. Jag vet att herr Werner är fackman — han arbetar själv inom byggnadsfacket — och han har därigenom mycket större förutsättningar än jag att bedöma vad man där i vissa avseenden kan åstadkomma, exempelvis i fråga om rationalisering på byggnadsplatserna.

Ett område som vi vet spelar stor roll är transporter. Undersökningar har gjorts som visar att man där skulle kunna utvinna betydande fördelar, om transporter kunde anpassas på ett bättre sätt än vad fallet är i dag. Samma sak gäller själva byggnadsprocessen. De nya metoder som nu står till buds och som utvecklas på olika håll bör kunna ge oss bättre förutsättningar. Särskilt glädjande är erfarenheterna att man även i relativt små företag, där man arbetar med så att säga traditionella metoder, kan åstadkomma betydande förbättringar, om man systematiskt går in för upprepning i processen. Det finns alltså en rad områden, där vi alla måste hjälpa till för att motverka en ogynnsam utveckling.

På sistone har även konkurrensfrågan ställts under debatt. Den frågan har aktualiserats från skilda håll. Som jag i korthet antydde i mitt svar håller vi inom departementet på att se över hur dessa frågor skall tas upp. Jag tror inte att vi kommer ifrån att vi måste tillsätta en särskild utredningsman för dessa problem. Det är ytterst angeläget att kunna bibehålla konkurrensen. När vi får allt färre och allt större byggföretag, en ökad samverkan mellan leverantörer och byggföretag samt uppgörelser om utrustningar för kanske flera tusen lägenheter som byggs under ett år, är vi inne i en utveckling där det

måhända måste finnas en annan konkurrensbevakning och insyn än vad vi föreställt oss. Jag tror att vi då det gällde ett litet hus — i en stad som Stockholm ett hus på hundratalet lägenheter — förut kunde räkna med att många olika företag kunde ge anbud på uppförandet av ett sådant hus. Då förelåg också verklig konkurrens; man hade möjlighet att välja ut ett företag som gav ett lågt anbud och som naturligtvis också var ett bra företag.

När vi nu går in för att bygga i långa serier, att planera inte bara för ett utan för flera år, är det av betydelse att knyta hela byggnationen till ett företag — kommunen och byggföretaget går in i en förhandlingsuppgörelse. Då är det mycket viktigt att vi kan vara säkra på att en sådan uppgörelse verkligen leder till billigaste möjliga produktion och att den mest ändamålsenliga lösningen åstadkommes. Jag har nu utvecklat ett område, och jag skulle kunna beröra flera, men jag tror att inom detta område är det helt enkelt nödvändigt att attackera problemen från den utgångspunkten att situationen i dag är så förändrad att vi måste söka finna andra metoder än tidigare för att hålla konkurrensen vid liv.

Herr Werner ställde slutligen frågan om en samhällsbyggnadsbank. Herr Werner frågade: Om en samhällsbyggnadsbank inte är aktuell i dag, betyder det då att tanken på en sådan är helt avskriven? Jag vill hänvisa till bl. a. det uttalande som enhälligt antogs på den socialdemokratiska partikongressen. Jag tror att det väl avspeglar hur regeringen ser på dessa frågor. I detta uttalande sägs att det är nödvändigt att garantera kreditförsörjningen till vårt byggande, men det sägs också att för detta ändamål funktionen och inte institutionen är den avgörande faktorn. Kongressen betraktar dessa åtgärder, bl. a. inrättandet av ett samarbete mellan postbanken och Kreditbanken som en praktisk fråga rörande organisationen av kreditförsörjningen för det framtida

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

samhällsbyggandet. Målet är en effektiv och störningsfri finansiering, allt inom den ram som samhället har att svara för mot bakgrund av den ekonomiska utvecklingen och den ur folkhushållets synpunkt nödvändiga prioriteringen.

Kongressen gjorde inte något uttalande om att en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank skulle upprättas, men väl sade man att utvecklingen skall följas med uppmärksamhet. Lyckas man inte med de metoder som används, bör även en sådan tanke tas upp till övervägande.

Läget är detsamma i dag. Därför finns det inte, herr Werner, någon anledning att just nu ställa frågan om man nu definitivt skall uppge alla planer på tänkbara förändringar inom kreditorganisationen. Det är alldeles onödigt att ställa frågan på det sättet.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag är helt överens med inrikesministern om att ansvaret för att hålla byggnadskostnaderna nere finns i flera led, hos både kommuner, byggherrar och materialleverantörer.

Frågan om materialkostnaderna är naturligtvis allvarlig, och inrikesministern har ju också sagt i sitt svar att dessa under de tre första kvartalen i år har stigit med 5 procent. Eftersom materialkostnaderna beräknas utgöra 50—60 procent av den totala byggnadskostnaden, kan var och en räkna ut vad det betyder.

På detta område är de statliga och kooperativa produktionsinsatserna så blygsamma att de knappast kan ha någon nämnvärd konkurrenseffekt. Där emot har vi på detta område att göra med uppenbara monopol tendenser. Detta föranledde mig att ställa frågan om det räcker att bara uppmärksamma förhållandet utan att ta några konkreta initiativ. Finns det verkligen inte anledning att utan alltför långa dröjsmål sörja för att ett verkligt konkurrensförhållande kommer till stånd genom att

tillskapa samhällsägda byggmaterialföretag, och kan det inte inom den närmaste tiden ställas i utsikt något sådant?

När jag nu är inne på konkurrens inom materialindustrin vill jag också nämna det problemet att hela den tunga delen av byggnadsmaterialindustrin — alltså produktionen av cement, lättbetong och tegel — helt behärskas av privata finansgrupper, bland vilka Wehtje-gruppen äger sex av de sju cementfabrikerna. Den sjunde fabriken ägs av den andra stora grupp, som har intressen inom materialindustrin, nämligen Industrivärden.

Jag skulle kunna göra en lång uppräknning av hur koncentrationen har gått till, men vad jag har nämnt nu och tidigare visar väl ändå hur intimt de avgörande delarna inom materialindustrin har knutits till ett fåtal bankintressen. Det måste därför vara ett samhällsintresse att bryta ut denna sektor ur storfinansens mycket hårda grepp, om vi skall få en sådan konkurrens till stånd att man kan pressa priserna på byggnadskostnaderna när det gäller dessa avgörande produkter.

Sedan några år tillbaka har hela byggnadsindustrin genomgått mycket påtagliga förändringar i och med bankernas direkta inflytande över denna industri. Dessa grupper med olika bankintressen i bakgrunden köper alltså först upp marken, och så låter man sitt företag bygga, varvid byggnadsmaterialet naturligtvis kommer från samma företagsgrupp. Vi behöver inte ha någon speciell fantasi för att förstå att konkurrensen i detta sammanhang blir helt obefintlig.

Jag beklagar att jag på denna punkt inte kunde få ett mera konkret besked än att frågan skall utredas. Jag tycker att det i och för sig är bra att frågan om konkurrensen utreds, speciellt efter det frontalangrepp som Svenska byggnadsentreprenörföreningen, understödd av näringslivets byggnadsdelegation, för en tid sedan gjorde mot de allmännyt-

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m. tiga företagen och kommunalmännen, som sades styra företagen. Det påstods att BPA — det kooperativa företaget — fått förhandlingsentreprenader mycket lättvindigt. Detta frontalangrepp är ett slag i luften, eftersom tillgängligt material visar att det ingalunda är BPA som har gynnats vid förhandlingsentreprenader utan de enskilda företagen. Jag tycker att det är bra, om en utredning kan klarlägga dessa frågor.

Till sist ett par ord om totalfinansieringen! Det förhållandet att kreditförsörjningen under de senaste åren har fungerat tillfredsställande genom att de privata kreditinstitutet inför hotet om ett annat finansieringssystem funnit det opportunt att lojalt följa överenskomelserna tycker jag i och för sig inte bör vara skäl nog att gå emot att införa ett system som har alla förutsättningar att fungera bättre och som också ligger i linje med de politiska beslut som träffats beträffande bostadsbyggandet. Att vänta med att genomföra ett från så många håll väl vitsordat förslag om statlig totalfinansiering med så många uppenbara fördelar till dess att vi eventuellt hamnar i samma läge som rådde under stor del av år 1966 kan väl knappast vara rimligt. Vi vet ju hur privatbankerna den gången agerade. Att det från borgerligt håll i dag reses motstånd mot inrättandet av en statlig bostadsbank, kan inte heller vara ett avgörande skäl att gå emot detta.

Jag är överens med herr statsrådet om att det är funktionen som är avgörande, och jag skall avstå från att fälla ett alltför kategoriskt omdöme. Men jag är ändå efter herr statsrådets svar mycket tveksam, om jag skall uppfatta förslaget om samarbete mellan postbanken och Kreditbanken som ett första steg mot en samhällsbyggnadsbank eller bostadsbank. Men vi får säkert tillfälle att inom en nära framtid diskutera dessa frågor, och då får vi se vem som har rätt i sitt omdöme — om herr statsrådet har rätt eller om jag har rätt.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Efter mitt tidigare ganska långa inlägg skall jag fatta mig kort.

Sedan jag hört slutet av herr Werners anförande har jag nog en känsla av att han mer tänker på institutioner än på funktioner. Trots det uttalande som gjorts om syftet med samarbetet mellan Kreditbanken och postbanken, frågar han: Kommer detta att leda till en bostadsbank eller inte? Det visar att herr Werner ser litet för enkelt på detta. Det är tyvärr inte på det sättet att vi kan lösa problemet med kreditförsörjningen genom sådana åtgärder som här vidtagits. Vi kan inte öka den totala kapitaltillgången i landet, och vi kan inte komma ifrån att det måste göras avvägningar mellan det ena och det andra området. För sådana överväganden finns det ju vissa instrument. Som herr Werner känner till hålls i dag en del av byggnationen starkt tillbaka. Intresset att bygga låt oss säga kontorshus, förvaltningslokaler, bensinstationer, badhus och liknande byggnader håller vi tillbaka genom en snäv behandling av ansökningar därom. Där emot har vi ju ett intresse av att främja utvecklingen av bostäder och även av industrin, som skall ge oss de fortsatta möjligheterna. Detta är ju saker och ting som vi så många gånger har diskuterat, så i och för sig finns det redan garantier för att byggandet skall få en sådan inriktning som är angelägen från samhällets synpunkt. Därför måste jag upprepa att det mera är fråga om funktionen och resultatet än en fråga om vem som har att svara för kreditgivningen.

Vi skulle kunna fortsätta debatten länge nog. En faktor som jag inte nämnde förut och som har sin stora betydelse är att vi under de senaste åren verkligen har lyckats få en jämn spridning av byggandet. Herr Werner vet mycket väl att inte minst byggnadsarbetarna och byggföretagen har ett betydande intresse av att få en sådan utveckling.

Ang. inrättande av en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, m. m.

Men den har även en väldig betydelse när det gäller kreditförsörjningen. Det som tidigare har varit ett problem är nämligen att alltför mycket har rasat fram på en gång, vilket har stört möjligheterna att åstadkomma en jämn kreditförsörjning. En mycket viktig förutsättning för att vi skulle lyckas med kreditgivningen så bra som har skett under de senaste åren har varit att själva byggandet har kunnat utjämnas.

Herr talman! Jag har inte något att tillägga.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! För att inte statsrådet skall tro att jag hänger upp mig på hur vi kallar kreditinstitutet, vill jag bara till sist framhålla att jag graderar angelägenheten så att det är viktigast att först få till stånd ett statligt totalfinansieringssystem, vilket kan ske inom ramen för det förslag som statsrådet här har lagt fram om ett samarbete mellan postbanken och Kreditbanken. Det kan också ske genom andra statliga kreditinstitut. Huvudfrågan är alltså inte hur vi kallar kreditinstitutet.

Nästa fråga är att vi måste få en sådan kreditgivning att samhället svarar även för följdinvesteringarna. I det avseendet har jag inte fått något klart besked här i dag.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag glömde faktiskt bort den frågan, och därför vill jag gärna svara på den nu. Vad jag avsett i svaret är att vi har tagit itu också med det problemet i departementet. Så sent som i går hade vi en överläggning med representanter för ett antal kommuner som just nu har integrerade projekt, där de vill försöka bygga bostäder och samtidigt lösa andra angelägna uppgifter — barndaghem, skola, bibliotek och lokaler för andra sociala funktioner. Vi

fick en mycket intressant redogörelse från Örebro där man har ett projekt som vi använde som modell för att försöka analysera de problem som uppkommer i sådana här sammanhang. I överläggningen deltog generaldirektörerna för bostadsstyrelsen och socialstyrelsen samt representanter för skolöverstyrelsen och naturligtvis för de berörda departementen.

Det visade sig härvid att det kanske redan nu är möjligt att med en viss tolkning av den gällande lagstiftningen för långivningen till bostadsbyggandet gå något längre än hittills när det gäller att räkna in olika slags byggnation i belåningen. Samtidigt är vi på det klara med att en del av de saker som avses bli realiserade i det här projektet knappast kan förverkligas utan att vi först får komma till riksdagen och begära förändringar i lagen. Många problem anmäler sig, men jag tror att tiden nu är mogen att på något sätt försöka tillmötesgå de kommuner som vill bygga i den här formen. Jag tror att det på lång sikt blir en billigare lösning, eftersom man då kan bygga lokaler som kan användas för olika ändamål.

Jag kan försäkra att det var särskilt glädjande att konstatera att representanterna för de statliga myndigheterna kände detta inte bara som ett intresse för kommunerna utan ansåg det vara angeläget för oss alla att verksamheten integreras på olika sätt. Även den frågan är således under observation, men herr Werner får räkna med att det inte går att åstadkomma tillfredsställande lösningar utan att man fått problematiken belyst och man därefter fått överväga vilka vägar man kan gå.

Jag är angelägen att även redovisa detta, eftersom jag faktiskt glömde bort det i mitt tidigare anförande.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. åtgärder mot illegal narkotika- hantering, m. m.

Herr statsrådet **LIDBOM**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Sveningssons* (m) interpellation angående åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m., fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Sveningsson* har frågat chefen för socialdepartementet dels om vilka resultat som hittills nåtts under 1969 av offensiven mot den illegala narkotikahandlingen, dels om socialministern är beredd att förordna en särskilt kraftig resursförstärkning till polis- och tullmyndigheterna med tanke på deras insatser mot den illegala narkotikahandlingen och dels vilka åtgärder socialministern anser böra prioriteras under den närmaste framtiden när det gäller den egentliga narkomanvården. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Riktlinjer för bekämpande av narkotikamissbruket antogs av riksdagen våren 1968. Dessa riktlinjer byggdes ut till en offensiv på bred front i anslutning till ett tiopunktsprogram som fastställdes av regeringen i december 1968.

Offensiven mot narkotikamissbruket innefattar en rad åtgärder inom olika myndigheters verksamhetsområden. Polisen och tullen har satt in stora resurser för att komma till rätta med smuggling, tillverkning och försäljning av narkotiska preparat. Socialstyrelsen samt sjukvårdens och socialvårdens huvudmän är gemensamt engagerade i ett omfattande arbete på att förbättra vårdresurserna. Vid sidan härav bedrivs i både statliga och kommunala myndigheters regi och av folkrörelsernas organisationer med stöd av statliga medel ett intensivt upplysningsarbete som syftar till att höja beredskapen hos allmänheten — och framför allt bland ungdomen — mot de faror som är förknäade med bruk av narkotika.

På det internationella planet har den svenska regeringen tagit olika initiativ som lett fram till arbetet på en över-

enskommelse i FN:s regi om kontroll av sådana beroendeframkallande medel som f. n. inte omfattas av FN:s narkotikakonvention. Detta arbete kommer att fullföljas vid ett extra möte med FN:s narkotikakommission i januari 1970. Sverige har under året verkat för utvidgat samarbete i kampen mot narkotikamissbruket också i flera andra internationella sammanhang, bl. a. vid tullsamarbetsrådets session i Bryssel i juni 1969 och vid sammanträde med Interpols generalförsamling i Mexico City i oktober 1969.

Narkotikamissbruket är inte någon engångsföreteelse som kan bemästras genom tillfälligt ökade insatser. Våraktig framgång i kampen mot narkotikan förutsätter ett tålmodigt och ihärdigt fullföljande på alla områden av den inledda offensiven. Redan vad som hittills har gjorts har emellertid medfört en förbättring av situationen.

För ett år sedan hade narkotikamissbruket nått spridning över hela landet. Enligt samstämmiga uppgifter från rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen har narkotikan nu trängts tillbaka både på landsbygden och i flertalet städer. I storstäderna ger förhållandena fortfarande anledning till bekymmer, men även där anser sig myndigheterna ha kunnat iaktta vissa förbättringar.

Åtskilligt talar för att denna bedömning är riktig. Antalet beslag av narkotika har under året successivt minskat trots att intensiteten i polisens och tullens spaningsverksamhet är oförändrad. Polisen och tullen har i samverkan lyckats spränga flera stora försäljningsorganisationer inom narkotika-branschen. Priserna på narkotika har stigit på den illegala marknaden. Iakttagelser som gjorts vid vårdinstitutioner av olika slag visar att det på det hela taget blivit svårare att komma över narkotika. Antalet nyupptäckta fall av allvarligt narkotikamissbruk bland skolelever sjönk under våren 1969 från 209 i januari till 49 i maj.

En viss ökning av den illegala narkotikaaktiviteten torde ha ägt rum un-

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.

der sommarmånaderna. Enligt myndigheternas uppfattning rörde det sig om en säsonguppgång som sammanhängde med turistströmmarna.

De resultat som har uppnåtts är glädjande. Regeringen är emellertid helt på det klara med att vinna resultat inte får tas till intäkt för att nu minska ansträngningarna. Polisens och tullens kamp mot langare och andra profitörer inom narkotikabranschen kommer att fortsätta med oförminskad kraft. Det samma gäller insatserna på andra områden. Beträffande vårdresurserna vill jag erinra om att de regionala konferenser som socialstyrelsen höll med företrädare för sjukvård och socialvård under våren 1969 ledde till en riksomfattande inventering och framtidsplanering. Uppsökande verksamhet med inriktning på narkotikamissbrukare finns nu i de tre största städerna och planeras i ytterligare några städer. Öppen vård i form av specialmottagningar finns i Stockholm, Göteborg och Uppsala. Dessa städer har också specialmottagningar med sammanlagt 102 platser för slutenvård. I hela landet planeras specialavdelningar med sammanlagt 272 platser för slutenvård. Behandlingshem finns för Stockholm och Göteborg och planeras för Malmö samt för Värmlands och Södermanlands län.

I organisationen för vård av narkotikamissbrukare skall enligt riksdagens beslut 1968 ingå uppsökande verksamhet, öppen och slutenvård samt eftervård. På herr Sveningssons fråga om vilka åtgärder som bör prioriteras inom den egentliga narkomanvården kan jag svara att det är två länkar i denna organisation som främst behöver förstärkas, den uppsökande verksamheten och eftervården. Det är också på dessa länkar i vårdkedjan och på samordningen mellan socialvård och sjukvård som berörda myndigheter nu inriktar uppmärksamheten.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lidbom för svaret på min interpellation.

Jag tror vi kan vara överens om en sak, nämligen att narkotikamissbruket alltför är ett stort och allvarligt problem. Att jag vid höstriksdagens början gjorde denna interpellation berodde på att man efter många uttalanden i tidningspressen och även av andra orsaker fick den uppfattningen att den stora kampanj mot narkotikamissbruket, som sattes i gång för snart ett år sedan efter den mycket uppmärksammade och reklamomsusade katastrofkonferens som hölls i slutet av förra året, inte har gett det resultat som man då hoppades på. Jag var säkert inte ensam om att i början av året ha stora förhoppningar på resultatet.

Det finns anledning att alltför hävda den uppfattningen att samhället inte är utan skuld till vårt fortfarande mycket stora narkotikaproblem. Det var en stor olycka att den fara, som här hotade och nu kommit över oss, inte långt tidigare blev uppmärksammas. Det är som ordspråket säger: Det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

Såsom framhålles i svaret antog riksdagen våren 1968 riktlinjer för bekämpandet av narkotikamissbruket. Vid denna tidpunkt hade detta missbruk fått ett alltför starkt rotfäste, och beslutet borde ha kommit långt tidigare.

Statsrådet redovisar i sitt svar att regeringen i december 1968 fastställde ett tiopunktsprogram, och efter detta program har det blivit en offensiv på bred front mot narkotikamissbruket.

Inte på något sätt vill jag förneka att inte den bättre och skärpta kontrollen över narkotikamissbruket och tillgången på dessa otäcka medel har varit av värde. Det är stora kvantiteter narkotika som tagits i beslag, och många bovar och storimportörer har fångats in och fått sin tillvaro på anstalt, men hur många som ändå har möjlighet att operera i frihet vet vi inte. Efter alla upp-

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.

gifter som lämnats till allmänheten verkar det inte som om det på den illegala narkotikamarknaden har blivit någon bristsituation beträffande dessa bland narkotikaoffren så eftersökta gifter.

Som jag redan har antytt hade åtminstone jag för min del när ordningsmakten och myndigheterna gjorde det stora pådraget med narkotikabevakningen i början av året stora förhoppningar om att man bättre än man lyckats med skulle kunna röja upp på narkotikamarknaden. Av tillgängligt material framgår att man icke lyckats så bra. Det framgår klart av rikspolisstyrelsens petitaskrivelse att det stora pådraget av arbetskraft för spaning och kontroll på narkotikafrenten inte kan avvecklas, utan offensiven måste fortsätta. Allt pekar på att alla krafter som här är verksamma bör ytterligare förstärkas.

I interpellationssvaret redovisas de försök som gjorts på svensk sida för att kunna reda upp narkotikaområdet genom internationella överenskommelser. Jag har sagt vid tidigare tillfällen och vill också gärna nu ha sagt, att jag inte tror att man klarar av narkotikaproblemet genom internationella överenskommelser. Jag menar inte att Sverige skall dra sig ur dessa överläggningar, utan visst skall man fortsätta att verka också i detta avseende. Alla möjligheter bör komma till användning. Men det bör kanske inte talas så mycket om och ställas så stora förhoppningar på de internationella sammanhangen, utan man bör vänta med den redovisningen tills dessa överläggningar i praktiken givit något resultat.

Statsrådet framhåller, säkert fullt riktigt, att narkotikamissbruket inte är någon engångsföreteelse, som kan bemästras genom tillfälligt ökade insatser. Att situationen alltjämt är allvarlig framgår av statsrådets uttalande: »Varaktig framgång i kampen mot narkotikan förutsätter ett tålmodigt och ihärdigt fullföljande på alla områden av den inledda offensiven.»

Men statsrådet uttalar ändå att »vad som hittills har gjorts har medfört en förbättring av situationen». Detta senare uttalande överensstämmer inte med rikspolisstyrelsens uttalande i dess petitaförslag för budgetåret 1970/71, ty där framhålls att ett stort antal narkotikabrottslingar har lagförts, vilket hindrat ytterligare spridning av narkotikabruket. Statsrådet framhåller således att det har blivit en förbättring, och rikspolisstyrelsen bara att här har hindrats en ytterligare spridning. Vilket uttalande är riktigt?

Rikspolisstyrelsens uttalande är säkert det mest riktiga. Att narkotikamissbruket skulle ha trängts tillbaka kan jag inte utläsa ur rikspolisstyrelsens petitaförslag. Kanske är statsrådets uttalande om betydelsen och värdet av den narkotikakampanj som drivits under detta år väl optimistiskt. Men samtidigt erkänns att regeringen är helt på det klara med att ansträngningarna inte kan minskas. Polisens och tullens kamp mot langare och andra profitörer inom narkotikabranschen måste fortsätta med oförminskad kraft — ett uttalande som måste uppskattas.

Situationen är säkert den att trots att många narkotikabovar har fångats in och trots att stora kvantiteter av dessa så eftersökta stimuleringsmedel tagits i beslag, översvämmas landet av dessa hemiska gifter. Även om narkotikatrafiken inte är så stor som den har varit i hamnarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg eller i de stora hamnarna över huvud taget, så har Sverige långa kuster och långa landgränser, och det anses att narkotikan efter den skärpta kontrollen nu söker sig in i landet på andra vägar än tidigare.

Enligt uppgifter jag fått från som jag anser sakkunnigt och fullt tillförlitligt håll är narkotikamarknaden väl mättad med dessa tyvärr allt starkare och allt farligare gifter. Det tycks vara så att om risken blir litet större för upptäckt, tar man risken av att föra hit allt farligare och allt mer vanebildande medel.

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahantering, m. m.

Det anses att bara i Stockholm finns 400—500 knarkarkvartar, där narkotika tillhandahålles i större eller mindre kvantiteter under sådana former att ordningsmakten inte kan ingripa eller har mycket svårt för att ingripa. Är denna uppfattning, som jag inhämtat från en av de institutioner som direkt sysslar med narkotikamissbruket, riktig så är situationen ytterst allvarlig.

Jag har vid flera tillfällen uttalat att den bästa insatsen för att hindra tillgången till illegal narkotika är en mer effektiv tullbevakning. Jag är väl medveten om att detta inte är någon lätt uppgift med den enorma trafik som vi har över gränserna. Tulltjänstemännen arbetar säkert efter bästa förmåga, men för tullverkets del har det i denna kampanj inte blivit någon förstärkning av personal till denna starkare bevakning. Man har samlat ihop en del personal från andra avsnitt, där bevakningen blivit så mycket svagare. Man har givit personal, som sysslar med narkotikabevakning, en bättre utbildning och en bättre teknisk utrustning, men någon direkt förstärkning av arbetskraften har inte gjorts.

Det måste vara av mycket stort värde om den illegala narkotikan så långt som möjligt kan hållas utanför landets gränser, och då har tullmyndigheterna en mycket stor uppgift att fylla. Sedan denna smuggelvara väl har kommit in i landet och spritts åt olika håll är det svårare att komma till rätta med problemerna.

Om det skall vara möjligt att bemästra våra stora narkotikabekymmer och ta hand om narkotikaoffren — de som redan är människovrak — och hindra andra att bli det, är det nödvändigt med bättre vårdmöjligheter även för dem som är intagna på våra fängelser. Den uppsökande verksamheten har säkert också sitt stora värde. Jag tycker att det verkar otroligt att det skulle vara tillräckligt med 272 vårdplatser i hela landet. Men samtidigt tror jag att det inte råder delade

meningar om att mycket bättre vårdmöjligheter krävs. I annat fall kan vi inte ens ha en förhoppning om att det skulle kunna bli en väsentlig, varaktig förbättring när det gäller narkotikaeländet.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Polisens riksomfattande kampanj mot narkotikabrottsligheten, liksom insatserna från tullens sida, tycks ha givit glädjande goda resultat, även om det uppställda målet självfallet ännu inte har nåtts.

Det är en erfarenhet som kanske kan bli av värde även i andra sammanhang när brottslighet av särskilt svårartat slag tarvar speciella åtgärder. Jag tänker särskilt på den ökade våldsbrottsligheten i form av gatüverfall o. d., som väl snart måste föranleda en ökad aktivitet från regeringens och myndigheternas sida.

Såsom statsrådet Lidbom framhöll i sitt interpellationssvar innebär de resultat som har nåtts ingalunda att man nu kan minska kampanjens omfattning. Skulle man göra det måste man tyvärr räkna med att narkotikalangningen på nytt skulle ta fart.

Vad sedan gäller vården är väl resultatet inte fullt lika goda, delvis beroende på — såvitt jag förstår — en viss osäkerhet bland de sakkunniga om de lämpliga metoderna för vården. Dessutom är det naturligt att en utbyggnad av vården tar tid. Men utvecklingen går ändå i rätt riktning, och vi får väl avvakta vad som kommer att göras. Inte endast regeringen har ansvaret därvidlag, utan även andra organ.

Kampanjen mot narkotikabrottsligheten har naturligtvis tagit betydande resurser i anspråk för polisen. Jag har sett en tidningsuppgift om att ungefär 700 polismän skulle ha varit avdelade för denna aktion. Då är det — och har väl blivit — oundvikligt att vissa andra arbetsuppgifter har måst eftersättas.

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.

Jag tycker mig på en rad håll ha kunnat konstatera eftersläpningar i utredningar när det gäller brådskande ärenden. Det är därför mycket angeläget att regeringen vid sin budgetbehandling tar hänsyn till nödvändigheten av att kampanjen mot narkotikabrottsligheten kan fortsätta nästa år och att polisen även i övrigt får de resurser som behövs för övriga arbetsuppgifter. Det är min förhoppning att statsrådet Lidbom skall stödja justitieministerns som jag hoppas livliga ansträngningar att förmå finansminister Sträng att trots det kärva budgetläget ta fram erforderliga medel för detta.

Herr talman! Jag begärde också ordet för att framställa en fråga till statsrådet Lidbom. Jag vet inte om han är beredd att besvara den, eftersom den är av känslig natur i sekreteshänseende. Men det var ju så att i samband med kampanjens planering beslöt riksdagen på regeringens förslag att medge telefonavlyssning som medel i kampen mot narkotikabrottsligheten. Detta väckte rätt mycken opposition i riksdagen, främst av principiella skäl som jag har full förståelse för. Personligen tillhörde jag emellertid dem som ansåg att i det läge vi då befann oss var det nödvändigt att pröva även dessa metoder. Det skulle naturligtvis vara intressant att veta om detta medel har varit till någon nytta. Om statsrådet Lidbom utan att avslöja något som bör sekretessbeläggas kunde lämna någon upplysning härom, så anser jag att det vore av värde.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag vill först som svar på herr Sveningssons inlägg säga att regeringen från första stund har varit medveten om att man inte skall vänta sig omedelbara och definitiva resultat i kampen mot narkotikamissbruket. Bedömningen har varit — precis så som det står i svaret — att det fordras tålmodiga och ihärdiga ansträngningar på bred front.

Herr Sveningsson är emellertid rädd att jag tar ut litet för mycket och är litet för optimistisk beträffande de hittills vunna resultaten. Han stöder sina farhågor på rikspolisstyrelsens petita och anser att han där kan utläsa en mindre ljus bedömning än den som återspeglas i interpellationssvaret.

Det vore mycket märkligt om det fanns en sådan motsättning, ty bedömningarna i interpellationssvaret grundar sig på uppgifter från ett sammanträde med regeringens samarbetsorgan för bekämpande av narkotikamissbruk. Rikspolischefen är en av dem som stått för grundmaterialet. Vad som inträffade och vad som var anmärkningsvärt vid det sammanträdet var att flera verkschefer, rikspolischefen, socialstyrelsens chef och flera andra, var och en från sina utgångspunkter gemensamt hade kommit fram till bedömningen att situationen nu var betydligt bättre och lugnare än tidigare både på landsbygden och i flertalet städer. Men i storstäderna är förhållandena naturligtvis fortfarande bekymmersamma, även om det blivit bättre.

Detta var vad jag sade i svaret, och det kan omöjligt vara någon motsättning mellan detta uttalande och rikspolischefens uppfattning, eftersom uttalandet just återger vad han sagt i ämnet.

Beträffande insatserna av polis och tull och riskerna för att denna aktion mot narkotikabrottsligheten medför ett försummande av andra arbetsuppgifter vill jag säga till herr Ernulf, att rikspolischefen hela tiden noga följt utvecklingen och för sin del ansett sig ha fått bekräftelse på en teori, som han hade redan vid starten av aktionen. Han antog att en koncentration av resurserna på att bekämpa smuggling, tillverkning och langning av narkotika samtidigt skulle innebära en koncentration på den grova brottsligheten och minska denna som totalitet. Detta har hittills också i stort sett bekräftats.

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahantering, m. m.

Herr Ernulf frågade mig om jag kunde lämna några besked om telefonavlyssningen i narkotikamål. Jag minns mycket väl den debatt här i riksdagen som föregick antagandet av lagen om telefonavlyssning som spaningsmedel vid bekämpande av grova narkotikabrott. Jag minns den oro och olust som kom till uttryck bland åtskilliga ledamöter i bägge kamrarna. För den oron och olusten har jag den allra största förståelse. Regeringen upplevde nog också åtskillig tvekan och vanda innan den bestämde sig för att tillgripa ett så pass otrevligt spaningsmedel som telefonavlyssning, ett spaningsmedel som ingriper i den personliga integriteten.

När man ändå tog detta steg var man från regeringens sida på det klara med att spaningsmedlet måste hållas under noggrann uppsikt. Vi har också hela tiden följt hur detta medel har använts.

I dag är jag beredd att lämna ett par uppgifter som svar på herr Ernulfs fråga. Enligt vad jag inhämtat har telefonavlyssningen i narkotikamål kommit till användning hittills i ett 20-tal fall, varav 15 gäller mål i Stockholm. I samtliga fall utom tre har man tack vare telefonavlyssningen fått fram tips som i sin tur lett till bindande bevisning i mål av mycket allvarlig karaktär. Rikspolischefen är för sin del fullkomligt övertygad om att telefonavlyssningen har varit ett nödvändigt medel för honom att spränga ett antal större försäljningsorganisationer, som han nu anser sig ha kommit till rätta med eller är på väg att komma till rätta med.

Olika åtgärder har vidtagits för att garantera en restriktiv tillämpning av telefonavlyssningen som spaningsmedel. Det har ordnats så att det bara är högre polisbefäl, länspolischefer och jämställda, som har rätt att begära telefonavlyssning. Varje gång en framställning görs skall enligt polisens interna föreskrifter en kopia gå till rikspolischefen så att han får tillfälle att följa

varje enskilt ärende och få rapporter om det.

Det är glädjande att kunna konstatera att, när regeringen nu övervann vandan och obehaget och bestämde sig för detta i och för sig olustiga spaningsmedel, det dels var riktigt att det var en nödvändig åtgärd för att spränga ett antal försäljningsorganisationer, dels att man lyckats hålla tillämpningen så restriktiv som har skett.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Det lilla antal ledamöter som är närvarande i kammaren har av statsrådet i det senaste anförandet fått höra att regeringen inte hade större förhoppningar än de som har blivit infriade efter katastrofkonferensen den 27 december 1968. Jag hade för min del något större förhoppningar. Men vi är vana vid att den socialdemokratiska regeringen alltid gör gällande att vad den utträttar är det rätta och det bästa, och alltid det rätta och det bästa vid den rätta tidpunkten. Det är ganska naturligt att också statsrådet faller in i den melodin.

Statsrådet hävdar vidare att det material som lämnats av rikspolisstyrelsen och andra statliga institutioner för besvarandet av min interpellation inte överensstämmer med de uppgifter jag har fått. Jag har nu inte någon som helst möjlighet att kontrollera vilka uppgifter det är som lämnats vid detta tillfälle, för jag har för min del bara att hålla mig till rikspolisstyrelsens petitaförslag. Jag kan där inte läsa ut — som jag redan har sagt — att det skett en så väsentlig förbättring av tillståndet som här påstås. Jag vill rekommendera att herr statsrådet klarar upp detta med rikspolisstyrelsen, om rikspolisstyrelsen lämnar en uppgift i petitaförslaget och det lämnas en annan uppgift i materialet eller samtalen för svaret på en interpellation.

Jag hade inte tänkt att jag skulle be-

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.

höva säga någonting i denna debatt om herr Ernulfs uttalande. Men han har också erkänt att det har blivit ett mycket bättre förhållande i det avseende det här gäller. Jag skulle då tro att han bedömer det ur den synpunkten att det, som rikspolisstyrelsen också redovisat i sitt petitaförslag, blivit en minskad brottslighet när det gäller egendomsbrott o. d. genom att man har fångat in och fört till anstalter och fängelser så många av dessa narkotikabrottslingar. Men det råder — som vi tidigare har diskuterat i denna kammare — så starkt delade meningar om hur det förhåller sig med denna minskade brottslighet. Jag tycker verkligen att det finns anledning att i kammarens protokoll ta in vad Aftonbladet skriver i en artikel om vad den kände kriminalprofessorn Sveri uttalat — den ende professorn på detta område som finns i landet. Professor Sveri säger: »Brotten minskar inte — polisen har fel!»

Artikeln lyder på följande sätt:

»Brottsligheten minskade med 6,3 procent första halvåret i år. Det är resultatet av den intensiva narkotikaaktionen, säger Rikspolisstyrelsen. — Det tvivlar jag på. Siffrorna är bedrägliga. Hela polisstatistiken efter 1965 är otillförlitlig, säger landets ende professor i kriminologi, Knut Sveri, 44 år, vid Stockholms universitet.

Samtidigt som Rikspolisstyrelsen presenterade en rekordbudget — man kräver en miljard 15 miljoner — redovisade man för första gången under sextioåret en minskning av brottsligheten. Det gällde första halvåret 1969 då brotten skulle gått ned med 13 700.

Professor Sveri tvivlar starkt på att brottsligheten verkligen gått ner och att det skulle vara följden av narkotikaaktionen.

I och med att man hela tiden har förändrat statistiken, är detta sannolikt den största orsaken till förändringarna. Felet dom gör, är ju att jämföra med 1968, då vi hade en våldsam ökning av just förmögenhetsbrotten som

sedan gått ned igen och som sannolikt beror på omläggningen av redovisningen.»

Det finns mycket mer i denna artikel i Aftonbladet av den 27 september som det kunde vara intressant att redovisa, men jag skall nöja mig med detta.

Jag vill också erinra om en artikel från Dagens Nyheter den 5 september med rubriken »60 procent brott avskrivs. Folk tröttnar polisanmäla». I artikeln står det: »Chefen för Stockholmskriminalens utredningsavdelning, intendent Otto Holm, anser att rikspolisstyrelsens uttalande om att antalet anmälda brottsbalksbrott sjunkit med 6,3 procent är ett slag i luften.

Uppgiften kan lätt tolkas så att brottsligheten sjunker. Den ökar överallt och skulle ha ökat ännu mer om inte rikspolisen satt in sin antinarkotikakampanj. Uppklaringsprocenten för anmälda brott är i Stockholm oförändrat låg på sina håll samtidigt som rotelcheferna har på känn att folk börjar tröttna på att anmäla brott, därför att polisen helt enkelt lägger anmälan åt sidan. Polisen har inte tid. Kommissarie Curt Nyblom: Det är vi rotelchefer som på nära håll ser rättsrötan frodas.»

Jag tycker att man inte kan underlåta att beakta uttalanden som gjorts från de håll som jag här har citerat.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet Lidbom för de uppgifter han lämnade angående telefonavlyssningen. Jag tycker att dessa uppgifter visar att det trots de starka principiella betänkligheter som vi alla hyser mot telefonavlyssningen ändå var riktigt att medge den.

Vad beträffar frågan om brottsligheten har minskat eller inte vill jag bara säga till herr Sveningsson att kampanjen mot narkotikamissbruket har lett till glädjande resultat, men man har inte nått de uppställda målen. Jag tror inte att det är så stor skillnad mellan

Ang. åtgärder mot illegal narkotikahandling, m. m.

herr Sveningssons åsikt och min därvidlag.

När statsrådet Lidbom sade att en koncentration mot en viss brottslighet — narkotikabrottsligheten — också leder till minskning av annan grov brottslighet så gav han nog uttryck för en riktig bedömning, åtminstone i fråga om förmögenhetsbrotten. Det har nog trots allt skett en minskning av grova stölder o. d. som ofta begicks för att finansiera narkotikamissbruk. Man skulle kanske ha väntat sig samma minskning beträffande våldsbrotten — överfall o. d. — eftersom även de ibland skulle kunna tänkas vara ett led i finansieringen av narkotikainköp. För mig är det oroväckande att framför allt våldsbrotten av överfallskaraktär inte tycks ha minskat.

Jag har inga siffror med vilka jag kan stödja min förmodan att polisen måste ersätta vissa uppgifter, men den allmänna bild jag har från min verksamhet i domstol är att polisens övervaknings- och utredningsarbete släpar efter — på många håll i betydande omfattning. Visst hade de 700 polismän som avdelades för narkotikakampanjen kunnat göra mycket god nytta för att inarbeta den eftersläpningen. Det var därför jag vädjade till herr Lidbom att stödja önskemålen om att få tillräckliga resurser åt polisen, både för narkotikabekämpning och för andra uppgifter.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motioner om förbättrad samordning av de nordiska ländernas utlandsrepresentation;

nr 22, i anledning av väckta motioner om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i stadgan för Nordiska rådet jämte i ärendet väckt motion;

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av motioner om den kommunala miljöpolitiken samt om samordning av plan- och miljöfrågor inom den kommunala nämndorganisationen;

nr 43, i anledning av motioner om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag;

nr 44, med förslag till ändringar i kommunallagen i anledning av två propositioner jämte följd-motioner;

nr 45, med förslag till ändringar i kommunallagen för Stockholm i anledning av två propositioner jämte följd-motioner;

nr 46, i anledning av motion angående vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdelegation;

nr 47, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation; samt

nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst ärende;

statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter m. m.;

nr 172, i anledning av motion om utredning angående utbildningen på barnavårdens område;

nr 173, i anledning av motioner om de gemensamma samlingarna i gymnasiet och fackskolan;

nr 174, i anledning av motioner om

samarbetsnämnder vid grundskolor med högstadium m. m.;

nr 175, i anledning av motioner om den pedagogiska stödpersonalen i grundskolan samt skolornas elevvård;

nr 176, i anledning av motioner rörande forskning och utbildning m. m. i anslutning till det svenska biståndet till u-länderna;

nr 177, i anledning av motioner angående information i Sverige om internationella frågor; samt

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Vänerns och Vätterns förbindelse med Västerhavet jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 65, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1923:116) angående skatt för hundar jämte motioner;

nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

nr 68, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt att vid inkomsttaxering erhålla avdrag för belopp som tillförts Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond, m. m.;

nr 69, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Oljeprospektering aktiebolag, m. m.; samt

nr 73, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966;

bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om förstärkande av läkemedelsindustrin;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, förmynderskap och adoption, m. m.; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av motioner angående samordningen av statlig tjänstepension samt tilläggs pension;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande beredskapslagring av olja, såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet;

nr 87, i anledning av motioner om förkortning av arbetstiden vid treskiftsarbete; samt

nr 88, i anledning av motioner om fackrepresentation i skolstyrelse;

tredje lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordhävdslag m. m. jämte motioner i ämnet; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av motioner om ett naturreservat vid Kullaberg;

nr 41, i anledning av motioner om en beredskapsplan för åtgärder vid naturkatastrofer;

nr 42, i anledning av motioner om semester för jordbrukare;

nr 43, i anledning av motioner om kommunal miljövård m. m.;

nr 44, i anledning av motioner om statsbidrag till centraliserade anläggningar för uppvärmning och sopdestruktion;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 45, i anledning av motioner angående utredning om landskapsvård m. m.;

nr 46, i anledning av motioner om förbättrad naturvård;

nr 47, i anledning av motioner angående samordning av jordbruks- och miljövårdspolitiken;

nr 48, i anledning av motioner angående uppsamling av olja m. m.;

nr 49, i anledning av motioner angående renhållningen på rastplatser vid vägarna;

nr 50, i anledning av motioner om utbildning på naturvårdens område;

nr 51, i anledning av motioner om inrättande av ett internationellt institut för miljövårdsforskning;

nr 52, i anledning av motioner om inrättande av ett institut för forskning angående kommunala föroreningsfrågor;

nr 53, i anledning av motioner angående miljövården;

nr 54, i anledning av motioner om den framtida exploateringen av kustområdet i Göteborgsregionen;

nr 55, i anledning av motioner angående elektriska kraftstationer vid mindre vattendrag;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om ordningen vid fiskets bedrivande i Nordatlanten; samt

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 4 december framställdes av herr *Carlsson, Eric*, (cp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Vilka principer tillämpas vid byten av namn på järnvägsstationer såsom planeras beträffande Krylbo?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.34.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert